

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

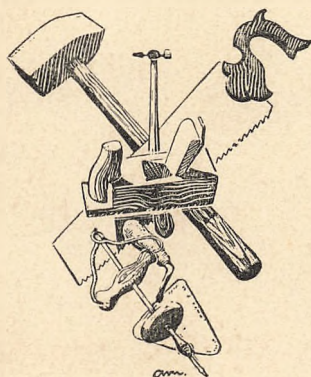
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VALDEMAR STENKILDE

**DANSKE
HAANDVÆRKERE**

BIOGRAFIER

GYLDENDAL

DANSKE
HAANDVÆRKERE

VALDEMAR STENKILDE

DANSKE
HAANDVÆRKERE

BIOGRAFIER

KØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOCHANDEL
NORDISK FORLAG

1942

**BOGENS TEGNINGER SAMT OMSLAG ER UDFØRT
AF ASCER MUCHITSCH**

—
**COPYRIGHT 1942 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN**

—
**PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN**

FORORD

*Hvad Haanden former, er Aandens Spor.
Med Flint har Oldbonden tømret, kriget.
Hver Spaan, du finder i Danmarks Jord,
er Sjæl af dem, der har bygget Riget.*

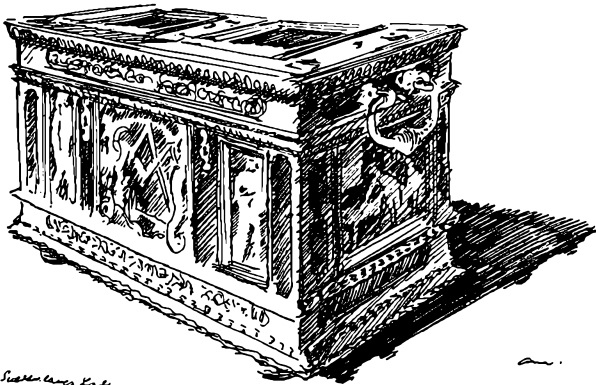
Johannes V. Jensen.

I Forhold til Haandværkernes Betydning i Samfundslivet er det forbavsende lidt Litteratur, der foreligger om de Haandens Arbejdere, der opførte vore Bygninger, frembragte vore Redskaber og smykkede vore Hjem.

Som et Bidrag til at bøde paa dette Savn fremkommer disse Biografier af danske Haandværkeres Liv og Arbejde. Skildringerne er ikke bygget paa et kritisk-vurderende, men paa et refererende-fortællende Grundlag for at tjene som Led i almindelig dansk Folkeoplysning.

„Den jydske Haandværkerskole“, Hadsten i August 1942.

Vald. Stenkilde.

Valdemars Stædes Kiste

INDLEDNING

Den begyndende Bydannelse, som fandt Sted her i Landet i Valdemarernes Tid, skabte naturlige Betingelser for Haandværkets Udvikling til en selvstændig Stand. Der kan ganske vist paavises meget godt Haandværksarbejde længere tilbage i Tiden; men det var dog først inden for de skjærmende Bymure, at Haandværket tog fast Form og naaede sin fulde Udfoldelse gennem en planmæssig Arbejdsdeling.

Det 13de og 14de Aarhundrede var en frodig Vækstperiode for de danske Købstæder. I dette Tidsrum finder der en forholdsvis stor Forskydning af Befolkningen Sted. Landsbyernes overskydende Folketal indvandrer til Købstæderne og bliver Haandværkere. I disse Aar fremstaar som bekendt hele Gader af Haandværkere: Skomagergade, Smedegade, Handskemagergade o. s. v., og Haandværkerne præger Gadebilledet og Bylivet, selv om de fornemme Embedsmænd og de rige Købmænd ikke var tilbøjelige til at anerkende Haandværkerne som Ligemænd i Borgerskabet. En ny Stand voksede frem og blev en afgørende Faktor i dansk Samfundsliv.

Den saaledes hurtig voksende Haandværkerstand sluttede sig efter udenlandsk Mønster sammen i Laug for i Fællesskab at værne om

Fagets Interesser og Standens Anseelse. Laugsvæsenets bærende Idé var den, at Lauget upartisk skulde varetage baade Producentens og Forbrugerens Tarv, og dette vanskelige Hverv lykkedes i forbavsende Grad i en Tid, hvor de sociale og økonomiske Forhold faldt godt i Traad med Laugstanken.

Laugsvæsenet var fint afstemt efter haandværksmæssige Forhold. Først og fremmest gjaldt det om at værne Faget mod, at Fuskere vandt Indpas, da det vilde være til Skade baade for Haandværker og Kunde. Naar vi erindrer os, hvor meget Standen betød for Laugshaandværkeren, forstaar vi ogsaa, at Laugsmestrene var enige i at holde den faglige Standard høj. Man vogtede derfor nøje over, at de unge, der kom i Lære, var respektable i alle Maader. Laugets Oldermænd skulde godkende Antagelsen af en Lærling. Ligeledes indførte man „Mesterprøven“ for at hindre uduelige Personer i at nedsætte sig som Mestre, da saadanne Personer vilde nedsætte Fagets Omdømme. Ogsaa økonomiske Spørgsmaal Mestrene imellem, som f. Eks. Understøttelse i Tilfælde af Sygdom og fælles Indkøb af Materialer, ordnede Lauget. Det var ogsaa Laugets Opgave at regulere Tilgangen til Faget, saa der blev naturlig Balance mellem Tilbud og Efterspørgsel. Alt i alt kan man vist godt sige, at Laugsinstitutionen paa heldigst Maade støttede den fremvoksende Haandværkerstand og havde en væsentlig Andel i at udbygge Haandværkerens faglige Dygtighed og fremme Standens Anseelse i Borgerskabet.

Der er saaledes sikkert ingen Tvivl om, at Laugene, der i deres Form mindede meget om Middelalderens Gilder, var af stor Betydning for Haandværkerne ved, at man derigennem løftede i Flok. Den laugsmæssige Form for Haandværk var jo nemlig baseret paa Smaa-Værksteder, saa hver lille Enhed havde ikke megen Magt; men samlet betød de noget i Samfundet. I de fleste Værksteder arbejdede kun tre Personer: Mester, Svend og Lærling, og i nært personligt Samarbejde udførte de Dagens Arbejde. Det var jo netop dette personlige, der gav det gamle Haandværk dets tilforladelige Præg, og som i det 15de, 16de og 17de Aarhundrede bar det frem til Grænsen af det enestaaende.

„Vil man forstaa det Arbejde, der udførtes af Haandværkeren, det, der gjorde, at han følte sig som noget for sig selv, som et Menneske,

der havde sin Gerning at udføre, som adskilte ham fra alle andre Stænder, baade opad og nedad, saa skal man se ham i hans Værksted eller paa hans Arbejdsplads. Naar han mødte der den aarle Morgenstund, følte han sig som Manden, der havde lært noget og kunde noget, som sad inde med mange forudgaaende Slægtleds Erfaringer og selv lagde sin personlige Indsigt ind i Arbejdet. Fra første Tag til sidste var han Herre over det, han vilde frembringe. Han kendte sit Materiale ud og ind og vidste ganske nøje, hvad han kunde faa ud af det, og hvorledes det færdige Arbejde skulde være, naar det var velgjort. Han lagde hele sin Evne og hele sin Kunnen ind i Arbejdet, og naar det var færdigt, var det et Værk af ham selv, noget, som han vidste, han havde Æren for, naar det vakte Bifald, og som han omvendt maatte bære Skammen for, om det ikke var saa ærligt og godt, som det burde være. Det er denne inderlige Forbindelse mellem personlig Indsats og mellem Materiale og Teknik, der gør alt gammelt Haandværksarbejde saa tiltrækkende. Man kan ligesom føle et levende Menneske bagved. I hvert synligt Hammerslag, i hvert Snit med Kniv og Høvl, i hvert Sting i et færdigt Stykke Arbejde føles Manden selv.“

I dette Citat fra R. Bergs Bog: „Haandværkerliv i Hellig og Søgn“ er der givet en god Karakteristik af den jævne Værkstedshaandværker; men der fandtes ogsaa en anden Kategori, som førte et mere uroligt Liv. Det var Kirkebyggerne og senere Slottenes og Herregaardenes Bygmestre.

Vi ved ikke meget om disse Folk. De arbejdede anonymt ud fra den Tankegang, at det gjaldt ikke om at fremhæve den enkeltes personlige Indsats, men Standens, og hvad dette angik, talte selve Bygningsværkerne deres tavse, men talende Sprog. Bygmestrenes, Billedskærernes, Malernes Navne er glemte; men tilbage staar en værdifuld national Arv.

Det er Beundring værd, at Datidens Haandværkere kunde løse de arbejdstekniske Vanskeligheder med de Midler, der stod til deres Raadighed, men endnu mere beundringsværdigt, at vore Haandværkere formaaede at omdanne og tilpasse de fremmede Stilarter i dansk Aand. Den danske Linie gaar gennem Haandværksarbejdet fra de

skønne danske Kirkebygninger til Renæssancetidens Arbejde paa Adelen og Borgernes Huse og Gaarde.

I hine Aar, da Haandens Arbejdere fejrede saa store Triumfer, gik Haandværk og Kunst Haand i Haand i saa intim Tilknytning, at det er vanskeligt at adskille dem. De smukke Billedskærerarbejder paa Kirkernes Altertavler, de rigt ornamenterede Møbler i Adelen Slotte og de velhavende Købstadborgeres Bindingsværkshuse er Frugten af dette nære Samarbejde og viser Kulminationen af dansk Kunsthåndværkerarbejde.

Laugstanken var i sin Oprindelse ideel, og Haandværket vandt sine store Sejre i Ly af den. Laugsinstitutionen rummede dog ogsaa et alvorligt Faremoment. Den kunde let friste Laugsmestrene til at vegetere, og Historien viser med al ønskelig Tydelighed, at dette blev en væsentlig Aarsag til Haandværkets Forfald.

Paa det Tidspunkt, Haandværkerne i Danmark naar Højdepunktet af deres Kulturindsats, er de allerede godt paa Vej til at isolere sig i en usund, fremskridtsdræbende Standsbegrænsning. Paavirket i al for høj Grad af tysk Laugsaand, der var uforenelig med dansk Mentalitet, kommer Haandværkerne mere og mere den øvrige danske Befolkning paa Afstand i Livssyn og Livsvaner.

I Slutningen af det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede ser vi derfor, at der kun er en svag Afglans af Laugenes oprindelige ideelle Grundlag tilbage, og i 1681 indfører den danske Regering derfor nye Regler for Laugenes Virke. Denne Regeringsforordning begrundes med, at der i Tidens Løb har indsneget sig saa mange Fagene uvedkommende og skadelige Laugsregler:

„hvormed Gud i mange Maader fortørnes, adskillige Paafund var opelsket, hvorved stor Ødselhed forøvedes, og Haandværksfolkene bortspildte Tiden og geraadede derfor i stor Armod“.

Der laa vel forskellige Ting til Grund for denne og lignende Forordninger, som ikke alle just var dikteret af Hensynet til den vildfarende Haandværkerstand; men den væsentligste var dog sikkert den, at man vilde bremse op for det udenlandske Væsens Indflydelse, fordi Regeringen saa den voksende Fare for Haandværkets danske Linie.

Kongen og hans Medhjælpere maatte dog erfare, at Haandværkerne ikke uden videre vilde opgive en mere end hundredaarig Overlevering, paa hvilken hele Laugsordningen hvilede — Haandværkernes Stolthed og Erhvervsværn. Lange og bitre Stridigheder mellem Kongemagten og Laugene fulgte.

Men Haandværkets Stilling i Samfundet var ikke længere god. Hvis man sammenligner denne Tids Udøvere af Haandværk med de gamle Mestre i den egentlige Laugstid, viser der sig Tilbagegang paa alle Felter. Haandværkerne er ikke mere saa dygtige til deres Gerning, og Ungdommen bliver derfor daarligt oplært. Haandværkerstanden var ogsaa efterhaanden sunket ned til en fattig og overset Klasse i Samfundet, og det førte med sig, at Lærlingematerialet ikke længere var det bedste, og det er jo altid en alvorlig Sag, naar den bedste Ungdom reagerer. For den danske Haandværkerstand i disse Aar blev det skæbnesvangert.

Laugene eksisterede ganske vist endnu; men de var kraft- og magtløse, fordi de efterhaanden var blevet baade tanke- og ideforladte, levede blot videre paa Fædres Ære, og det er der ingen, der kan tillade sig i det lange Løb.

Tiden omkring det 19de Aarhundredskifte forværrer yderligere den kritiske Situation for Haandværkerstanden, fremkaldt af de store tekniske Fremskridt og en vaagnende Forstaaelse af Frihedens Betydning for et Menneskes Udvikling og Arbejde.

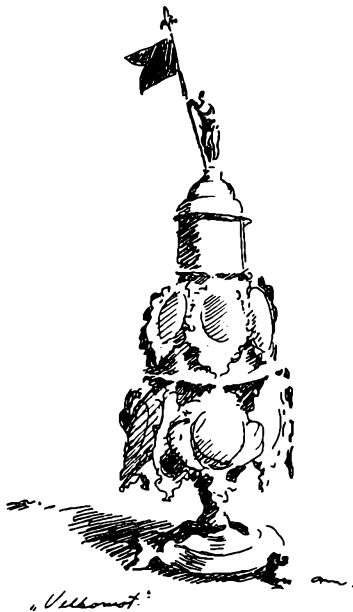
Disse nye Synspunkter, som vandt Fodfæste langt ind i Haandværkerkredse, maatte nødvendigvis føre til Konflikt med Laugsvæsenet, som i Teknikkens Vækst saa Haandværkets Undergang og i Frihedsideerne en snigende Fjende, der vilde undergrave og ødelægge de aarhundredgamle Laugs Traditioner.

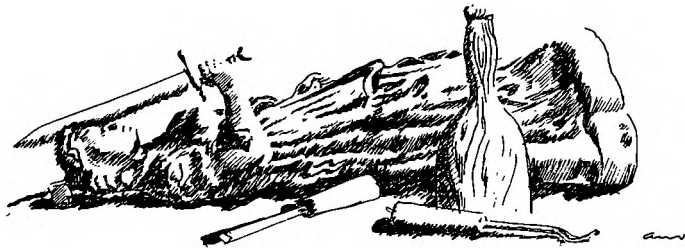
Denne Overgangstid mellem gammelt, som faldt, og nyt, som fik Fæste, voldte selvsagt megen Splid og Uro. Haandværkerne maatte lære at forandre Syn paa mangt og meget for at tilpasse sig til de Levekaar, den nye Tid bød. Adskillige laugstro Mestre afventede passivt Haandværkets Ragnarok. Men der fandtes ogsaa en Kreds af unge fremadstræbende Haandværkere, der tog Dagens Gerning op og viste, at dansk Haandværk og danske Haandværkere ikke stod og faldt med Lauginstitutionen, men at Standens Skæbne afgang af

den enkelte Haandværkers personlige Dygtighed og Initiativ. Denne Haandværkertype var det, der i Løbet af det 19de Aarhundrede paa ny førte dansk Haandværk frem, saa Haandværkerstanden tilbageerobrede den Plads i Samfundet, Standen med Rette tilkom.

Paa Baggrund af denne haandværkerhistoriske Oversigt — der ifølge Sagens Natur maa fremtræde meget skematisk — er det Hensigten at lade Historien selv tale sit tydelige og sandfærdige Sprog om dansk Haandværk og danske Haandværkere gennem Tiderne ved en Skildring af fremragende Haandværkeres Livsførelse og Dagværk.

En Bølgelinie kendetegner Haandværkets Historie, hvorved der fremkommer Bølgetoppe og Bølgedale, Op- og Nedgangstider, det er Livets Lov. Meget er bestemt af økonomiske og sociale Forhold; men en Del er ogsaa behersket af dygtige Mænds maalbevidste Arbejde.

CLAUS BERG

Den gennemførte Anonymitet, der kendetegnede den ældre Tids Haandværkere, maatte nødvendigvis føre til, at de kun efterlod os meget sparsomme Oplysninger om deres personlige og biografiske Forhold. Dette gælder ogsaa den fremragende Billedskærer Claus Berg. Den eneste historiske Kilde, vi har at holde os til, er en kort Levnedbeskrivelse fortalt af Claus Bergs Søn, Biskop Frantz Berg, og nedskrevet af Sønesønnen, som ogsaa hed Claus Berg. Manuskriptet til denne korte Slægtoversigt blev bevaret for Eftertiden i den lærde Rostgaards Samling, og i 1745 blev det trykt i „Danske Magazin“. Det Afsnit af den gamle Beretning, der særlig har Interesse i denne Forbindelse, lyder saaledes:

„Claus Berg var min Fader-Fader, født i Lybeck, og efter min Sl. Faders Beretning vel for et Aar siden, aff Bergorum familia, en Patricius ud i Paffvedømmet, hvilken Sleckt haffde deris Vaaben aff tre Berger, som och deris Naffn lyder, och ginge igiennem en fir-kanted Bielche, blant huilche den midderste var den høiste baade udi Skioldet och paa Hielmen, dog paa Hielmen stod en flyffuendis Fugl. Dette Vaaben er rød paa den høire Side och hvid paa den venstre.

Denne Claus Berg min Fader-Fader aff Ungdom haffde Lyst til allehaande och besynderlig til Udkastning, huilchet der hans Forældre saae, glæde de sig derved, thi udi Paffuedømmet meente de. de gjorde Gud den største Tieneste, dersom de gaffue deris Børn til

denne Konst, kom hannem til at øffue sig, hvor udi hand bleff saa konstig, at hand offuergik dem alle. Dette røctedis och udi Danne-marck om ham, huor aff Dronning Kirsten, som da holdte Huus udi Odense i Fyen udi Clare Kloster, lod skriffue til Lybek nogle gange efter hannem, dog, effterdi hand brugte det ikke for andre, vilde hand icke begiffue sig derhen. Men omsider skriffuer Høylofflig Dronning Kirsten til ham, at hand vilde tage der nogle Svenne, som kunde med Billed-sniding, och komme til hende, och som en Hoffuet och Høffuismand undervise dennem, och stifte hende en Taffle udi Graabrødre Kirche i Fyen i Odense, effterdi hun haffde hørt, at hand var meget konstig derpaa. Effter denne Skriffuelse drager han fra Lybek och til Odense til Dronning Kirsten och fanger dette Arbeid an, dog hand derpaa intet arbeidede, men holdt Svenne dertil. Och bleff der saadan en Taffle, at dens Lige er icke at finde i ganske Europa. Som Monsterius skriffuer i den Latinske Cosmographia Facie 814. Hand haffde under sig XII. Svenne, som Dronning Kirsten lønnet huer Maanedsdag och ginge udi Silche-Klæder, paa gammel Viis bunden tilsammen med Silche Baand. Der hand haffde der været nogle Aar, haffde hand udi Sinde at begiffue sig til Lybek igien. Men paa det at hand skulde blive i Odense hos hendes Naade, skenchet hun och forærede hannem en Gaard muuret op aff Grund i Offuergade i Odense, huoraff hand bleff der, och omsider giffte sig med min Fader-Moder Margaretha Grott“

Særlig rig paa biografisk Stof er denne Sønnesønne-Beretning ingenlunde; men der kan dog drages visse Slutninger deraf — selv om denne Familieskrivelse skal benyttes med alle Forbehold. Den fortæller os, at Claus Berg kom til Danmark omkring Aaret 1500 tilkaldt af Kong Hans' Dronning, Kirstine. Claus Berg kom fra Lybæk, og meget taler for, at dette er hans Fødeby; men der vides intet derom med Sikkerhed, og hans Fødselsaar er heller ikke kendt.

Ligeledes er hans adelige Afstamning noget problematisk; men at samme Claus Berg var en fornem Herre, fremgaar af hans nære Tilknnytning til det danske Kongehus. Det kan saaledes nævnes, at selve Dronningen bar hans førstefødte til Døbefonten. Hans venskabelige Omgang med forskellige af den senkatolske Tids Mænd, f. Eks. Bi-

skop Ivar Munk i Ribe, tyder ogsaa paa, at han var regnet for andet og mere end en almindelig Haandværker. Hans Giftermaal med en af Dronningens Hofdamer, den adelige Jomfru Grott fra Ditmarsken, styrkede sikkert ogsaa hans sociale Position.

Det træder ogsaa frem med al ønskelig Tydelighed i Claus d. Yngres Beretning, at Familien ønsker at holde Stamfaderens Liv og Leved oppe i det fornemme Plan, saa det ikke faar blot en Antydning af Borgerlighed, endnu mindre er der Tale om, at hans Arbejde som Billedskærer maa udlægges som almindeligt Haandværk.

Karakteristisk i denne Forbindelse er Sønesønnens Bemærkninger om, at Claus Berg ikke imødekom Dronningens første Henvendelse, fordi han ikke øvede sin Kunst for andre, brugte sine Evner til et almindeligt Levebrød. Fortælleren mener heller ikke, at Bedstefaderen nedlod sig til selv at bruge Værktøjet, da han endelig paa Dronningens gentagne Henvendelser kom hertil.

Maaske der dog ogsaa laa andet under denne Iver for at rehabilitere Claus Berg som udøvende Kunstner, nemlig dette, at det var til katolsk Kirkeudsmykning, han havde ydet Bistand, Slægten var, inden omtalte Familiedokument blev forfattet, blevet en baade udbredt og anset lutheransk Præsteslægt, der ikke ønskede at dvæle alt for omstændeligt ved Stamfaderens katolske Fortid. Slægten kunde dog ikke undgaa at vedkende sig hans Faderskab til Altertavlen i GraabrødreKirke i Odense; men kunde jo nok søge at nivellere den gængse Opfattelse af Claus Bergs Arbejde, saa det kom til at ligge paa Linie med Slægtens Krav til en fornem og ikke alt-for-katolsk Stamfader.

Beretningen om de tolv silkeklædte Svende, som lønnedes af Dronning Kirstine, er sikkert rigtig nok; men Forklaringen paa dette Forhold er meget naturlig og ligetil. I andre nordeuropæiske Værksteder af samme Art som Claus Bergs var en gennemført Arbejdsdeling saare almindelig. Man arbejdede i tre Grupper — Snedkerne, der tømrede Skabe og Fløje og udskar de dekorative Enkeltheder. Billedskærerne, der udskar Figurer og Grupper, Malerne, der malede og forgyldte. Hver Afdeling lededes af en Mester, der almindeligvis havde nogle Svende til Hjælp. Hos Claus Berg havde Mestrene saaledes antageligt hver tre Svende til Raadighed. Dette understøtter

ogsaa Paastanden om; at Mesteren ikke selv arbejdede. De fremragende Billedskærerrestres Tid var for største Delen optaget af at give Tegninger og Udkast til nye Arbejder, tale med Kunder, og som oftest var det ogsaa Mesteren selv, der drog rundt til de forskellige Markeder for der at sælge sine Værksted-Frembringelser. Det har Claus Berg muligvis ogsaa gjort, i hvert Fald før han blev den navnkundige Mester.

Vi har jo ingen Interesse i at tvinge Claus Bergs Eftermæle ind i en bestemt Haandværkerramme; men som V. Thorlacius-Ussing skriver:

„Claus Bergs Sønneson er i den førmtalte Levnedbeskrivelse meget ivrig med at fortælle, at Bedstefaderen kun gav de Udkast, hvorefter Svendene arbejdede. At Kunstneren aldrig selv skulde have haandteret Kniven er lige saa urimelig en Tanke, som at f. Eks. Rubens aldrig havde rørt Penselen eller Thorvaldsen Mejselen. Sikkert har Berg nu og da gaaet Svendenes Arbejde efter og vel ogsaa fra Tid til anden skaaret med. I alle Tilfælde findes der hist og her mindre Partier paa de større Arbejder, der er saa paafaldende ypperligt udførte i Forhold til Resten, at man kunde fristes til heri at se gamle Bergs egenhændige Arbejde. Hans Sønneson har haft en god Del „honnet Ambition“ i Stedet for at respektere Bedstefadrens Duelighed.“

Men i det store og hele er det i denne Forbindelse saa ganske underordnet, hvor meget eller hvor lidt Patricier Claus Berg var. Det altoverskyggende er hans monumentale Indsats i dansk Kunsthåndværk, og denne Indsats kan ingen drage i Tvivl.

Kunsthistoriske Forskere har været noget uenige om, hvor og hvorledes Berg fik den Uddannelse, der gjorde ham til en af Samtidens mest fremragende Mestre i Billedskærerkunst. Det kan i denne Forbindelse anføres, at Sebastian Münster i sin *Cosmographia* (Verdensbeskrivelse) betegner Claus Bergs Hovedværk, Altertavlen i Odense, som „et beundringsværdigt Arbejde, hvis Lige, efter Sigende, ikke skulde findes i Europa“.

Professor N. Høyen skriver i „Kirkehistoriske Samlinger“ udførligt og oplysende om Claus Berg og hans Arbejde og belyser det ved

en Sammenligning med Datidens Kunstnere og Haandværkere. Denne Redegørelse forklarer det Problem, der opstaar, naar Talen er om Claus Bergs Placering inden for dansk Haandværk. Følgende Citater vil bekræfte dette:

„For rigtig at vurdere ham maa vi imidlertid kaste et Blik paa Konstens Stilling i den By, hvor han opvoxede og fik sin Konstneruddannelse. Lübeck stod paa Højdepunktet af sin Magt, det var den anseeligste og rigeste af de nordtyske Hansesteder, Handel og Vindskibelighed stode i fuldeste Blomster. De talrige Haandværkere var ordnede i fire store Laug, og det første af disse, Smedenes, omfattede tillige næsten alle de Fag, hvor Konsten dengang havde sine Arnesteder, Guldsmede, Malmstøbere, Glarmestre, Malere, Snedkere; thi Konsten hørte endnu til Haandværket, og det var kun den Navnkundighed, som omgav den geniale Mester, der hævdede ham over hans Laugsbrødre

Det var især i Tyskland, at udskaaret Træarbejde i Løbet af det femtende og Begyndelsen af det sextende Hundredaar blev drevet i et saadant Omfang, at endog de østlige og nordlige Nabolande i Overflødighed kunde forsynes dermed. Den overvætted Rigdom, som endnu er bevaret af saadanne Arbeider, maatte forekomme os uforklarlig, naar vi ikke kendte den inderlige Sammenhæng, som der var mellem Haandværk og Konst. Snedkeren leverede ikke alene simple eller prægtigere Bohave, men selvstændige Kunstværker kunde ogsaa komme fra hans Haand, og en saa anset Mester som Jørgen Syrlin i Ulm, der baade skar i Træ og huggede i Sten, kaldte sig simpelthen: Snedker og Billedhugger. Men den Haandfærdighed, der var saa rig Lejlighed til at erhverve sig i de talrige Værksteder, fik kun noget at betyde, naar den styredes af et kyndigt Øje, og omvendt vilde Konstnerblikket tidt have været i Forlegenhed, naar der ikke havde været nok af brugbare Hænder til at udføre de omfangsrige Værker, der forlangtes. Mellem disse indtog Altertavlerne den første Plads.“

Denne Udredning af Haandværkerforholdene i Nordeuropa i det 15—16de Aarhundrede giver os et klart Overblik over Betingelserne

for Claus Bergs Uddannelse og senere Virksomhed og tillige et værdifuldt Indtryk af Værkstedsarbejdernes Arbejdskaar i Almindelighed. Og yderligere har Thorlacius-Ussing i sin ypperlige Bog om Claus Berg uddybet Spørgsmaalet om Bergs kunstneriske Uddannelse og Paavirkning:

„Allerede Münzenberger og Beissel har rigtigt peget mod den bergske Stils Udspring, nemlig Sydtyskland. Her findes da ogsaa i fuldt Maal Forudsætningerne for alle Særformer i Bergs Kunst, mens dens naturalistiske Grundtræk er Tidens — Fælleseje for Europa syd og nord for Alperne i det 15de Aarhundrede. Men denne almindelige Henvisning til Sydtyskland kan uddybes, og som det i det følgende skal vises, er det muligt, at paapege en bestemt By og i denne igen bestemte Kunstnerkredse, der har spillet en afgørende Rolle ved Udviklingen af Claus Bergs særegne Stil.

Indenfor tysk Billedhuggerkunst omkring Aar 1500 spillede Franken en ganske overvældende Rolle. Herfra udgik de tre Hovedmestre Kraft, Stoss og Riemenschneider, hvis Stil for de to sidstes vedkommende blev normgivende, saa langt som Træskærerkunstens Omraade strakte sig i Melle-, Nord- og Østeuropa.

Af Frankens Byer var Nürnberg igen den, hvor det kunstneriske Liv pulserede rigest og mest alsidigt i Billedhuggerkunsten, og her staar vi da ogsaa ved Kilden for Bergs kunstneriske Virksomhed. Hans Stils nøje Sammenhæng med Nürnbergs plastiske Kunst i sidste Fjerdedel af det 15de Aarhundrede og specielt med Veit Stoss Værkstedstil er uomtvistelig.“

Sammenlagt giver alt dette Bevis for, at Claus Berg har udnyttet sine Ungdomskaar godt, og rimeligvis paa Svendevandring til Egne og Byer, der var kendte for godt Arbejde i Faget, har han formaaet at modtage Indtryk af Tidens Kunsthaandværk og samtidig været i Besiddelse af Evne til at vælge og vrage. Hvornaar de egentlige Læreaar er afsluttet, ved vi intet om; men alting tyder paa, at det var en i alle Maader veluddannet Mand, Danmarks Dronning hæftede sin Opmærksomhed paa omkring Aaret 1500. Claus Berg var aabenbart allerede dengang en Mester, der var i Stand til at lede Ar-

bejdets Udførelse selv af de mest krævende Ting og ogsaa kompetent til at give Arbejdet et personligt og kunstnerisk Præg.

Det kan vist med nogenlunde Sikkerhed fastslaaes, at Claus Berg kom til Danmark i et af de første Aar af Reformationsaarhundredet, og han fik sit Værksted i Odense. Dette Værksted fik sikkert ret hurtigt et anseligt Format, baade hvad Størrelse og kunstnerisk Ydelse angik. Det var i Slutningen af den katolske Kirkeperiode i Danmark, og Reformationen indførte som bekendt et andet Syn paa Kirkekunst end det, der herskede i den katolske Tid. Men netop i Senkatolicismen anstrengte man sig for at yde det uovertrufne for at binde Folk til den vigende Kirke ved Afholdelse af straalende Kirkefester og overdaadig Udsmykning af Kirkerummet. Claus Berg, som selv var en rettænkende Katolik, lagde sikkert alle sine Evner og al sin Kunnen ind i Arbejdet for den katolske Kirkes Sag. Det lykkedes den geniale Mester at give en Indsats i den ellefte Time, og den blev saa straalende, at den gav ham Plads blandt alle Tidens dygtigste Kunsthaandværkere.

Holder vi os til det føromtalte Familiedokument, skulde Claus Berg være kaldt her til Landet for paa Opfordring af Kong Hans' Dronning at udfærdige en Altertavle til Graabrødre-Kirke i Odense, som den kongelige Familie havde udset til sin Gravplads. Kendere mener imidlertid, at der kan paavises Arbejder fra hans Værksted stammende helt fra Aarhundredets første Aar, og Arbejdet paa nævnte Altertavle tog først sin Begyndelse ca. 1520. Fra det mellemlyggende Tidsrum mener man at kunne paapege en Del betydelige Bergske Arbejder til Kirkeudsmykning, særlig af fynske Kirker. I disse Aar skulde der ogsaa fra Bergs Værksted være udgaaet et Epitafium af Træ over Prins Frants, Kong Hans' og Dronning Kirstines afdøde Søn, og et stort Epitafium af Sten over Kongen, Dronningen og Prinsen, det er dateret 1513, Kong Hans' Dødsaar. Det er, hvad der er bevaret, og selvsagt er en Mængde Ting gaaet tabt, navnlig ved Kirkeskiftet.

I Odenseværkstedet blev der saaledes arbejdet baade i Sten og Træ — dette var ogsaa Tilfældet i andre europæiske Værksteder af samme Art — og meget tyder paa, at det var et meget produktivt Foretagende, Claus Berg havde grundlagt i Odense, efter Sigende

i et Hus, som Dronningen havde skænket ham. Det laa i Overgade, og der var endnu Rester af det i det 19de Aarhundredes Begyndelse. Værkstedets Ry blev endeligt og afgjort fastslaaet med Udførelsen af Altertavlen til Graabrødre-Kirke. Den danner ogsaa det faste Udgangspunkt for Forstaaelsen og „Tilegnelsen af det Claus Bergske Værksteds Stilejendommeligheder“.

Dette er ikke Stedet til at analysere dette Kæmpearbejdes tekniske Enkeltheder saa lidt som dets kunstneriske Værdi — det er for øvrigt ogsaa gjort af dygtige Kunsthistorikere som N. Høyen, Francis Beckett og V. Thorlacius-Ussing — Opgaven her er at pege paa Claus Bergs Plads som Kunsthaandværker i det danske Haandværks Historie, og i denne Sammenhæng kan det noteres, at Claus Berg er et fint, om end ikke almengyldigt Udtryk for, hvad Haandværkerne formaaede at udrette i det 16de Aarhundrede. Altertavlen i Odense danner vist Grænsen opad for deres Kunnen.

I Parentes skal bemærkes, at Graabrødre-Kirken senere kom ud for en haard Medfart. I 1806 solgtes dens Inventar ved Auktion, og Claus Bergs enestaaende Kunstværk, den smukke Altertavle, solgtes for 215 Rdl. 20 sk. til Frue Kirke. Den blev derved reddet fra ren Vandalisme. 1885 flyttedes den til St. Knuds Kirke.

Altertavlen øgede og fæstnede yderligere Claus Bergs og hans Værksteds Ry, og i de nærmest efterfølgende Aar udføres der en Mængde fortrinlige Billedskærerarbejder, kendelige paa den særegne Bergske Stil, og en Del har overlevet Tidens Tand. I alt er der med nogenlunde Sikkerhed paavist ca. 40 bevarede Arbejder fra Odenseværkstedet. De omfatter: hele Altertavler, f. Eks. i Sanderum, Tirstrup og Hornslet Kirker. Dele af Altertavler i forskellige danske Kirker. Krucifikser bl. a. i Sorø, Vejlbj, Thurø og Skamby Kirker. Ivar Munks Epitafium i Ribe Domkirke og mange andre store og smaa Arbejder viser tilbage til Berg og hans dygtige Svende.

Man mener, at Claus Bergs Virksomhed her i Landet strakte sig over ca. 30 Aar. Reformationen satte i 1536 Punktum for hans Kirkearbejder, og det var jo langt den væsentligste Del af hans Produktion.

Men maaske Døden allerede havde indhentet ham inden dette Aarstal, for den sidste Gang, vi kan stedfæste hans Arbejde, er i

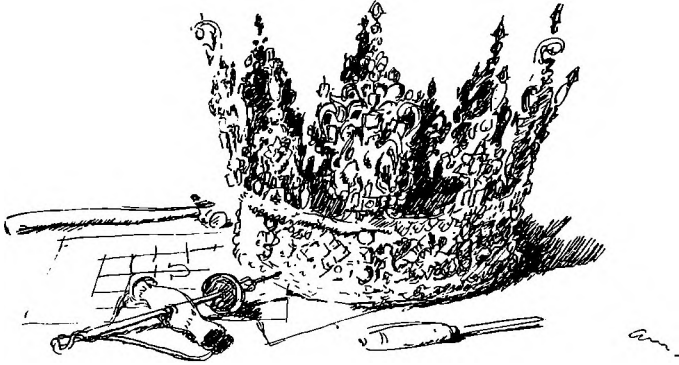
1532. Det vilde sikkert ogsaa have været tungt for den gamle Mand at opleve Kirkeskiftet. Han var jo baade ved sin Tro og gennem sit Arbejde saa nøje knyttet til den katolske Opfattelse. Netop fordi han kunde lægge hele sin Sjæl ind i Arbejdet, blev Resultaterne saa enestaaende. Som nævnt kunde de Genstande, han formede i sine Velmagts Dage, taale at sammenlignes med de bedste i Nordeuropa. „Odensetavlen, hans Hovedværk, overgaas næppe i festlig dekorativ Fladevirkning af nogen Altertavle Nord for Alperne“.

Han var en af Tidens bedste Billedskærere i Overgangen mellem Gotik og Renæssance. Mod hans danske Borgerret kan der rejses Indvendinger, men ikke mod hans Arbejde i Danmark gennem en Menneskealder.

„Claus Bergs Kunst er Middelalderens og Gotikkens sidste og vægtigste Indsats i dansk Kunsthistorie. Efter den kunstneriske Kraftudfoldelse, som Bergs Odense-Værksted — midt i det frodige Fyn — virkelig betegner, gaar der lang Tid, inden vor Kunsthistorie faar en lignende betydelig Kunstner og Virksomhed at fremvise. Og vi har, hans eventuelle fremmede Herkomst til Trods, Ret til helt at regne ham med til dansk Kunsthistorie i Kraft af, at vi besidder de ni Tiendedele af hans Værker indenfor vort Lands Grænser, og i Kraft af, at han mindst en Menneskealder boede og virkede i Danmark.“

De historiske og biografiske Enkeltheder og Data er noget tilslørede, hvad angaar Claus Berg; men det fremgaar med al ønskelig Tydelighed af hans Arbejde, at ogsaa i Danmark indtog Kunst og Haandværk i intim Forbindelse i det 15—16de Aarhundrede en fremragende Plads i Samfundet og ydede en anerkendelsesværdig Indsats, reguleret af Tidens sunde og kraftige Haandværkerlaug.

DIDERIK FYRING

I en kongelig Kundgørelse, dateret 14. Marts 1581, meddeles, at Kong Frederik d. Anden har taget Guldsmed Diderik Fyring i Odense i sin Tjeneste. At Kongen tog Kunsthaandværkere i fast Tjeneste, var ikke noget ualmindeligt — det er oplyst, at Chr. d. Fjerde f. Eks. havde 66 Guldsmede i sin Tjeneste og desuden talrige Haandværkere fra andre Fag — men det var almindeligt, at disse Hof-Haandværkere tog Bopæl i Kongens Nærhed. Historien beretter imidlertid, at Mester Diderik blev boende i Odense, og der maatte Kongen henvende sig, naar han vilde have noget Arbejde gjort. Det kunde tyde paa, at Diderik Fyring allerede ved den kongelige Ansættelse var en Haandværker over Gennemsnittet, hvad hans senere Arbejder i høj Grad bekræfter.

Mester Diderik Fyring — Navnets Stavemaade varieres noget: Dyrik, Dirch, Dittrich, Dirich, Feuringh, Firinch, Fuiren, Fyren — hørte allerede paa det Tidspunkt, han fik den kongelige Kaldelse, til Odense By's velansete Borgere. Efterhaanden blev han ogsaa en meget velstaaende Mand, der ofte laante Kongen Penge. Fyring var to Gange gift, begge Gange med Døtre fra Byens Patricierslægter. Hans første Ægteskab var med Borgmesterdatteren Margrete Unkersdatter, og efter hendes Død ægtede han Bispeenken Else Hansdatter, som var en nær Slægtning af den meget rige Oluf Bager i Odense.

Bispepenken medførte en anselig Formue, et Par store Gaarde i Odense og en Landejendom i Smedstrup. I Aaret 1600 købte Diderik Fyring og hans Hustru „Magdalene Løkke“ og „Tolderlund“ Nord for Odense. Gennem rige Giftermaal, men dog endnu mere ved egen Flid, Dygtighed og redelig Færd naaede Diderik Fyring højt paa den sociale Rangstige, hvor Pengemagten dominerer. Men ogsaa i Kraft af sin personlige Arbejdsindsats rangerer Diderik Fyring meget højt blandt sin Samtids Borgere.

Vi savner ganske historiske Oplysninger om Fyrings Afstamning, Fødested, Uddannelse, ja for hele hans Liv og Levned før hans Antagelse til kgl. Guldsmed. Forskere mener med nogenlunde Sikkerhed at kunne fastslaa, at han var Nordtysker. Men en Kendsgerning er det, at Mester Fyring blev to danske Kongers højtskattede og betroede Mand, og alt taler for, at han var denne Tillid værdig.

Hvilke Arbejder Frederik d. Anden har ladet udføre paa Diderik Fyrings Værksted i Odense, findes der ingen Redegørelse for. Der findes paa Rosenborg et Elefantordenstegn, lavet til Frederik d. Anden, og dets Udførelse menes at kunne tilskrives denne Odense-Mester. Der har sikkert ogsaa været overladt Fyring fine og kostbare Arbejder at udføre, da Frederik d. Andens to ældste Døtre blev gift. Efter Tidens Skik og Brug krævedes meget af slige kongelige Brude, hvad Smykker angik. Det var Renæssancetidens Krav til Pragtudfoldelse, der skulde honoreres. Men som sagt, i de syv Aar fra Fyrings kgl. Ansættelse 1581 til Frederik d. Andens Død 1588 ved vi kun med Sikkerhed, at han var en meget benyttet og paaskønnet Hof-Guldsmed.

Kongeskiftet 1588 har sikkert ingenlunde formindsket Fyrings Arbejde til det kongelige Hus, eftersom det vides, at Enkedronningen var en Renæssancefyrstinde, der fuldtud forstod at værdsætte Guld- og Sølvmedekunst og ikke sparede paa Skillingerne dertil. Men først med Udarbejdelsen af den unge Konges Krone — Christian d. Fjerde — faar vi et historisk paalideligt Grundlag at gaa ud fra. Den blev udført paa Diderik Fyrings Værksted i Odense.

„Er vi fattige paa skriftlige Oplysninger om Dirich Fyring, er vi desværre lige saa fattige paa Arbejder, der stammer fra hans Haand. Der kan kun nævnes det foran omtalte ældste Elefantordenstegn, vi

har, med Frederik d. Andens Portræt, Navnetræk og Valgsprog, som mulig tør tillægges ham, og en stærkt forgyldt Sølvske med Dronning Sofie's Vaaben paa Bladet og et paa Skaftet indhamret F. med Krone over, der maaske kan tydes som hans Mærke og ikke, som nogle har ment, som Frederik d. Anden's. Kongen vilde aldrig betegne sig med et F. alene, men vilde altid føje et s. (nemlig secundus) til, da Romertallet II ikke for et kunstforstandigt Øje lod sig forene med Bogstavet F. Og endelig — og her faar vi nogenlunde sikker Bund under Fødderne — Christian d. Fjerde's skønne og pragtfulde Krone.“

Christian d. Fjerde var en udpræget Renæssance-Fyrste med denne Tidsalders Trang til at omgive sin kongelige Person med smukke Ting fra Kunstneres og Haandværkeres Værksteder. Den kongelige Guldsmed i Odense har nok mere end nogen af de mange andre haft Kongens Gunst, det giver de opbevarede Rentemesterregnskaber fra Aarene 1588—1603 et meget talende Vidnesbyrd om. Af disse Regnskaber fremgaar det, at der fra Fyrings Værksted i Odense til det kongelige Hus er udfærdiget bl. a.: Guldkæder og Guldmedaljer med Kongernes Portrætter, et Utal af Smykker indvirket med Ædelstene og Emaillé, Kander og Vaskestel af Sølv, Vildmandsfigurer og Bøfler til Prinsessernes Brudekareter.

Men af de mange overordentlige skønne, værdifulde og særprægede Ting, der udgik fra Mester Diderik Fyrings Værksted, bærer dog Christian d. Fjerdes Kongekrone Prisen som et af de fineste Guldsmedearbejder i hele Europa i Renæssancetiden. Dette Arbejde alene er mere end tilstrækkeligt til at give Fyring en baade fremtrædende og varig Plads blandt betydelige danske Haandværkere.

Dette enestaaende danske Kunsthaandværker-Arbejde opbevares heldigvis blandt Regalierne paa Rosenborg og afgiver der sit tavse Vidnesbyrd om Haandsnilde og Kunstsans af meget høj Karakter.

Selvfølge har Mesteren ikke selv hele Æren for dette store Arbejde. Det var ganske vist almindeligt i Laugstiden, at Mester selv indkasserede Æren for de Arbejder, der udgik fra hans Værksted. Men dette specielle Tilfælde maa vist danne en Undtagelse.

Det vil være rigtigt i denne Forbindelse at nævne hans Hjælper

— hans Mestersvend Corvinianus Saur. Han var født i Bayern og stammede fra en Slægt, der talte Guldsmede langt tilbage i Slægtsregisteret. Efter Faderens Død blev Saur ogsaa sat i Guldsmedelære. Da han var udlært, og hans Moder giftede sig igen, flygtede han hjemmefra. Vi savner Oplysninger om hans Færden i de efterfølgende Aar; men hans efterladte Arbejdstegninger vidner om, at han har færdedes i sydtyske Kunsthaandværkerkredse. Hans Tilstedeværelse i Danmark dokumenteres i 1606; men det vides for ganske bestemt, at han da allerede havde arbejdet flere Aar i Odense som Svend hos Mester Fyring. Det omtalte Dokument skriver sig nemlig fra Laugsprotokollen, hvor det oplyses, at en Mand var indstævnet for uberettiget Næring i Guldsmedefaget. Han forsvarer sin Handling med, at han havde arvet en Fordring paa Corvinianus Saur fra dennes afdøde Mester, Diderik Fyring, og denne Fordring skulde Saur derfor arbejde af i hans Hus.

Hvornaar og hvorledes han er kommet til Danmark vides altsaa ikke; men at han var en fremragende Haandværker, faar vi bekræftet gennem, at vi ved, Christian d. Fjerde, som nok forstod at vurdere sine Folk efter Fortjeneste, satte ham meget højt og benyttede ham meget. Men trods det, at man kan paavise en Række Arbejder fra hans Haand til Kongen, sank han dybere og dybere i Armod og Gæld. Det var lykkedes ham at blive Laugsmester i København; men han sluttede sit Liv som Fattiglem. Han var utvivlsomt en genial Kunsthaandværker og formede med sin Tanke og Haand de pragtfuldeste Genstande til andres Glæde; hans egen Part af Livets Lykke blev minimal.

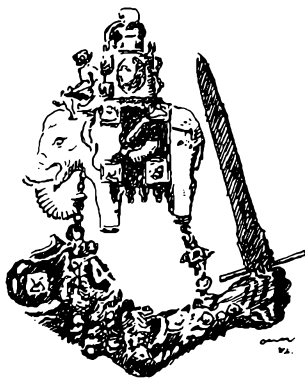
Der er dvælet saa udførligt ved Corvinianus Saur's Liv og Virke, fordi hans Samarbejde med Diderik Fyring har været af saa intim Art, at det er umuligt at adskille den enes Arbejde fra den andens i den Periode, hvor Mesterværket, Kongekronen, blev til. Men Summen af det bliver, at Arbejdet kan godskrives Værkstedet i Odense, og at den fynske Hovedstad saaledes har Æren af, at der inden for dens Bygrænse er formet et af Renæssancetidens smukkeste Arbejder.

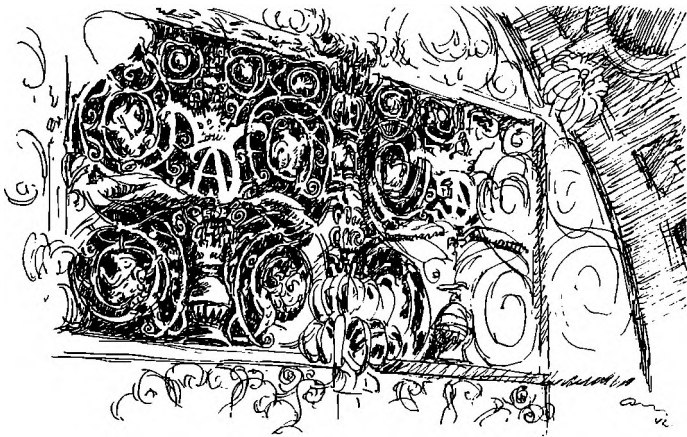
Det var et meget krævende Arbejde, Mester Diderik Fyring blev stillet overfor, da det blev overdraget ham at udfærdige den vorde Konges Krone. Baade den pragtlystne Enkedronning, den unge

Konge og hele Hofkredsen stillede store Fordringer, som han skulde indfri; men der er sikkert ingen Tvivl om, at Fyrings Uddannelse og hidtidige Arbejde borgede for, at han kunde magte Opgaven saa godt som nogen af Tidens Mestre i Europa. Og i nævnte Svend havde han en jævnbyrdig og maaske paa visse Felter overlegen Medhjælper.

Vi skal ikke her beskæftige os med dette Renæssancearbejdes Enkeltheder — der er dygtigt og sagligt gjort Rede for dette af H. C. Bering-Liisberg i hans Bog „Christian d. Fjerde og hans Guldsmede“. — Det fremgaar af de kongelige Regnskaber, at det har været et meget dyrt Stykke Arbejde; men hvad der særlig har Interesse i denne Forbindelse, er Bekræftelsen paa, at man var i Stand til paa et dansk Værksted i Slutningen af det 16de Aarhundrede — Kongens Kroning fandt Sted 1596 — at udføre et Arbejde af saa store Dimensioner baade teknisk og kunstnerisk. Det er et dokumenteret Bevis paa danske Kunsthåndværkeres fremragende Arbejdsydelse i Laugstiden.

Diderik Fyring levede det sidste Aar af sit Liv i København. Det stadig mere og mere omsiggribende Arbejde medførte, at Kongen ønskede ham nærmere ved sig, og i 1602 flyttede han til Hovedstaden. Han købte den kgl. Rustkammergaard paa Amagertorv, og her boede han til sin Død d. 30. September 1603. Diderik Fyring blev begravet paa Graabrødre-Kirkegaard i Odense, hvor Guldsmedelauguet havde Jord.

CASPAR FINCKE

Christian d. Fjerde var en virksom og initiativrig Konge, og han forstod at finde de rette Folk til at udføre de af ham selv udtænkte og ofte planlagte Arbejder. Blandt de kongelige Haandværkere, som kunde tilfredsstille de store Krav, Christian den Fjerde stillede til sine Folk, indtager den helsingørske Smed Caspar Fincke en Plads i første Række.

Ligesom saa mange andre af Renæssancetidens betydelige Haandværkere i Danmark var Caspar Fincke kommet hertil fra Tyskland. Hans Hjemstavn var den lille By Schatzlar ved Foden af Riesengebirge i Bøhmen. Jorden paa denne Egn er som bekendt meget mineralfyldt — Kul og Jern — og giver derfor naturlige Betingelser for Smedeværksteder. De fleste af Fortidens Kunst-Smede fik deres Uddannelse her, hvor Smedekunstens Arnested fandtes, og blandt disse var Caspar Fincke.

Det vides ikke med Bestemthed, hvornaar Caspar Fincke kom til Danmark; men det vides, at han i 1610 fik Arbejde paa Vaabensmedien paa Kronborg. Af Regnskabsbøgerne fremgaar det, at han arbejdede ved Arkeliet, og som Betaling for sit Arbejde fik han

7 Daler om Maaneden. Dette skal vist nærmest forstaas som Kostpenge, desuden fik han i aarlig Løn som Arkelismed 24 Daler.

I Aaret 1612 blev Fincke optaget i det helsingørske Smedelaug. Laugsprotokollen meddeler:

Anno 1612. Denn 26. Decembris Er Erligh og Welbeschedenn mand Caspar Fincke, Kleinnschmidt, Borger vdi Hellsinnør wdi Mehnige Laugssbrøderss Neruehrellsse, wdi worriss Laugh for enn fuldkommen Laugsbroder Ind Annammidt. Haffuer giordt fyldiste i Laugett som Wed bør.

Smedenes Laugsbøger i Helsingør indeholder i øvrigt ikke mange Oplysninger om Caspar Fincke udover, at det nævnes, hver Gang han er Oldemand. Det blev ellers sædvanligvis indført i Laugsprotokollen, hvor hver ny Laugsbroder kom fra; men i dette Tilfælde er det altsaa uvist af hvilken Grund udeladt.

Ved Optagelsen i Lauget var Caspar Fincke blevet velrenommeret Borger i Helsingør, og han tog Bopæl i en Ejendom paa Hjørnet af St. Annagade og Kongensgade — der i sin Tid kaldtes Caspar Finckes Stræde — det var en ret anselig Gaard, og den nye Laugsmester fik baade sin Bolig og sit Værksted her hele sin Levetid. Fra dette Værksted udgik de smukke Smedearbejder, der slog hans Navn fast som et af de bedste inden for dansk Kunsthåndværk.

Caspar Fincke havde ikke været længe i Danmark, før man var klar over, at han var en meget dygtig Smed, der til Bunds havde lært den vanskelige og i Tiden meget paaskønnede Kunst at kunne smede fine Smedejernsarbejder. Der blev ogsaa snart Lejlighed for ham til at vise sin Færdighed, idet Hans Stenwinkel paa samme Tid opførte nogle af Bygningerne til Frederiksborg Slot, og det kan ses i Regnskaberne for dette Byggearbejde, at Fincke har leveret Arbejde dertil. Kendere af Caspar Finckes Arbejde mener at kunne fastslaa, at det var Gitteret under Ringrendingsporten, han udførte. Fra disse Aar stammer ogsaa det smukke Gitter for Vinduet til Kongens Stol i Frederiksborg Slotskirke. Det bærer Aarstallet 1617, og de nævnte Regnskaber udviser, at Caspar Fincke i det Aar brugte 4352 Pund Jern til Frederiksborg Slot.

Gitteret for Ringrendingsporten paa Frederiksborg Slot anses for at være det første Smedejernsgitter i Danmark. Det var saaledes ikke alene et meget smukt Stykke Arbejde, men tillige en ganske ny Art Haandværk her til Lands, den unge helsingørske Smed kunde fremvise for en undrende Samtid. Paa Caspar Finckes Ambolt, under Hammerens faste, sikre Slag maatte Jernet lade sig forme, som han vilde, og hans skabende Evne var frodig og stilsikker.

Et Par Aar efter, at Arbejderne paa Frederiksborg Slot var afsluttede — disse kan betragtes som en Slags Generalprøve for Kongen — faar Caspar Fincke overdraget det Arbejde, der skulde smede hans Navn ind i dansk Kunsthaandværks Historie. Efter Kongens Ordre udførte han Gitteret for Christian den Fjerdes Gravkapel i Roskilde Domkirke, og det blev et af Renæssancetidens danske Mesterværker. Ogsaa her er Fincke Banebryder, idet det sikkert er det første Kapelgitter, der er udført her i Landet. I andre europæiske Lande havde denne Kunst været øvet i adskillige Aar. Dette Smedearbejde var begyndt med ganske enkle Arbejder i Jern; men efterhaanden, som man lærte at forme Stoffet, blev Stilen mere og mere kunstfærdig for endelig at kulminere i Slutningen af det 16de Aarhundrede i Sydtyskland. Caspar Fincke havde lært Arbejdet der, og det tjener Christian den Fjerde til Ære, at han lod den unge, dygtige Arkelismed faa en virkelig stor Opgave at vise sine Evner paa, og en saadan Opgave var Gitteret i Roskilde Domkirke.

Kongen har noteret i sin Skrivekalender d. 6. Januar 1618, at Caspar Fincke har faaet overdraget at udføre et Gitterværk i Roskilde. Umiddelbart derefter har han utvivlsomt taget fat paa Arbejdet, Kongen var ingen Ynder af lange Ventepauser.

Arbejdets store Omfang træder klart frem, naar vi erfarer, at der blev udbetalt Caspar Fincke ca. 30.000 Kr. i Arbejds løn, efter Datidens Forhold en meget betydelig Sum Penge. Men saa formaaede den helsingørske Mester ogsaa at skabe et Smedearbejde for disse Penge, som man skal lede længe om Magen til.

„Enhver, som har besøgt Roskilde Domkirke, og som er standset udenfor Kristian IVs Gravkapel, er sikkert blevet slagne[!] af Beundring over de kunstfærdige Smedejernsgitre, der lukker for de to

store spidsbuede Aabninger mellem Kirken og Kristian IVs og hans Dronnings Gravkapel. Thi hvilken tilsyneladende udtømmelig Fantasi, hvilken Overdaadighed, hvilken Dumdristighed i Behandlingen. Der gives ganske sikkert Smedejernsgitre, som er behersket af en finere Smag og udformede med større Noblesse, men mig bekendt findes der ikke i hele Europa saa dristig og fantasifuldt komponeret Gitre som disse to i den sjællandske Domkirke.“

At Kongen var tilfreds med Caspar Finckes Arbejde bekræftes ogsaa af det usædvanlige, at Smeden fik Kongens Tilladelse til at sætte sit Navn paa Værket, endog paa en ret iøjnefaldende Plads. Det var yderst sjældent, at de gamle Haandværksmestre lod deres Arbejder navngive eller stedfæste, ikke den enkelte, men Standen og Lauget skulde have Æren, her er en Undtagelse. Den lille ofte citerede Rim-Indskrift er maaske lidt barnlig-stolt; men tillige et bevidst Udtryk for Caspar Finckes Mesterstolthed og Selvfølelse.

Caspar Fincke bin ich genant,
Dieser Arbeit bin ich bekant.

Den helsingørske Mester kunde saa sandelig ogsaa nok være sig sit Arbejde bekendt. Efter at det i Begyndelsen af 20erne var færdigt — vi maa forbavses over, at det ikke tog længere Tid — og Jens Lauritsen Wolf omtaler Christian d. Fjerdes Kapel og bedømmer Caspar Finckes Værk i følgende Ord, der navnlig har Interesse som en Samtids-Karakteristik.

„Uden for dette kongelige Kapel i Kirchen er it Jern Gadderwerch, hvilchet er saa konstigt oc subtiligt gjort, at der ikke af Jern kunde være konsteligere, det med stor Forundring er at see, og at dømme om: Udi samme Gadderwerch findes oc kand sees, Mesterens Nafn det gjort hafver, uanset at ingen det acter, hvilket Nafn er Caspar Fincke.“

En mere haandgribelig kongelig Anerkendelse udeblev heller ikke. I Aaret 1622 fik Caspar Fincke Ansættelse som Mester paa Hammermøllen ved Helsingør, og denne Stilling bestred han til Kongens

Tilfredshed til 1630. Paa dette Tidspunkt forfremmedes han til kgl. Kleinsmed paa Københavns Slot og for Frederiksborg og Kronborg Len. I denne Stilling fik han en aarlig Løn paa 100 Daler + den sædvanlige Hofklædning til en Tjener, og han beholdt som Indtægt Landgildemelet fra Kongens Mølle ved Hammerværket — dette sidste Vederlag blev senere ombyttet med „en Skipper-Kost“.

Christian den Fjerdes Breve giver et meget talende Indblik i Caspar Finckes Arbejde som kongelig Smed, baade i smaat og stort. Ofte nævnes hans Navn i Kongens Breve til Lensmanden paa Kronborg og Frederiksborg, Frederik Urne. Kongen fulgte som bekendt i forbavsende Grad personlig med i de mange Enkeltheder og Smaating, saaledes skriver han tit til Lensmanden om, at Caspar Fincke skal efterse Laase, smede Nøgler, gøre Beslag o. s. v.

Men ved Siden af de daglige Arbejder, som Kongens Smed, fik Caspar Fincke dog ogsaa Lejlighed til at udføre større Opgaver, der tog hans sjældne Evner helt i Brug. Der foreligger saaledes Oplysninger om flere Arbejder til Frederiksborg Slot, og det kendte Gitterværk om Rundetaarn maa ogsaa tilskrives Finckes Værksted i disse Aar. Foruden de nævnte og mange flere Arbejder til Kongen udførte den efterhaanden landskendte Mester ogsaa mange smukke Smedejernsarbejder til den velhavende danske Adel. Af disse Arbejder kan nævnes følgende Gitterværk: Under Jørgen Skeels Epitafium i Aarhus Domkirke, for Valkendorffs Kapel i St. Knuds Kirke i Odense, for Laurids Ebbesens Gravkapel i Aarhus Domkirke, for Laurids Lindenows Gravkapel samme Sted samt det pragtfulde Gitter i Nyborg Kirke. En Smedejerns-Lysekrone i Græsted Kirke menes ogsaa at kunne tilskrives Finckes Værksted.

For alle de nævnte Smedejernsarbejder findes der ikke skriftlig Dokumentation, som bekræfter, at de er udgaaet fra Caspar Finckes Værksted; men alle er de prægede af hans letkendelige Stil, og alle bærer de hans Kunsthaandværker-Signatur: en Hammer og en Nøgle — en korslagt Hammer og Nøgle kan paavises paa saa godt som alle Smedejernsarbejder fra Caspar Finckes Værksted i Helsingør.

Gitterværket i Roskilde Domkirke havde gjort Caspar Finckes Navn kendt, og derfor blev han hele Danmarks Smed, naar der skulde udføres et smukt og særpræget Arbejde i Jern.

En Mands efterladte Arbejder, fortæller jo altid en hel Del om Manden, der stod bag Værket, og for mange af den gamle Tids Haandværkere maa vi nøjes med disse Oplysninger. Om Fincke har vi desforuden nogle skriftlige historiske Optegnelser at holde os til. Selv om de ikke er udførlige, er de interessante og kaster Lys baade over Caspar Finckes Person og giver et Udsnit af Laugslivet.

Helsingørs Smedelaugs Protokoller oplyser som nævnt ikke meget om Byens berømte Smed; men vi erfarer dog om en Laugs-Retssag, hvori Caspar Fincke var en af Hovedpersonerne. Denne Sag giver foruden en god Karakteristik af Caspar Fincke som Laugsbroder tillige et godt Tidsbillede af Haandværkerlaugene.

Laugene havde Tid efter anden taget sig Rettigheder, som der ikke var Hjemmel for i dansk Lov, og de enevældige Konger forsøgte Gang efter Gang at hævde deres kongelige Myndighed over for denne Selvtægt, men uden Held. Christian den Fjerde, som intet vilde lade sig byde, tog med haard Haand fat paa Laugsspørgsmaalet. I 1613 forordnede han alle Laug i Landet ophævede; men Laugene sad dette Kongebud som saa mange andre overhørig. Helsingør Smedelaug fortsatte ogsaa uforstyrret, og som Bevis paa, at denne Fortsættelse ikke skete i Stilfærdighed, kan anføres:

„1620 udelukkede de saaledes en Mester, der havde foragtet det ærlige Haandværk og med Gunst at melde (sagt) at ville sk ... derudi og udi alle deres Mesterstykker. Og Udelukkelsen foregik i Overværelse af Kongens Befalingsmænd paa Kronborg.“

Det var et af Kardinalpunkterne i Kongemagtens Krav til Laugene, at de ikke maatte tage sig selv til Rette; men det var tillige det store Bud i Laugsvedtægterne, at det skulde man. Deraf den bitre Strid.

Det helsingørske Smedelaugs Straf- og Skyldbog giver et interessant Indblik i det „zünftige Laug“s Arbejdsform. Her møder vi Laugenes skjulte Magtfaktor. Det er Laugenes Domstol, som træder i Stedet for Lands Lov og Ret, og den fælder sine inappellable Domme over Laugsbrødre og sørger selv for deres Udførelse til sidste Bogstav. Laugshaandværkerne var tvungne til at underkaste sig Justits, hvis de ikke vilde udstødes af den internationale „Zunft“, og det vilde de grumme nødigt.

Det var paa Christian den Fjerdes Tid, sammen med de mange tyske Haandværkere, han tilkaldte, at de tyske Laugsskikke, „Zünften“, trængte her ind i Landet og ganske fortrængte de fra den katolske Tid stammende religiøse Laugsskikke. Efter denne Nyordning af danske Laug, der for Helsingør Smedelaug er dateret 1591, anerkendes kun Haandværkere, der har købt sig Anerkendelse i store tyske Laugskorporationer og antaget disses Vedtægter og Laugsskikke. Det er dette fremmede Væsen, Kongen søger at bremse op for ved sin Forordning i 1613; men allerede 1621 maatte Kongen give halvvejs Køb og tillade Laugene. Kongen skulde ganske vist i Teorien bestemme, hvad der skulde staa i Laugsvedtægterne, og Laugenes Domsmyndighed over Medlemmerne skulde bortfalde; men i Praksis fik denne Paragraf ingen Betydning. For da Laugene ved Kongens vege Holdning blev klar over deres Magt, ordnede de deres Forhold efter „Zünften“, ganske som det passede dem. De vedblev saaledes ogsaa at udelukke, hvem de vilde, og det var Laugenes stærkt- og hurtigvirkende Straffemiddel over for genstridige Fagfæller.

Caspar Fincke var en varm Tilhænger af „Zünften“, og som kongelig Smed havde han megen Indflydelse og nød stor Anseelse blandt Laugsbrødrene. Han veg heller ikke til Side for at sætte sig op mod sin kongelige Arbejdsgiver, naar denne vilde indskrænke Laugsrettighederne, eller naar han paa andre Punkter var uenig med Kongen angaaende Haandværkerpolitik.

Forspillet til den førnævnte Retssag bekræfter dette. Den omtalte Begivenhed fandt Sted i Helsingør i 1635. Lauget havde efter Skik og Brug udelukket 3 Laugsbrødre, fordi de ikke vilde lystre Laugsparolen. De udstødte anklagede Lauget for Myndighederne, og Oldermænden blev stævnet for Bytinget for at svare paa Anklagen. Caspar Fincke maa imidlertid have ment, at Oldermænden ikke kunde gøre dette med Fynd og Klem, derfor møder han selv i Retssalen med „Mestedelen af Smedene“. I Salen kommer Caspar Fincke i Ordstrid med Raadmand Iver Petersen, og de faldne stærke Ord fører til en Retssag mellem de to Mænd. Begge dømmes til at give Undskyldning, men Fincke først.

Efterspillet bliver imidlertid det værste, for Raadmanden retsfulgte som Hævn Laugene for ulovlige Laugsvedtægter, og otte hel-

singørske Laug blev dømt og maatte aflevere deres Bøger og andre Ejendele paa Raadhuset. Striden endte saaledes med et afgørende Nederlag for Smedene.

„Men det viser os Danmarks berømteste Smed som den naturlige Fører for Danmarks første zünftige Smedelaug i dets Kamp for sine internationale faglige Interesser. Naar der er Fare for disse, træder Caspar Fincke til, og det synes at være anset for en Selvfølge, at dermed er det ham, der fører Ordet. Og dette Ordførerskab er som hans øvrige Virke mere præget af Kraft og Frodighed end af den strenge Overholdelse af Stilens Krav.“

Foruden de historiske Meddelelser om Caspar Fincke og Laugsbrødrene og deres Kamp med Kongemagten og genstridige Fagfæller, findes der ogsaa et gammelt helsingørsk Dokument, der giver nogle personlige Oplysninger om ham og hans Familie. Blandt andet fortæller det, at der i Fratergaarden (i Karmeliterklostret) i Helsingør ses et gammelt Kobberepitafium fastnaglet til Muren. Paa Epitafiet er malet Kristi Opstandelse, og der findes et Par Tavler paa det, som bærer Indskrifter paa Tysk. Deres Indhold er det almindelige paa slige Mindesmærker, dels religiøse Betragtninger og dels Slægtsregister. Paa dette Epitafium er et Billede af en Mand med sine to Hustruer samt 5 Sønner og 4 Døtre, det er Caspar Fincke med Familie.

Det gamle Papir meddeler endvidere, at Caspar Fincke skænkede sin By flere Gaver. St. Mariæ Kirken fik en Lysestage, som bestod af tre Messingarme paa et Hjortehoved. Dette Arbejde, som foran paa Brystet var tilhæftet Caspar Finckes Mærke, Nøglen og Hammeren, findes ikke mere.

Desuden skænkede Caspar Fincke i 1636 en Fattigbøsse til St. Mariæ Kirke med følgende Indskrift:

„Komb, lieber Wanders Man,
Gib, was du wilt den Kronen,
Das sich dem in der Noth,
Gott wieder mög erbarmen.“

„Den var en Tid forsvundet“ — skriver Helsingørs Historiker, Overlærer Laurits Pedersen — „men blev fundet igen, og da et Lag gammel Maling var fjernet, viste det sig, at den i Jernbogstaver paa

Overfladen bar Aarstallet 1636 og paa Forsiden C. F. Den er prydet med en Mængde Søm med store, smukt udførte Hoveder, desuden har den en meget kunstfærdig Laas, der kun kan aabnes af den, der ved, hvilken af de mange Sømhoveder, han skal trykke paa. Undersøgelsen viste, at den nederste Del af Bøssen med Navnebogstaverne har været rødmalet og Sømhovederne forgyldte. Her som ved Chr. IVs Gravgitter viser det sig altsaa, at Caspar Fincke anvendte Farver og Guld.“

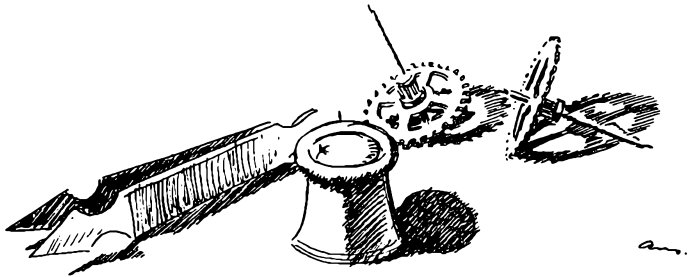
Den Kirke, Caspar Fincke skænkede disse Gaver til, var den tyske Menigheds, og hertil hørte paa Caspar Finckes Tid en stor Del af Helsingørs Befolkning. Alle Embedsmændene ved Øresundstoldkammeret, Befalingsmændene ved Byens Garnison og alle „Slottets Folk“ samt de mange Tyskere, der var bosat i Byen, det var navnlig Haandværkere. Caspar Fincke hørte til denne Kreds, og han havde sin Familie-Kirkestol i St. Mariæ Kirke, men for Resten ogsaa i den danske St. Olai Kirke.

Alt i alt faar vi et levende Indtryk af denne frodige lidt brutale Renæssance-Haandværkers Levelyst og Foretagsomhed baade hjemme og ude. Men navnlig bliver det fastslaaet, at det var gedigent Arbejde, der udgik fra Mester Caspar Finckes Værksted.

Endnu paa sine gamle Dage stod Caspar Fincke højt i Gunst hos Danmarks Konge, og Kong Frederik den Tredie tilstod ham, at hans Søn Morten Fincke maatte betjene Værkstedet og blive hans Efterfølger i Slotseembedet.

Helsingør Kirkebog udviser, at den flittige og dygtige Smed efter endt Dagværk fandt sit sidste jordiske Hvilested i Fratergaarden i Helsingør i Aaret 1655.

URBAN BRUNN JÜRGENSEN

Den 19de Januar 1759 blev der i Urmagernes Laugsprotokol i København indskrevet en fjortenaars Dreng, som skulde i Lære hos Brødrene Linche. Drengen hed Jørgen Jørgensen, og han blev senere Stamfader til den bekendte Urmagerslægt, Jürgensen.

Jørgen Jørgensen forandrede nemlig — sandsynligvis paa en Udenlandsrejse — det danske ø til tysk ü. I 1775 ægtede han Jomfru Anna Leth Brunn, Datter af Amtsforvalteren paa Antvorskov, og Aaret efter fik de en Søn, som ved Daaben fik Navnet: Urban Brunn Jürgensen.

Begge Urban Jürgensens Forældre var hver paa sin Vis ejendommelige og betydelige Mennesker, og Drengen modtog gennem dem en Slægtsarv af stor Betydning.

Jürgen Jürgensen, som var Søn af en Arbejdsmand i København, fik den laugsmæssige Uddannelse, som krævedes paa den Tid. Han fremviste Svendestykke i 1765, og i April 1773 indstillede han sig til Mesterprøven.

Den unge vordende Mester gik imidlertid ikke den af Lauget foreskrevne Vej. Han meldte sig ikke til Lauget for at faa Mesterstykket antaget og derigennem paa almindelig Maade blive optaget som Mester i Urmagerlauget; men han søgte og fik kongelig Bevilling til at oprette og drive en Urfabrik.

Naar den unge Mester valgte denne fra Urmagerlaugets saa afvigende Fremgangsmaade, er det sikkert sket i Samraad med hans Ven og Kompagnon, Isaac Larpent. De havde begge den Mening, at Lauget ikke fulgte med Tiden og derfor ofte stillede sig hindrende i Vejen for Fornyelse og Fremskridt i Faget. At Jürgen Jürgensen ikke følger den gamle, banede Vej vidner om baade Karakterstyrke og selvstændig Opfattelsesevne. Han var jo heller ikke af gammel Haandværkerslægt og derfor ikke bundet af Hensyn til Slægt eller Traditioner.

Den samme Fribaarenhed og Mangel paa Respekt for Lauget skal vi senere møde i forstærket Grad hos Sønnen. Det forklarer meget i Urban Jürgensens Liv, at vi kender Faderens Stilling til Urmagerlauget og dets ofte alt for snævre Rammer for en ung, virkelysten Mester.

I Juni 1779 køber Jürgen Jürgensen for 3400 Rd. Cour. den Bygning paa Østergade i København, som han formentlig har boet i, fra han nedsatte sig som Mester. I denne Ejendom opretter han sammen med Urmager Isaac Larpent den Urfabrik, som Kongen havde givet ham Bevilling til uden om Urmagerlauget.

Den unge, dygtige Mester vandt sig hurtigt et Navn som Urmager, og i 1785 blev han Hof-Urmager. Dette var ikke alene en fin Titel, men der fulgte den Pligt med, at han skulde paatage sig Opsynet med Urene paa Christiansborg Slot for et Vederlag paa 150 Rd. aarlig.

Urfabrikken gik imidlertid ikke særlig godt. Modstanden fra de laugstro Urmagere i Byen voldte en Del Besvær. Det gav sig blandt andet til Kende i, at Urmagerlauget lagde Hindringer i Vejen for Svendene fra Jürgensens Værksted, naar de vilde ind i Lauget. Mester Jürgensen syntes ogsaa, at der var vel mange Fristelser for hans Læredrenge i den store By. I Aaret 1785 lagde han derfor denne Del af Virksomheden ud i den lille Landsby Kirke-Hvalsø, som ligger en 14—15 km Sydvest for Roskilde. Men heller ikke her blev Resultatet helt godt, og da Krigen med Englænderne ved Aarhundredskiftet skabte megen Uro og adskillige Pengevanskeligheder, flyttedes Urfabrikken igen tilbage til Østergade.

Som en baade initiativrig og dygtig — om end ikke altid heldig — Mester staar Jürgen Jürgensen for Efterverdenen; men hans største

Fortjeneste ligger dog maaske i den Uddannelse, han gav Sønnen Urban, saa denne fra de allerførste Læreaar fik alle Betingelser for at blive en fremragende Urmager.

Men gav Faderen saaledes Sønnen den bedste praktiske og teoretiske Uddannelse i Faget, baade ved sin egen Dygtighed og ved yderlig at ans pore den unge Mand til at lære og altid villigt betalte, hvad det kostede, saa fik Urban Jürgensen fra Moderen en kulturel Arv, som vel ikke er til at maale eller veje; men den spores tydeligt i hele hans Færd og Arbejdsindsats.

I Amtsforvalterboligen paa Antvorskov, hvor hun voksede op, af lagde Ludvig Holberg ofte Besøg og drøftede Politik og andre Spørgsmaal med Faderen. Digteren Johan Herman Wessel stiftede den unge Jomfru Brunn selv Bekendtskab med, og senere kom i hendes Stue paa Østergade Digteren H. C. Andersen. Det var, inden han endnu var en berømt Digter; men Madam Jürgensen var en af dem, der saa Geniet bag det kantede, besynderlige Væsen, og hun sagde til ham: De er en Digter, maaske som Oehlenschläger, om ti Aar; ja, saa er jeg død, men tænk paa mig.

H. C. Andersen glemte ikke den rare Madam Jürgensen. I „Mit Livs Eventyr“ omtaler han hende paa den smukkeste Maade som en moderlig forstaaende Veninde med en lys Forstand og megen Dan-nelse. Der var saa dejligt at færdes i hendes hyggelige Stuer, „hvorfra Fortids Røster klang i min urolige Sjæl“, skriver han. Gennem H. C. Andersens efterladte Breve erfarer vi, at han efter hendes Død vedblev at staa i nær venskabelig Forbindelse med hendes Søn-ner.

Anna Leth Brunns Slægt havde noget eventyrligt over sig — maaske hun derfor havde naturlige Betingelser for at forstaa Even-tyrdigteren — hendes Slægt havde været rig paa ualmindelige Men-nesker, og talrige ægteskabelige Tragedier kendetegnede Slægtens Vej. Samtiden maa ogsaa have fundet det højst opsigtsvækkende, at den rige Embedsmandsdatter giftede sig med den fattige Haandvær-ker; navnlig naar man erindrer, hvor stor Standsforskellen den-gang var. Alt tyder dog paa, at den dygtige Urmager fra Arbejder-hjemmet og den begavede Datter fra Embedsmandshjemmet levede sammen i et saare lykkeligt Ægteskab og paa heldigste Maade ud-

fyldte hinanden, saa der blev et hyggeligt og harmonisk Hjem i deres Ejendom paa Østergade.

Eventyrblødet fra hendes Familie gjorde sig dog stadig gældende og spores i Sønnernes og Sønnesønnernes Liv. Det kan nævnes, at hendes næstældste Søn, Jürgen, som voksen blev kendt under Navnet „Kongen paa Island“, som en Eventyrer af Rang, og en Sønnesøn. Tegneren Fritz Jürgensen, var ogsaa en højst ejendommelig Personlighed.

Den ældste Søn, Urban, synes imidlertid at have samlet alle Slægtens gode Egenskaber i sin Person. Store Evner var parret med et roligt og behersket Temperament. Ved Flid og Dygtighed opnaede han en fremragende Uddannelse i sit Fag, og senere — i Kraft af samme Egenskaber — blev han en af det danske Haandværks bedste Mænd.

Urban Jürgensen blev født den 5. August 1776, og han var Forældrenes første Barn. Der er al Grund til at antage, at han har haft en god Barndom. Moderen havde medbragt en betydelig Medgift, saa Forældrene sad i gode økonomiske Kaar, og Faderen blev hurtig en velanskrevet Urmager.

Det er forstaaeligt, at de unge Forældre tidlig lagde Planer for deres lille førstefødte og var enige om, at han skulde være Forretningens Fortsætter og fra ganske lille opdrages med dette for Øje.

I Ursin's: „Magazin for Kunstnere og Haandværkere“ skriver Urban Jürgensen i 1829 i en kortfattet Levnedbeskrivelse:

„Allerede i min tidligste Ungdom lode mine Forældre mig nyde den Undervisning, som er nødvendig til de intellectuelle Evners Udvikling, og senere fortsatte denne i Efterslægt-Selskabets Real-Skole, hvor, foruden de ved Skolen ypperlige Lærere, den Gang en Edvard Storm, en Malling, en Riber, en Nørregaard, en Münter, en Rahbek o. Flere tog sig med Varme og kjærlig Omhu af den til Skolen betroede Ungdom, og hvor disse Fædrelandets fortræffelige Mænd ikke ansaae det under deres Værdighed at holde Forelæsninger for de Unge over de Gjenstande, hvori der ikke lettigen kunde gives Underviisning i Skoletimerne af Lærerne. Under saadan Veiledning opflammes Elevernes Lyst og Mod, og Kjærlighed og Ærefrygt

for hans Foresatte gjør ham enhver Anstrængelse let. Snart havde jeg den Lykke at blive Gjenstand for flere af ovennævnte Mænds Godhed, især Edvard Storm's, og dette bidrog ikke Lidet til, at jeg i en kortere Tid end almindeligen kunde gennemgaae alle Skolens Classer, saa at jeg allerede i det femtende Aar forlod denne, for i Hjemmet under min Faders Veiledning og Underviisning at øve mig i det Fag, hvortil jeg var bestemt.“

Som Skolediscipel i Efterslægtens Skole vandt Urban sig Venner baade blandt Lærere og Kammerater, han var venlig af Væsen og en opmærksom Elev. I Hjemmet var han en kærlig og pligtopfyldende Søn, næsten i et og alt en Modsætning til den førnævnte Broder Jürgen.

Efter velafsluttet Skolegang tog Drengen med frisk Mod fat paa Urmageriet i Faderens Værksted. Det er vel ellers sandsynligt, at den unge Mand med de rige Evner har haft Ønske om at komme op over Haandværkernes paa den Tid meget ringeagtede Klasse. Ovenstaaende Sætning af ham selv: „hvortil jeg var bestemt“ tyder paa et Pligtvalg. Men Forældrenes — i dette Tilfælde maaske nok navnlig Faderens — Ønske var ham en Befaling.

Sideløbende med den faglige Uddannelse paa Værkstedet — han maatte her dele Kaar med de andre Lærlinge — sørgede Faderen for, at han fik fortsat Undervisning i Matematik og Sprog. Ligeledes gav Faderen ham Lejlighed til at høre fysiske og astronomiske Forelæsninger af Aasheim, Thomas Bugge og andre kyndige Mænd.

Urban Jürgensen blev saaledes i alle Maader saa godt udrustet til sin Livsgerning, som det var muligt. Faderen havde vel som en ulærd Arbejdsmandssøn ofte følt, at hans Skolekundskaber ikke slog til, derfor skulde hans Søn have den bedste Undervisning, der kunde faas. At Moderen, der nedstammede fra en gammel Kulturslægt, har givet sit Bifald hertil med Glæde, tør vist anses for givet.

Aarene 1791—96 blev Urban Jürgensens hjemlige Læretid, og under Faderens personlige, kyndige Vejledning blev disse Aar udnyttet godt. Det var saaledes en paa alle Felter veludrustet ung Mand, der i 1796 kunde begive sig paa den for unge Haandværkere traditionelle Rejse til Udlandet. For ham blev det imidlertid ikke

blot en Tur „Paa Valsen“, fordi det var Skik og Brug; men det blev en planlagt Studierejse, som skulde supplere den faglige Viden og Færdighed, han havde opnaaet i Faderens Værksted og andre Steder, hvor han havde søgt at berige sin Aand og øve sin Haand.

Det var paa Forhaand givet, at Rejsen først skulde gaa til Svejts — Urmagernes Fædreland. — I Neuchâtel tilbragte han de første halvandet Aar, og derefter var han et halvt Aar i Genève. Tiden i Svejts gik næsten udelukkende med praktiske Øvelser, og han naaede efterhaanden stor Færdighed i sit Fag.

Faderen, som sad hjemme paa Østergade og interesseret fulgte Sønnens Færd i det fremmede, sendte han jævnlig Prøver paa det Arbejde, han udførte, for at denne kunde følge hans Fremskridt, og han havde kun Grund til at glæde sig over den slittige Søn.

Forholdene i Svejts bød dog ikke den videbegærlige unge Mand tilstrækkeligt stort Virkefelt, og Faderen tilraadede ham at søge andet Sted hen, hvor der var mere at lære.

„efter denne Tids Forløb ansaae han det for unødvendigt, at jeg forblev længere paa Steder, hvor dog fornemmeligen kun Haandarbejdet kom i Betragtning, og hvor de theoretiske Kundskaber ere saa forsømte, at tilsyneladende skjønne Frembringelser kun er til liden Nytte, af Mangel paa at være udførte efter en rigtig Theories Regler“.

De halvandet Aar i Neuchâtel var dog ikke gaaet alene med at granske Urværkernes Hemmelighed. Det fremgaar blandt andet af, at han havde faaet Lejlighed til at vinde en ung, svejtsisk Piges Venskab, saa hun, da hans Udenlandsrejse sluttede, fulgte ham til København som hans Hustru.

Den unge Urmagersvend havde endnu ikke Tid til at tænke paa Ægteskab og Hjem. Efter Faderens Raad og egen Lyst rejste han i 1798—99 til Paris for at studere Faget hos de berømte Mestres, som boede der. Breguet's og Berthoud's bekendte Værksteder blev nu hans Studiested. Stort Udbytte havde han af at samtale med disse i Urmagerkunsten saa fremragende Mænd. Især i Breguet's Hus, hvor han boede og arbejdede, modtog han megen faglig Viden.

De parisiske Mestre var dog lige saa lidt som de svejtsiske i Stand til at tilfredsstille den kundskabstørstende unge, danske Urmager.

„efter flere Maaneders Ophold i Paris følte jeg alt mere og mere Nødvendigheden af, paa Stedet selv, at faae nøjere Kundskab om de engelske Kunstneres saa berømte Længdeuhre; thi endskjøndt en Ferdinand Berthoud havde skabt sig i Frankrig og over hele Europa et berømt Navn ved sine Frembringelser af denne Art, saa havde det dog lykkedes Englænderne ved mere simplificerede Constructioner og ved at udføre disse Maskiner efter bedste anvendelige og rigtige theoretiske Regler, senere at tilvejebringe Længdeuhre af en ualmindelig Grad af Nøjagtighed og i langt større Mængde end de Franske“.

Altsaa Rejsen gik videre, og London var Urban Jürgensens nye Maal; men der meldte sig adskillige Vanskeligheder. Der var Krig mellem Frankrig og England, det besværliggjorde selve Rejsen. Der skulde ogsaa en Del Penge til en fortsat Studierejse, og dem havde den unge Svend ikke mange tilbage af. Men han var saa heldig paa dette Tidspunkt at modtage Meddelelse hjemmefra, at der var tilstaaet ham offentlig Understøttelse.

En Ven af Faderen havde med megen Interesse fulgt den unge Jürgensens Veje helt fra Skoletiden i Efterslægtens Skole og fundet, at det var en ung Mand, som var værd at hjælpe.

Denne Mand, som nu saa heldigt greb ind, var Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet, Brandvæsensdirektør Lorentz Bertelsen. Han gjorde sin Indflydelse gældende over for Direktøren for Fonden ad usus publicos, Statsminister Grev Schimmelman, og opnaaede, at Urban Jürgensen blev tilstaaet 500 Rd. aarlig i 2 Aar, og den Reiersenske Fond lagde hertil 300 Rd. aarlig ogsaa i 2 Aar.

Saa var Økonomien i Orden for den unge Haandværker, og Rejsebesværlighederne, som Krigen skabte, overvandt han. Han blev saare vel modtaget i London. Herom skriver han selv følgende:

„I London fandt jeg ved min Ankomst, at det kongelige Admiraltæts Collegium havde fra Kjøbenhavn gunstigen anbefalet mig til den danske Minister i London, Hans Excellence Græv Wedel-Jarls-

berg, der værdigede ikke alene selv at give mig Anbefalings-Breve til de første Kunstnere i mit Fag, men som formaaede den sachsiske Minister, Hans Excellence Græv Brühl, der var saa almindeligen agtet og elsket under sit meget lange Ophold i London, til at have samme Gunst for mig, ved disse Anbefalinger og andre fra Breguet og Flere, stode første Værksteder mig aabne, saa at jeg derved med Lethed og hurtigen kunde komme efter de Ting, der under andre Omstændigheder vist vilde have udfordret meget lang Tid, eller som maaske vilde være blevne aldeles skjult for mig.“

Vi forstaar af dette, at det blev en meget vellykket Englandsrejse, og han rejste derfra med rigt Udbytte i faglig Henseende og med mange gode Minder fra Samværet med betydelige engelske Kolleger.

Rejsen hjem fra England gik over Paris, hvor han opholdt sig nogle Maaneder, især beskæftiget med at gøre Optegnelser om alt det nye, han havde set og lært. Derefter rejste han til Genève og sluttede i Neuchâtel, hvor han blev viet til sin Forlovede, Sophie Henriette Houriet, Datter af en bekendt, dygtig Urmager.

Som en i alle Henseender veluddannet Urmager afsluttede han i Aaret 1801 sin lange Udenlandsrejse, der havde været rig paa Oplevelser. Opfyldt af alt det nye, han havde lært, kom han i Efteraaret hjem med sin unge, svejtsiske Brud, besjælet af Tanken om at sætte al sin Viden og Dygtighed i Faget ind til Gavn for dansk Haandværk.

„Efter min Tilbagekomst til Fædrelandet begyndte fra Slutningen af Aaret 1801 mit Livs anden Periode, nemlig den, hvori jeg skulde gjøre Anvendelse af, hvad jeg havde lært og forberedt mig til i den første“.

Urban Jürgensen var heller næppe kommet hjem, før han fik et for saa ung en Haandværker meget smigrende Tilbud fra Regeringen. I en Aarrække havde den danske Regering søgt at faa gennemført, at Længdeurene til Flaaden kunde udføres herhjemme; de var hidtil indført fra England. Der var gjort adskillige, men mislykkede Forsøg af Mestre her i Landet. Da Jürgensen saa i 1801 kommer hjem fra Udlandet efter at have faaet en Uddannelse, der laa meget over, hvad en Haandværker i Almindelighed kunde op-

naa, var det naturligt, at man fra de ledende Kredse saa hen til ham og ventede, at han skulde løse det vanskelige Længdeurs-Spørgsmaal. Evnerne og Kundskaberne havde han utvivlsomt; naar det alligevel ikke blev til noget i første Omgang, skyldes det rent personlige Forhold.

„Kort efter min Ankomst tilbød sig en gunstig Lejlighed for mig til at kunne komme i den for mig mest passende Virksomhed, og denne betød deri, at der fra høiere Sted blev mig foreslaaet en fordeeltagtig Association her i Kjøbenhavn med en særdeles talentfuld Mand, Ætienne Magnin, der i flere Aar nød Kongelig Understøttelse, og som var bestemt til at forfærdige her de Længdeuhre, som vare fornødne for Skibsfarten. Disse udførte han, hvad Haandarbeidet angik, til en sjelden Grad af Fuldkommenhed, og saaledes som kun faa vare i Stand til at udføre dem, dog svarede disse Uhre ikke til Hensigten, da deres Gang endnu ikke havde al den Jævnhed, som fordres af et godt Længdeuhr, hvilken Ufuldkommenhed hidrørte fra, at de ikke vare udførte efter en aldeles rigtig Theori. Imidlertid var Magnin nær ved Maalet, og saa nær, at det er høist rimeligt, at vi, ved at have arbeidet med forenede Kræfter og ved at meddele hinanden, hvad vi vidste, vilde have været heldige i at frembringe i Begyndelsen i det Mindste brugelige Længdeuhre, og med Tiden, alt som Studium og Erfaring havde oplyst os mere og mere, maaskee fortrinlige Maskiner til den paa Søen og i geographisk Henseende saa vigtige Længdebestemmelse; men Skjæbnen vilde det anderledes. Min Fader var ikke for denne Association og ønskede, at jeg forblev hos ham, og dette Ønske af en saa øm Fader var en Lov for mig.“

Da Kompagniskabet mellem de to Mænd nu maatte opgives, rejste Magnin til Rusland, hvor han fik en fremtrædende Stilling, men han døde for øvrigt kort Tid efter. Urban Jürgensen gik ind i Arbejdet paa Faderens Værksted, skønt hans Hu egentlig stod til mere videnskabeligt Arbejde, hvad hele hans Uddannelse jo ogsaa svarede til.

Som sin første Elev fik han Broderen Frederik, og han oplærte ham til en meget dygtig Urmager. Urban Jürgensen havde megen personlig Glæde af den gode Frømgang, den yngre Broder gjorde inden for Faget.

Men de videnskabelige Sysler kunde han ikke helt lade ligge, den teoretiske Side af Arbejdet optog mange af hans Tanker og meget af hans Tid. Allerede samme Aar, han var kommet hjem fra Udlandet, ser vi ham eksperimentere med at fremstille Lommetermometre af faste Metaller i Form af et Ur. Forsøgene kronedes med Held, og hans Arbejde fandt megen Anerkendelse blandt Fagfæller i Udlandet. Det danske Urmagerlaug stillede sig meget forbeholdent over for dette nye at anvende Staal i Stedet for Messing. Det stred jo mod det en Gang vedtagne, og Laugstraditionerne var ikke lette at sætte over. Lauget stod som nævnt heller ikke paa den mest venskabelige Fod med den Jürgensenske Urmagerslægt.

Denne Modstand hemmede dog ikke Urban Jürgensen i stadig at tumle med nye Opgaver og Opfindelser. Det viser blandt andet det, at han i 1804 faar Videnskabernes Selskabs Sølvmedalje for en Afhandling om den bedste Maade, hvorpaa Urfjedre kunde forfærdiges og hærdes. For en Haandværker var det en sjælden Udmærkelse, men velfortjent.

De mange Optegnelser, han havde gjort paa sin Udenlandsrejse, arbejdede han stadig med. I 1804 faar han af Fonden ad usus publicos den nødvendige Pengesum bevilget til Trykning af Tegninger og Beskrivelse, og han udsender det fortjenstfulde Værk: „Regler for Tidens nøjagtige Afmaaling ved Uhre“. Aaret efter kommer en forøget og forbedret Udgave paa Fransk. Dette skriftlige Arbejde satte ham i første Række blandt Tidens Urmagere.

Det i 1801 paabegyndte Arbejde med Metal-Lommetermometre fortsætter han med i de følgende Aar og finder stadig paa Forbedringer, saa det efterhaanden nærmer sig stærkt det fuldkomne. 1805 er han naaet saa vidt, at han indsender det til Bedømmelse i det danske Landhusholdningsselskab, og han faar tildelt Selskabets højeste Udmærkelse: Guldmedalje.

Det var et ihærdigt Arbejde, der laa bag alle disse offentlige Anerkendelser, og det havde taget svært paa Kræfterne. Han havde arbejdet i daarlige Lokaler og med ringe Medhjælpere. Dertil kom, at han havde haft mange Sorger i Hjemmet at kæmpe med ved Siden af. 1803 og 1806 havde han maattet gaa den tunge Gang til en Barnegrav. I 1807 bryder han derfor op fra det opslidende Arbejde, og

sammen med Hustruen og deres i 1806 fødte tredie Barn rejser han til Neuchatel for at komme til Kræfter og for at faa Ro i det oprevne Sind.

I Neuchâtel traf Urban Jürgensen gamle Venner og mødte saa megen Sympati fra alle Sider. Det var han ikke forvænt med fra København, hvor Laugets Mestre fulgte ham med uvenlige Øjne. Forbavsende hurtigt rettede han sig derfor baade paa Sjæl og Legeme og tog med fornyet Mod fat paa den Gerning, der var ham saa kær.

To og et halvt Aar opholdt Familien sig i Svejts, og han udnyttede Tiden i rigt Maal. Han fik lavet Maskiner, som han skulde have med hjem til København. Han havde ofte følt Savnet af gode Maskiner, nu var der Løjlighed til at faa dette Savn afhjulpet.

Af vidtrækkende Betydning for hans senere Virksomhed var det, at han ogsaa under dette Ophold i Svejts — i Geneve — fik lært den vanskelige Kunst at gennembore de ædle Stene, der anvendes i kostbare Ure.

„Men det var ikke uden Vanskelighed, at jeg naaede mit Maal, da den ene af dem, som besad den Kunst, ikke for nogen Pris vilde lære den fra sig, og den anden ogsaa langt fra var tilbøjelig til at opfylde mit Ønske; dog deels ved at gjøre de fornødne Pengeoffrelser og deels ved Overtalelser, blev disse Vanskeligheder hævede. Øvelserne gik for sig med sjelden Hurtighed; thi Lysten drev Værket, og alt som jeg kom videre og videre frem, optegnede jeg enhver Fremgangsmaade og gjorde Tegninger over alle de Instrumenter og smaa Maskiner, som bruges til dette Arbeide. Denne Beskrivelse over Kunsten at gennembore de haarde Stene og at tilslibe dem til Brug i Cronometrene og de astronomiske Uhre, henligger hos mig i Manuscript og er i mine tvende Sønners Værge, som arbejder i samme Fag som jeg. Med Undtagelse maaske af Hr. Kessels i Altona er der forresten ingen i Danmark, som kjender til de ædle Stenes Gjennemboring til Brug i Uhre.“

De kendte Urmagere i Frankrig, Svejts og England foretog ikke selv disse Gennemboringer, der var Fagfolk nok til det. Men i København kunde Jürgensen ikke faa denne faglige Hjælp, og derfor var det ham til saa stor Nytte selv at kunne det.

Svejts-Rejsen bragte saaledes Urban Jürgensen adskillige værdifulde Ting: Et sundt Helbred, tidssvarende Maskiner og Kunsten at kunne gennembore ædle Stene. Med Hustru og to Sønner forlod han Neuchâtel sammen med nogle Arbejdere, han tog med hjem til Danmark for at have den fornødne faglige Medhjælp. I November 1809 ankom han til København. Han havde for øvrigt haft den Glæde før Afrejsen fra Svejts at modtage Dannebrogsmændenes Hæderstegn fra den danske Konge.

Fylt af ny Viden og frisk Livsmod tog han efter Hjemkomsten fat paa det daglige Arbejde. Da de forskellige nye Maskiner og dygtige Arbejdere nu stod til hans Raadighed, gik Arbejdet hurtigt og godt. De vanskelige Pengeforhold, som i disse Aar pinte Landets Indbyggere, fik Jürgensen ogsaa saa føleligt at mærke. Hans svejtsiske Svende skulde betales i klingende Mønt, de forskellige Urdele, der skulde forskrives fra Udlandet, saavel som det Guld og Sølv, der brugtes, skulde betales efter Kursen. Derfor maatte han ogsaa kræve Betaling for Arbejdet i Sølv; men det satte naturligt Salget ned. Men da det knob allermost, fik han en Kundekreds uden for Landets Grænse, som var i Stand til at betale i Sølv.

Der var saaledes god Gang i Forretningen; men saa dør Faderen i 1811, og han havde trods Sønnens Dygtighed betydet meget for det daglige Arbejde paa Værkstedet.

Efter Faderens Død frigjorde Urban Jürgensen sig fra Forretningen paa Østergade. Han fik Broderen Frederik udnævnt til Hof-Urmager og ordnet det, saa han bestyrede Værkstedet for Moderen, der sad i uskiftet Bo; men selv søgte Urban Jürgensen andet Sted hen, hvor han kunde indrette sin Virksomhed efter egne Planer og Ønsker. Hans Liv og Arbejde havde hidtil i nogen Grad været bestemt af Hensynet til Faderen, som han nærrede megen Agtelse for og havde stor Kærlighed til.

Ved gode Venners Hjælp lykkedes det Jürgensen at erhverve Ejendommen paa Hjørnet af Tugthusporten og Ulfeldtplads, og for tredje Gang traadte Fonden ad usus publicos ham til Hjælp ved at bevilge ham et Laan paa 10.000 Rd. til Ombygning af Huset, saa det kunde komme til at svare til sit Formaal.

I nævnte Selvbiografi skriver Urban Jürgensen om denne store Forandring i hans Liv og Arbejde følgende:

„Fra det Øjeblik gik mit Etablissement aldeles for min egen Regning; det blev forøget med flere Arbeidere fra Udlandet, og Elever bleve antagne. Det var bestandigen de fremmede, som mest afkjøbte mig mine Frembringelser, og nogle hundrede Thermometre, som ogsaa efterhaanden fuldførtes, bleve afsatte og kom ikke alene til de fleste af Europas Hovedstæder og store Byer, men ogsaa til Ost- og Vest-Indien, Nord-America o. s. v.

Allerede noget før den Tid havde jeg begyndt at forfærdige Chronometre, dog kun som Forsøg; men da jeg senere ikke saa nogen Hindring for at gaa frem i dette Fag, blev mere Tid anvendt derpaa, og enkelte Chronometre bleve udførte i mit Etablissement efter en eiendommelig Construction.“

Allerede nogle Aar før havde han fuldført et Kronometer efter den engelske Mester Arnold's Plan. I 1815 faar han Eneret paa at fremstille et Ur uden Snekke og Kæde, med „Kompensatur“ for Temperaturens Indflydelse og med Stenhuller.

Som det klart fremgaar af ovenstaaende, fik Jürgensen mere og mere Interesse for at fremstille Længdeure, og han vilde gerne have sine Frembringelser afsat til Fordel for dansk Skibsfart i Stedet for til de mange fremmede, han var kommet i Forbindelse med i Pengekrisens Tid.

I 1817 indgiver han derfor til den danske Regering en Ansøgning med Anmodning om, at Regeringen hos ham skulde lade fremstille 40 Længdeure mod en Betaling af 300 Specier for Stykket. Regeringen skulde saa udleje eller udlaane disse Ure til dygtige, danske Skibsførere.

Admiralitetet mente dog ikke at kunne gaa ind paa Jürgensens Planer, men vilde gerne paa anden Maade støtte den fremragende Instrumentmager. Det blev under Sagens Behandling oplyst, at hans Kollega i Frankrig, Louis Berthoud, havde 6000 Frcs. i aarlig „Gehalt“, 4000 Frcs. aarlig for at have fire Elever og desuden fri Bolig samt 100 Louisdorer for hvert Søur, han afleverede.

Kancelliet indstiller da til Kongen, at Urban Jürgensen faar Støtte fra Staten. Ved kongelig Resolution af 5. December 1818 bevilges han en aarlig Sum af 1200 Rd. Han skulde saa i sit Værksted oplære to duelige Lærlinge og sælge sine Søure her i Landet for 300 Specier Stykket, den Pris, han selv i sin Ansøgning havde foreslaaet.

Det var en betydelig Anerkendelse fra Regeringen; men det var ogsaa en vovelig Sag at basere sin Forretning paa Danmark alene. Dertil maa oplyses, at det i det hele var et Arbejde, der krævede megen Tid at fremstille hvert enkelt Søur, fordi det i den Grad skulde være Præcisions-Arbejde.

„I de Aar, der i mit Etablissement har været arbejdet paa de Frembringelser, der henhører til den høiere Urmagerkunst, er, foruden de øvrige Arbejder, der udførtes ved Siden af disse, fuldendt 43 Nummere. Flere, som ere under Hænder, ere ogsaa næsten fuldendte, og andre ere begyndte. For den Sagkyndige, der kjender Vanskeligheden ved disse Arbejder, og som veed, hvor megen Tid Udførelsen af det Hele kræver, naar det skal have en høj Grad af Fuldkommenhed, og for den, som veed, hvor megen Tid der medgaaer til Længdeuhrenes Regulering, især med Hensyn til Isochronismens og Compensationens Tilveiebringelse, vil det Antal af over 40 Stykker i et ikke langt Tidsrum vist ingenlunde synes lidet.“

Urban Jürgensen sled sig op i et anspændt dagligt Arbejde paa Værkstedet; men det var ham til stor personlig Tilfredsstillelse, at man paaskønnede hans Arbejde fra højeste Steder. I de følgende Aar kom han mere og mere til at staa som den første blandt Urmagere i Danmark.

1818 udnævnes han til kongelig Søurmager. 1822 blev det overdraget ham at føre Tilsyn med Søetatens Længdeure. Udnævnelser, der alle peger hen paa den Tillid, han nød i sin Samtid som den fremragende Fagmand.

Men ogsaa rent videnskabeligt indlagde han sig stor Fortjeneste og høstede Udmærkelse derfor.

1815 blev han valgt til Medlem af det kongelige Videnskabernes Selskab, en meget sjælden, ja, dengang enestaaende Ære for en Haandværker.

„I Aaret 1815 nød jeg en ligesaa uventet som for en Mand i mit Fag hidindtil i Danmark ukjendt Ære, nemlig den at blive valgt til Medlem af det Kongelige Videnskabernes Selskab. I Paris og London havde det ikke sjældent været Tilfældet, at mechaniske Kunstnere vare blevne udvalgte til Medlemmer af de derværende Kongelige Videnskabs-Selskaber, saa som Graham, le Roy, Ferdinand Berthoud og senere Breguet o. s. v.; men hos os havde Saadant endnu ikke været Tilfældet, og desmere maatte jeg føle mig hædret ved Selskabets Valg.“

Det var efter Forslag af Admiral P. Løvenørn, at Urban Jürgensen blev optaget i dette eksklusive Selskab, og Optagelsen blev vedtaget med 21 Stemmer mod 1. Det var en Begivenhed, som brød med gamle Traditioner, og som i væsentlig Grad var med til at sprænge de gamle Fordomme, der henregnede Haandværkerne til en lavere Befolkningsklasse. Han, der ikke engang var Student, blev ligestillet med de mest fremragende Videnskabsmænd.

En Udmærkelse, der kastede Glans ikke alene over Urban Jürgensens Navn, men over hele Haandværkerstanden, var det ogsaa, da han den 16. Maj 1824 blev udnævnt til Ridder af Dannebrog. At en Haandværker fik denne Anerkendelse var vist ikke sket før; men som nævnt var Jürgensen allerede i 1809 paa Kristian den Syvendes Fødselsdag udnævnt til Dannebrogsmænd, kun 33 Aar gammel.

1826 blev Urban Jürgensen valgt til Medlem af Landhusholdnings-selskabets Kunstkomité, saa det regnede med Udmærkelser over den dygtige Haandværker.

Men trods al ydre Anerkendelse fra Medborgernes Side arbejdede Urban Jürgensen med uformindsket Energi i Værkstedet med nye Opfindelser, der kunde gavne i det praktiske Liv, og ved Skrivebordet med videnskabelige Afhandlinger, der teoretisk begrundede og støttede Genstandenes Udformning. Hans videnskabelige Artikler kom frem ikke blot i Videnskabernes Selskabs Skrifter, men ogsaa f. Eks. i Schumachers: „Astronomische Nachrichten“.

„I de senere Aar har jeg skrevet adskillige Afhandlinger over forskellige Gjenstande i mit Fag, og disse findes følgende Steder og under følgende Titler, nemlig:

I Videnskabernes Selskabs Skrifters naturvidenskabelige og matematiske Afdelings første Deel: „Om Isochronismen ved Pendlens Sving“.

I Astronomische Nachrichten for 1823 og 1824.

1. „Remarques sur l'horlogerie exacte etc.“.
2. „Description de l'échappement libre à'double, proposé dans le No. 10 des „astronomische Nachrichten“ med eet Kobber.
3. „Réponse á une lettre de Mr. Earnshaw“.
4. „Remarques sur les Chronomètres destinés á la détermination des longitudes terrestres“.
5. No. 49, 1825, indeholder Beskrivelsen over en Forbedring ved Compensations-Pendulet.

I Videnskabernes Selskabs Skrifters naturvidenskabelige og matematiske Afdelings anden Deel: „Beskrivelse over et nyt Metal-Thermometer“ med 2 Kobbere.

I Selskabets Skrifters tredie Deel: „Om Luftens Virkning paa de astronomiske og Længde-Uhrenes Regulator“. Heri indeholdes Resultaterne af mine Forsøg over Luftens Virkning under forskjellige Lufttætheder paa Længdeuhrenes Regulator, anstillede i 1828.“

De fine Arbejder, der udgik fra Værkstedet, blev mere og mere paaskønnet i Kredse, der forstod at bedømme og drage Nytte af dem. Nu endelig kan man vist sige, at det, som Regeringen gennem mange Aar havde kæmpet for, var opnaaet. Urban Jürgensen løste Opgaven at fremstille Længdeure til danske Skibe paa et dansk Værksted, saa disse Frembringelser fuldt stod paa Højde med de bedste fra Udlandet.

„Blandt Chronometrene, troer jeg, bør især bemærkes tvende, som ere forfærdiget efter Hans Majestæts allernaadigste Befaling. Disse Stykker ere udførte efter en ny og eiendommelig Construction og udførte ikke alene med en høi Grad af Nøiagtighed, men ogsaa med megen Luxus i det indvendige Arbeide. Det har behaget Hans Majestæt at skjænke det ene af disse til Verdens-Omseileren Baron Krusenstern i Rusland, og det andet til General Mudge i England. Andre af mine Chronometre, men af et større Volumen end de to anførte, ere ogsaa af en eiendommelig Construction, der afgiver adskillige

Fordele. Flere af disse have været paa en Deel Søreiser, baade i de varmere og i de koldere Climaer, og deres Gang har været saaledes, som den kunde ønskes. En Deel af disse Arbeider ere afsatte til den russiske Kejserslige Marine, fem Stykker til den Kongelige danske Marine, og nogle til Skibs-Capitainer. Fire Andre bruges i forskellige Observatorier, nemlig Nr. 2, Nr. 13, Nr. 15 og Nr. 35. Mit Nr. 16 er nu paa Reisen og skal bruges til videnskabelige Iagttagelser med Magnetnaalens Svingninger i Nærheden af Æqvator ved den african-ske Kyst, og Nr. 4 skal ogsaa snart, efter det Kongelige Videnskaber-nes Selskabs Foranstaltning, anvendes til videnskabeligt Brug. Nogle faa af mine Chronometre ere i Kunstelskeres Hænder, saasom Nr. 8, der tilhører Græv A. W. Moltke, som ved at udlaane dette Chronometer, har understøttet videnskabelige Foretagender, hvortil saadant Instrument var nødvendigt.“

Urban Jürgensen havde den Glæde at se to Sønner vokse op og efterhaanden blive dygtige Urmagere; men hans eget Helbred var svagt, yderligere blev det svækket af megen Stillesidden og forceret Arbejde. Desuden havde han den Sorg stadig at maatte begrave det ene Barn efter det andet, det nedbrød ogsaa Kræfterne. Han mistede foruden de to Børn, som alt er nævnt, tre til. Han overlevedes af tre Sønner, de to Urmagere Louis Urban og Jules Frederik samt den senere Oberst Frits Jürgensen.

Den 14. Maj 1830 døde Urban Jürgensen, endnu ikke fyldt 54 Aar. Det var i en ung Alder; men naar vi tager i Betragtning, at hans Helbred i mange Aar havde været skrøbeligt, Disposition til Bryst-syge, og at han trods dette bød sig selv mere Arbejde end de fleste andre, saa maatte en tidlig Død blive Resultatet.

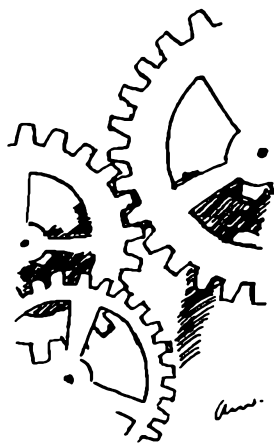
Urban Jürgensen har aabenbart hyldet Princippet: hellere slides op end ruste op. Det kan vist heller ikke benægtes, at han i den forholdsviis korte Aarrække, han levede, udrettede mere end mange, som faar et langt Liv tildelt.

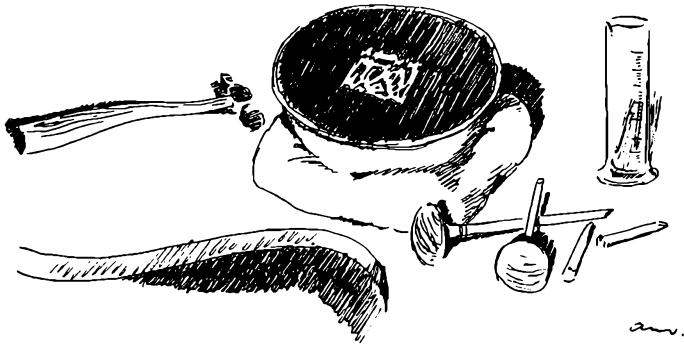
Der kan sikkert ikke være nogen Tvivl om, at Urban Jürgensen, der ved sine Evner og sin Flid bragte Urmageriet op paa et hidtil ukendt Højdepunkt, ogsaa har haft stor Betydning for Urmager-standen i Almindelighed.

Men allerede Faderen stod som før nævnt med Kampfront mod Laugsinstitutionen, og Sønnen havde samme skarpe Indstilling. Det er saaledes bemærkelsesværdigt, at paa hele sin lange Udenlandsrejse ser vi ham ikke tage Del i Svendelaugets Gilder eller noget i den Retning. Senere som Mester i København gaar han ogsaa sine egne Veje. Han var en Forløber for den Sprængning af Lauget, som kom fra de unge Mestre, der følte sig i for høj Grad bundet af Laugsbaandene. Laugene havde betydet meget for Haandværkerne; men nu havde de overlevet sig selv, derfor maatte de falde.

I Modsætning til de gamle Mestre, for hvem Lauget og Laugets Ære var alt, ser vi en Mand som Urban Jürgensen arbejde sig frem efter mere personlig Linie. Han tænkte mere paa selv at blive en duelig Mester end paa at trække hele Lauget med. Megen Modstand og Haan mødte han, navnlig i de unge Aar; men for hans fremragende Dygtighed maatte selv hans argeste Modstandere bøje sig.

Det var i skæbnetunge Aar for Danmark, at Urban Jürgensen gjorde sin Indsats i dansk Haandværk. Des mere prisværdigt, at han overvandt alle Hindringer og indskrev sit Navn som et af de bedste i dansk Haandværks Historie.

JØRGEN BALTHASAR DALHOFF

I Ønslev Præstegaard paa Nordfalster fødtes den 11. November 1800 en Dreng, der senere fik Navnet Jørgen Balthasar Dalhoff.

Naar vi erindrer os Ingemanns Lovprisning af Livet i Thorkildstrup Præstegaard, som laa i Nabosognet til Ønslev, saa faar vi samtidig et Billede af Jørgen B. Dalhoffs Barndomskaar. Der var god Tumbleplads for en Dreng i de store Præstegaardsbygninger og mange Folk til at lære Præstebørnene Dagliglivets mangeartede Sysler.

Den lille Jørgen var en svag, men alligevel livlig Dreng, der tumlede sig lystigt sammen med Landsbyens Børn. Ofte gik det saa haardt til, at Livet var i Vove — f. Eks. en Vinterdag paa Isen, som brast.

Faderen mente tidligt at kunne spore Anlæg for mekanisk Arbejde hos sin Dreng. Dette Anlæg gav sig synligt Udslag ved, at en russisk Officer, som var indkvarteret i Præstegaarden, gav Drengen Vejledning i forskellige Haandens Arbejder. Han lærte ham at flette Kurve og at dreje. Dette sidste blev efter Officerens Bortrejse ved med at interessere Drengen meget, og han fremstillede forskellige praktiske og smukke Drejearbejder til Præstegaardens Beboere. Dette styrkede Faderen i hans Ønske om, at Drengen skulde være Haandværker, som et Par af hans ældre Brødre var det.

Jørgen selv havde egentlig mest Lyst til Gartneri. Han viste gode

Evner og megen Lyst til at faa noget til at gro, og hele Livet igennem var han en dygtig Havemand. Han var saaledes blandt de første, der indførte Tomater, Rabarber og forskellige Slags Bønner i Danmark. Det blev dog ikke som Havedyrker, han vandt sig et Navn, men som Haandværker.

Det er helt interessant at se, at naar denne Præstesøn og andre fra de saakaldte „dannede Kredse“ i disse Aar bliver sat til praktiske Erhverv, saa har dette sin ganske bestemte Aarsag. Det var et Led i Bestræbelsen for at hæve dansk Haandværk op af den usle Stilling, som et efterhaanden aldeles udueligt Laugsvæsen havde bragt det i.

De Bestræbelser, der i Slutningen af Aarhundredet gjorde sig gældende for at højne Bøndernes Kaar ud fra de nye Ideer om Menneskerettigheder, kom ogsaa Haandværkerne til gode. „Selskabet for unge Haandværkeres Dannelselse“ af 1793 udkastede Planer til en bedre Lærlingeundervisning og i det store og hele bedre Kaar for Haandværkets unge.

Vi har adskillige Beretninger, der skildrer, hvorledes det at være Haandværker nærmest var det samme som at være en udannet, raa Person, og Folk med lidt Agtelse for sig selv og Kærlighed til deres Børn satte ikke deres Børn i Haandværkerlære.

Men det ved Aarhundredeskiftet iværksatte Arbejde for at forandre disse Forhold og igen bringe Haandværket i Ære og Anseelse lykkedes. Som det siges et Sted: „der kom endog lærde Mænds og Præsters Sønner“. Blandt disse var Sønner af: Rektor Hansen ved Ribe lærde Skole, af den reformerte Præst i Fredericia, Dalgas, af Oberst v. Smidt i Næstved og af Pastor Dalhoff i Ønslev.

Jørgen Balthasar Dalhoff fortæller selv i nogle efterladte Erindringer om Begyndelsen af sin Løbebane som Haandværker:

„1815 kom jeg til København. Min ældre Broder skulde blive Student, og Fader vilde overvære hans Eksaminer, jeg skulde med. Min Fader opholdt sig her nogle Uger og gik ofte med mig, især hos Urmagere, for at faa mig anbragt. Jeg forstod ikke, hvad han mente, naar han sagde dem, at jeg havde mekanisk Talent. Ingen vilde have mig. Den sidste Aften, før han skulde rejse hjem, beklagede han, at han skulde tage mig med hjem igen. Hertil sagde min gamle Onkel:

Jeg skal gaa hen til min Guldsmed og høre, om han ikke kan bruge ham. Kl. 6 gik vi derhen, og Kl. 7 laa jeg i mit Tagkammer, solgt for 5 Aar.“

Summen af dette bliver for Drengen: solgt for 5 Aar. Det var svært at tænke paa, at han skulde være indespærret i et københavnsk Værksted og være Løbedreng for alle der og bo i et lille Tagkammer. Vi forstaar Drengens Tanker, naar vi ved, han elskede det groende Liv i Have og Mark og var vant til Præstegaardens megen Plads og hyggelige Stuer.

Men der var intet, der hed tilbage. Hans Fader havde talt, han havde kun at lyde. Det er beundringsværdigt, at han faar saa stort Udbytte af sin Læretid, naar Arbejdet var saa lidt lystbetonet for ham. Det viser en stærk Karakter og Vilje, som senere skulde træde saa tydeligt frem i hans Gerning. Pligt og Lydighed blev to Grundord i hans Livsopfattelse.

En Lærlings Arbejdsdag var nok baade lang og ofte trang; men noget rent ulykkeligt var det nu da ikke at komme i Guldsmedelære, og det gik ogsaa snart op for Jørgen, at det, som næsten alt andet, ogsaa havde en Lysside.

Mesteren, Guldsmedelaugets Oldermann Peter Terpøger Hagen, blev snart glad for sin nye, flinke og opvakte Dreng og viste paa sin Vis megen Interesse for, at han skulde lære saa meget som muligt. Hagen havde imidlertid den gamle Laugsopfattelse, at en Haandværker skulde holde sig til sit Værksted, og Kundskaber, der laa uden for dette og derfor skulde søges andet Steds, var unødvendige og ingen Nytte til. Derfor fik hans Læredreng heller ikke Lov til at besøge det dengang nyoprettede „Institut for Metalarbejdere“, der vilde han ellers kunne have modtaget bl. a. en Tegneundervisning, som kunde gavne ham senere i hans faglige Arbejde. Men Oldermannens Dreng maatte nøjes med Værkstedsuddannelsen, hvor meget det end brændte i ham efter at komme videre.

Jørgen havde imidlertid en sjælden Evne til at lære ved blot at se andre gøre en Ting, f. Eks. ved at følge de ældre Svende i deres Arbejde. Han lærte ogsaa sig selv at ciselere i de første Læreaar, han blev stædigt ved at gentage, til det lykkedes. Han blev saa dygtig

efterhaanden, at der gik Ry af hans Dygtighed, og som Oldermændens Dreng tjente han en god Ekstraskilling ved dette Arbejde. Det gik til paa følgende Maade:

„Min Mester var Oldemand, og det var nylig forordnet, at Svendene skulde udføre deres Tegninger til Svendestykket hos Oldemanden. Der var almindelig 4, 6 a 8 i et Kvartal. Med disse blev jeg lukket inde i en Sal en hel Dag. Somme havde en Skitse, andre en Model, hvorefter Tegningen skulde være. Det var mig særdeles anstrængende at hjælpe dem alle, saa jeg vidste, de vilde blive antaget. Men om Aftenen fik jeg en Daler af hver; ligeledes fik jeg en Daler den Dag, de havde forevist Svendestykket for Magistraten, hvilket vistnok altsammen var paalagt dem af min Gamle.“

Mesteren vidste saaledes godt, at hans Lærling paa en ikke helt lovlig Maade hjalp Svendene; men han lukkede Øjnene derfor. Han vidste vel ogsaa, at Drengen ikke fik megen Pengehjælp hjemmefra. Det var trange Tider. Landets Pengevæsen var ikke i god Orden, og Præstehjemmet i Ønslev dannede ingen Undtagelse, naar det kneb med at skaffe det fornødne.

Den opvakte Dreng var dog ikke alene i Stand til at hjælpe Svendene over deres Vanskeligheder; men ogsaa de vordende Mestres rakte han en hjælpende Haand, naar de for Lauget skulde aflægge Mesterprøven. Det kunde ikke just højne Drengens Tanker om Laugsvæsenet, naar han saaledes havde Løjlighed til at se Sagen indefra. Naar han senere hen i Livet stod skeptisk over for Laugsvæsenet, har dette sikkert sin Rod i disse Drengoplevelser.

Det gamle, hæderlige Guldsmedelaugs strenge Dommere fik præsentere Mesterstykker, som kunde spores tilbage til Drengen, der endnu var langt fra at maatte aflægge blot Svendestykke:

„Værre var det med Mesterstykkerne. Tegningerne dertil var almindelig af Hetsch; men der var Ornamentter paa, som vedkommende skulde udføre. Den første var Hr. Dyrkoff. Han var bekendt som en fortrinlig Sølvarbejder; men han beklagede, at han ikke kunde udføre Ornamenterne, da han aldrig havde haft en Spunsel mellem

Fingrene. Jeg fik nu travlt; thi skønt jeg ikke fik Lov til at gaa paa Institutet, havde jeg set en Del hos min ældre Broder, som var Gørtler. Jeg bankede en Teske tynd, og ud paa Natten kopierede jeg Ornamenterne; saaledes en hel Uge, hver Dag lidt bedre, indtil jeg syntes, det kunde passe. Paa den mest uskyldige Maade laa denne Prøve som af et Tilfælde henkastet i Nærheden af Hr. Dyrkoff's Plads. Han blev meget forbavset og erklærede, at jeg meget godt kunde udføre Ornamenterne paa hans Arbejde, naar jeg blot turde. Jeg svarede, at dette skulde han blot ikke tale om; jeg vidste, at min Mester igennem Vinduet havde set alt, hvad jeg gjorde, og at han godt vidste, at naar jeg om Aftenen bragte ham Laden over, hvori Mesterstykkerne skulde være, og gav ham Nøglen dertil, var der intet i Laden. Det glædede ham saa inderligt, fordi jeg herved gjorde Fremskridt.“

Det er et ejendommeligt Indblik, vi af ovenstaaende faar i Laugets hensygnende Tilværelse. Naar selve dets Oldermænd lod det passere, at hans Læredreng udførte en Del af Mesterstykkerne, maa dette tages som et tydeligt Tegn paa Forfald. Efter Dalhoffs Meddelelser skal hele Lauget have været indforstaaet med denne Fremgangsmaade:

„Da jeg blev Svend i 1820, og mit Svendestykke blev forevist i Lauget, ankede en Mester paa, at man vidste 3 Mestre, som ikke havde kunnet ciselere deres Mesterstykke, men at Oldermændene havde ladet dem faa Hjælp dertil. Hertil svarede min Mester, at han var tvungen til at have en Dreng, som i andre Henseende kan gaa Mestre til Haande, hvorledes skulde han saa kunne forhindre, at en stakkels Dreng ogsaa i denne Henseende gaar dem lidt til Haande. Dette bifaldt hele Lauget.“

Man begriber næsten ikke, at en Dreng, som kun fik almindelig Værkstedssuddannelse, kunde præstere dette Arbejde. Forklaringen maa ligge i, at han var meget ihærdig og brugte al sin Fritid til at dygtiggøre sig i Faget, han var ikke bange for at tage Nattens Timer til Hjælp, naar Dagens ikke slog til. Han var ikke gaaet ind i Faget

af egen Lyst; men da han nu var der, skulde han drive det saa vidt, som Evner og Kræfter rakte. Det var et Dalhoffsk Karaktertræk.

Hans Svendestykke fik i Laugsprotokollen den yderst usædvanlige Betegnelse „udmærket godt forfærdiget“, det var ikke Laugets Skik at give slige Bemærkninger.

Som Svend besøgte han Kunstakademiet, som havde begyndt at interessere sig for Haandværkerne; han fik Tegneundervisning og lærte at modellere under Professor J. L. Lund. Denne viste engang Kronprins Christian — siden Kong Chr. Ottende — et Reliefbillede af Prinsens Gemalinde, og det vakte i høj Grad hans Interesse for den unge, fremadstræbende Haandværker. Paa afgørende Punkter greb Prinsen — og senere Kongen — ind i Dalhoffs Liv og bestemte i nogen Grad dets Retning.

Kort Tid efter at Dalhoff var blevet Svend, fik han fra „Selskabet til Haandværkerstandens Forædling“ den ærefulde Opfordring at blive Lærer i Drivning paa „Institut for Metalarbejdere“.

Samtidig med Lærergerningen paa Institutet og Undervisningen paa Akademiet arbejdede han som Svend i sit Fag, dels hos Mester Johan Isbrand, dels hos Broderen Knud, Gørtleren. Men han var selv klar over, at skulde han naa det helt rigtige, og det var hans Maal, saa maatte han ud at rejse. Prins Christian var af samme Tanke; da han saa det omtalte Relief, udrød han: den Mand maa ud at rejse.

En Dag blev Dalhoff tilsagt til Audiens hos Kronprinsen. Da den unge Haandværker kom ind til Prinsen, saa han nogle af sine Arbejder ligge i Værelset. Disse Arbejder havde han indsendt til Akademiet for at faa en Anbefaling, som skulde bruges, naar han søgte Rejseunderstøttelse. Kronprinsen var Akademiets Præses og det ikke alene af Navn, han tog aktivt Del i Direktionens Møder og Afgørelser.

At Prinsen vilde tale med Dalhoff tyder jo ogsaa paa Interesse for Akademiets Elever. Dalhoff fik efter Samtalen med Prinsen en Anbefaling, og den var god. Understøttelse var han nu saa sikker paa, at han gav sig paa Rejse, inden den var bevilget.

Det blev tre gode Lære- og Vandreaar, der i 1824 tog sin Begyndelse. Rejsen gik over Berlin, hvor han arbejdede nogen Tid, det var

jo smaat med Penge hos ham som hos de fleste „paa Valsen“. Fra Berlin gik Rejsen til Wien og derfra videre til Rejsens egentlige Maal, Kunstnernes andet Fædreland — Italien.

Kronprinsen havde stærkt tilskyndet ham til at tage til Italien og raadet ham til der og andre Steder, hvor der var Lejlighed dertil, at lægge sig efter Bronzeteknik. Det er muligt, ja, næsten sandsynligt, at Prinsen gav den unge disse Raad med en bestemt Bagtanke, der rakte ind i Fremtiden. I hvert Fald blev der siden god Anvendelse for de Færdigheder, Dalhoff erhvervede sig i dette Fag paa Udenlandsrejsen, og det var for en stor Del paa Christian den Ottendes Initiativ.

Der er bevaret en Mængde Breve fra dette Tidsrum af Dalhoffs Liv, og de giver et levende Indtryk af, at han brugte sine Øjne og Hænder, hvor der var noget at lære. Det er en tiltalende og taktfuld ung Mand, vi stifter Bekendtskab med gennem denne Brevveksling. Ikke mindst talende om Brevskriveren er hans Breve til den unge Pige, han allerede før Afrejsen havde Kærlighed til, men ikke vovede at erklære sig for. Paa Rejsen faar han ved at gaa en Omvej, gennem hendes Broder, omsider tilstaaet hende sin Kærlighed, og de to unge veksler Breve om deres Forhold. Det er smukt gjort, og det danner Indledning til et harmonisk Ægteskab. Den unge Pige hed Vilhelmine Hanuschke, hun var født den 29. Marts 1807, og hendes Fader var Skræddermester i København.

En anden Begivenhed, som ogsaa i disse Aar greb stærkt ind i den unge Guldsmedesvends Liv, var hans Møde med Danmarks berømte Billedhugger Bertel Thorvaldsen. Det kan vist uden Overdrivelse siges, at intet i den Grad var retningsbestemmende for hans Liv som dette Møde med en af Kunstens store — det skulde da lige være Paa-virkningen fra Faderen.

Under Opholdet i Rom blev Dalhoff meget syg og var Døden nær, da hans Vært uden Skaansel satte ham paa Gaden. Kunstneren Freund fandt ham tilfældigvis, og det blev Dalhoffs Redning. Men Sygdoms-anfaldet hemmede i ikke ringe Grad hans Arbejdsevne i lange Tider og nedsatte selvsagt Rejseudbyttet — dog blev det ganske hæderligt.

Et Stykke Tid arbejdede han i Thorvaldsens Værksted og var i det hele taget i Rom som en Kunstner blandt Kunstnere. I Vinteren 1826 tilbragte han baade Jule- og Nytaarsaften hos Thorvaldsen, og tillige

deltog han i Onsdagssammenkomsterne hos Billedhuggeren. Der blev Grunden lagt til det Venskab, der senere i København skulde faa saa vidtrækkende Følger for Dalhoff og vel ogsaa blive en god Hjælp for Thorvaldsen i den praktiske Udformning af hans Arbejder.

I Begyndelsen af Aaret 1827 forlod Dalhoff Rom for over Neapel — hvor Bronzernerne i Museet betog ham meget — at tiltræde Hjemreisen over Livorno, Genua, Milano, Genève til Paris. Frankrigs Hovedstad havde egentlig før hans Samtale med Kronprinsen om Rejsen været hans Længsels Maal; men godt var det for ham, at Rejseplanen blev lagt om. Han blev ikke længe i Paris, da han først kom der. Den havde for lidt at bringe ham, naar han havde oplevet Italiens Mesterværker.

Der var Kunstnersind og Kunstnerevner i Dalhoff; men helt fra første Færd holdt han igen over for Kunstnerdrømmene, han vilde være og kaldes Haandværker. Der er Tegn, der tyder paa, at han i Perioden omkring sin Hjemkomst 1827 har været ved at slippe Haandværkeridealet; men der fortælles, at Meddelelsen om Faderens Død den 19. August 1827 havde den Virkning, at han smed sine hvide Handsker og aldrig bar dem mere. Det skulde være et synligt Tegn paa, at han var en Haandværker, som Faderen altid havde ønsket, han skulde være.

Det var saaledes en for alle Kunstnerykker befriet ung Mand, der i Efteraaret 1827 vendte hjem til Danmark, opfyldt af Tanken om at tjene og gavne dansk Haandværk.

Selve Hjemkomsten var navnlig præget af personlige Forhold: Faderens Død og Mødet med den unge Pige, der skulde være hans Brud. Gennem Tankeudveksling i deres Breve var deres Venskab vokset smukt og naturligt, deres Forhold faar dog selvfølgelig en helt anden Virkelighed ved deres personlige Møde. Men de to unge hørte ikke til de Naturer, der hænger over hinanden i et uvirkeligt Stemningsliv. Det var for øvrigt ogsaa nødvendigt, at han snarest muligt tog et Arbejde op, hvis der skulde være Mulighed for, at de blot i en nogenlunde nær Fremtid kunde sætte Bo.

Der var dog gode Fremtidsudsigter for den unge, begavede Guld-

smed. Han havde mange indflydelsesrige Velyndere med Kronprinsen i Spidsen, som gerne vilde række en hjælpende Haand. Derfor ser vi ogsaa, at han allerede den 3. November bliver antaget paa Prøve til Lærer i Modellering paa Kunstakademiet — en Stilling, der netop blev ledig.

Lærerstillingen paa Akademiet beholdt han under skiftende Forhold helt til 1870'erne. Han var en samvittighedsfuld og dygtig Lærer. Mange unge Kunstnere modtog deres første Viden hos ham og fik i Tilgift indpodet Respekt for Kunstnerens skabende Arbejde. I en Aarrække holdt Dalhoff ogsaa en Slags Søndagsskole for Guldsmedesvende, hvor de tegnede, modellerede og graverede.

Inden Dalhoff for Alvor kastede sig ind i Arbejdet, tog han en Tur til Ønslev, hvor Stedmoderen havde „Naadensaar“, og Vilhelmine opholdt sig ogsaa der. Det var nu ikke blot en Lystrejse; han trængte til en Tur paa Landet, for han var egentlig aldrig blevet helt rask efter det svære Sygdomsangreb i Rom. Paa det friske, skønne Nordfalster i Samværet med venlige Mennesker gik det hurtigt fremad.

Snart bliver der ogsaa kaldt paa ham. Broderen meddeleler ham i et Brev fra København, at en ærefuld Opgave venter paa ham. Den Opgave, der her er Tale om, er den, at Kongen vilde have udfærdiget et Guldsværd. Dette Sværd skulde gives Landsgrev Carl af Hessen, gift med Frederik d. Femtes Datter; han var dansk Generalfeltmarskal, og Sværdet skulde han have i Anledning af hans 70 Aars Jubilæum som dansk Officer.

Det var jo en ret enestaaende Opgave, og den blev løst paa den smukkeste Maade af de to Brødre Knud og Jørgen Dalhoff. Et af de ypperste Arbejder dansk Haandværkskunst har ydet. Om Fæstet til dette Sværd skriver Professorerne Eckersberg og Lund: „med Hensyn til Renhed og Skønhed i Formerne, som i det hele, er saa fortrinligt udført, at dette Arbejde vist maa kunne anses som et af Nutidens skønneste Kunstflidsprodukter i Danmark“. For Dalhoff fik Udførelsen af dette Arbejde et morsomt Efterspil, efter hvad der fortælles:

„Det traf sig, at en højtstaaende Person vilde skænke en anden højtstaaende Person en Sabel. Han havde set en udenlandsk Tegning,

efter hvilken Udførelsen og Ciseleringen skulde ske; men Opgaven var særdeles vanskelig. Der gik røde Lakajer rundt fra den ene Guldsmed til den anden; men ingen turde paatage sig Arbejdet. Sagen blev da bragt frem for Kunstakademiet, hvor en Mand (Hetsch), der kendte Dalhoff, henstillede, om det ikke kunde gaa at henvende sig til den unge Lærer i Modellering, skønt han egentlig kun var Svend i Faget. Man mente, at det under de givne Forhold nok kunde gaa an. Dalhoff tog fat paa Opgaven og løste den saaledes, at der blev sendt ham en Takkeskrivelse, som fra den høje Bestiller var stilet til Kgl. Hofguldsmedemester J. B. Dalhoff.

Da denne Skrivelse paa tjenstlig Vis blev afleveret hos Laugets Oldermænd, kom der i det gamle Laug et Røre, som skal have været temmelig enestaaende. Der blev i Hast sammenkaldt et Laugsmøde, og den kgl. Mester blev anmodet om at indtage Sæde i dette, uden at der blev Tale om Mesterstykke eller nogen som helst anden Vanskelighed.“

Dalhoff arbejdede sammen med Broderen Knud, da han udførte det smukke Sværd, og ligeledes da han udførte de otte store Bronzekandelabre til Kristiansborg Slot. De to Brødre udfyldte hinanden saa godt, at det maatte blive et frugtbart Samarbejde. Men det er forstaaeligt, at Jørgen Dalhoff tragtede efter at faa Foden under eget Bord.

I 1829 søgte han derfor Borgerskab for at grunde egen Forretning. Han havde taget Patent paa en Maskine, han havde konstrueret, til at presse store, svære Sølvgenstande, og dette Patent vilde han saa udnytte sideløbende med Guldsmedearbejde.

Nu krævede man imidlertid, at han skulde lave Mesterstykke for at faa Borgerskab. Saa slet saa nemt som nævnt oven for gik det ikke at blive Mester. Dalhoff indgav derfor Ansøgning til Kongen om Mestertilladelse uden den sædvanlige Laugsprøve. 24. Februar 1829 fik han allerhøjeste Tilladelse til at nedsætte sig som Mester, og Tilladelsen var udvidet til at gælde Arbejde i alle Metaller.

Saa snart denne Sag var i Orden, installerede han sig i Lille-Kongensgade, og den 28. Oktober blev Jørgen Balthasar Dalhoff og Vil-

helmine Hanuschke ægteviede i den „Reformerte Kirke“ i København.

Guldsmedelaugget fik snart Erfaring for, at det ikke var en helt almindelig Haandværker, de havde faaet i deres Kreds. For øvrigt erindrede de ham maaske som Oldermændens dygtige Dreng og som den dygtige Svend, der udførte det særprægede Sværd, som ingen af Laugets Mestre turde give sig i Kast med.

I Dalhoffs første Mesteraar faar vi Indtrykket af, at hans Tanker samler sig om at blive en dygtig Mester i Guldsmedefaget, og at dette bliver Tilfældet, bekræfter den Udnævnelse til Hof-Guldsmed, der forelaa 1833.

Men den unge Guldsmed var en søgende og urolig Natur. Dette i Forbindelse med, at Guldsmederiet og Bronzearbejde i disse Aar ikke kunde føde sin Mand, førte til, at Dalhoff ustandseligt spejdede efter nye Veje. I disse Aar deles Dalhoff ligesom i to Personer, Haandværkeren og Industrimanden, og de to stredes til hans Død om Magten, uden at nogen af dem vandt endelig Sejr.

Forretningen udvidedes stærkt i disse Aar, og Dalhoff flyttede derfor til en Ejendom paa St. Anna Plads, hvor der var bedre Plads til at udfærdige de store Arbejder. Her støbte han sit første virkelig store Værk, nemlig Freunds Springvandsfigur til „Kongens Have“: „Drengen, der rider paa en Svane“. Omtrent samtidig med dette Arbejde udsendte han en Samling: „Fortegninger for Guldsmede“. Kunstakademiet viste ham den Ære at købe 30 Eksemplarer. Det var ogsaa paa Akademiets Anbefaling, han i 1837 fik Støtte af Fonden ad usus publicos til en ny Udenlandsrejse.

Rejsen gik til: Hamborg, London, Paris og Brüssel. Paa denne Rejse var han maaske nok saa optaget af at studere den paa disse Steder stærkt opløblomstrende Industri, som af at arbejde i Guldsmedefagets eller Bronzestøbningens Interesse. Dalhoffs senere aarelange Kamp for at forene Haandværk, Industri og Kunst til Gavn for dansk Foretagsomhed har sin Rod i de Indtryk, han fik paa denne Rejse af europæiske Industricentre.

Det voldte ham en Del Besvær at faa Adgang til at studere de tekniske Fremgangsmaader, man benyttede paa disse Steder. Man var bange for at afsløre for meget af Frygt for Konkurrence. Men naar

vi kender Dalhoffs fremragende Evne til at lære blot ved et flygtigt Overblik, kan vi forstaa, at han trods Hindringer lærte umaadelig meget paa sine Besøg paa Fabrikker og Værksteder.

Et Brev til hans Hustru, dateret d. 26. Maj 1837, giver et klart Indtryk af hans Rejsevanskeligheder og Overvindelsen af disse:

„Den 26de tog vi til Birmingham, og Morgenen efter tog vi til et Hus, som Hjorts Fader har handlet med. Disse Folk vare meget galante imod os og bad os til Middag og vilde gerne vise os om i de adskillige Fabrikker, men lutter unyttige Steder; de vilde ikke, at vi maatte se de Ting, som hørte til Hjorts Fag, fordi de frygtede, at han, naar han lærte at gøre det selv, ikke mere skulde forskrive sligt, og skønt jeg ikke sagde, at jeg var Guldsmed, men bestandig talte om vor italienske Rejse, nægtede de, at der blev gjort Bakker der, og de troede heller ikke i Sheffield. Da det Dagen efter var Søndag, paa hvilket alt ligger stille, og man intet kan se, benyttede vi denne Dag til at rejse til Sheffield. Vi fik Brev med til den berømte W. Hall, fra hvem de bedste File kommer; han har flere Fabrikker med Dampmaskiner. Han gav os om Mandagen sin ene Søn med, som skulde vise os om; men ogsaa her var man instrueret om ikke at vise os, hvad vi ønskede. Dagen efter fik vi hans anden Søn med; denne kunde noget Fransk, og da han spurgte mig, hvad vi egentlig ønskede at se, forsikrede jeg ham, at det allergaleste var os det kæreste, vores Planer var til Italien; men da vi kom til England, ønskede vi at have et Begreb om Fabriksvæsenet her; hans Broder havde Dagen i Forvejen ikke villet vise mig, hvorledes man gør de gennembrudte Arbejder i Messing, som man bruger meget af i brede Stykker, saa fint, at de bruges til Vindues-Jalousier, men havde sagt, at de ikke blev gjort her. Jeg spurgte nu denne, om det ikke var Papir, som var malet, og da han forsikrede det modsatte, havde vi nær kommet til at vædde, men det endte med, at han paa Fabrikken vilde skaffe os dem at se. Men det var ikke hans Hensigt, at vi skulde se, hvorledes de bleve gjort; thi vi kom der paa en Tid, da der ikke arbejdedes; men næppe var jeg kommet ind, førend jeg stak en gammel Karl $\frac{1}{2}$ Pund i Haanden og siden mere, og jeg fik alt at se indtil det mindste, medens de andre snakkede Engelsk med Føreren;

ligesaadan bar jeg mig ad paa en Plettør-Fabrik. Om Onsdagen tog vi tilbage til Birmingham, men toge til et andet Gæstgiversted, for at Herr Quest, som vi kom hos, ikke skulde vide det. Vi gik nu et andet Sted med et Brev og sagde ligeledes, at det dummeste, de kunde vise os, var os det kæreste. Vi fik ogsaa her en Person med, som skulde vise os om; men da vi kom ud med Fyren, gav vi ham et $\frac{1}{2}$ Pund, og han skaffede os ind paa de Steder, vi især ikke maatte.

— — —

Foruden nogle Værksteder har vi været paa 30 Fabrikker i Birmingham og Sheffield, og vist har ikke een af 100 set saaledes som jeg; thi ofte har jeg selv kunnet forsøge Arbejdet, og jeg har Prøver af Fingerbøl, Knapper, Synaale, Knappenaale o. s. v. efter hver Operation, indtil de ere færdige.

— — —

Hvor meget jeg ogsaa kniber her paa Skillingen, kan jeg aldrig fortryde mig, at jeg har givet saa mange Penge ud; thi jeg har 2 Bøger paa $\frac{1}{4}$ Ark aldeles fulde af Tegninger og Beskrivelser; det meste af Nætterne er gaet med.“

Hjemkom saaledes Dalhoff med rigt Udbytte af faglig Art, som blev til stor Gavn for dansk Erhvervsliv, blev det maaske af endnu større Betydning, at han i Udlandet havde faaet Blikket aabnet for, at dansk Haandværk og Industri maatte have Sejlene rebet om, hvis de ikke skulde sejle agter ud. Laugsvæsenets stive, forældede Rammer maatte sprænges, og Haandværkets og Industriens Mænd mødes i fælles Samarbejde.

En Industriforening blev hans Tankes Maal, og han ikke alene tænkte, for Dalhoff var der aldrig langt fra Tanke til Handling — maaske undertiden for kort — og en Kreds af indflydelsesrige Mænd tog Sagen op. Dalhoff selv havde saa lidt Tendens til at trænge sig frem i Forgrunden, hellere vilde han i ubemærket Stilhed arbejde for en Sag og siden lade andre tage Glansen og Æren. Det er saaledes bemærkelsesværdigt, at hans Navn ikke findes under Indbydelsen til Mødet, hvor Foreningen skulde dannes og antage sin endelige Skikkelse. Men Foreningen fik sit tydelige Præg af Dalhoff, saa det klart ses, hvem Faderen er. Dalhoffs Sans for

baade det mekanisk-tekniske og kunstnerisk-haandværksmæssige blev dens Særkende.

Det er et betydeligt Kapitel af Dalhoffs Liv og Arbejde, der er indeholdt i Begrebet „Industriforeningen“. Det alene var nok til at ridse hans Navn uudsletteligt ind i dansk Haandværks Historie. Men det laa fjernt for ham at standse. Det var kun en Station paa Vejen, derfor fremad mod den næste.

Industriforeningen blev stiftet den 12. Juli 1838. Den 17. September samme Aar kom Thorvaldsen hjem til Danmark. Den første Begivenhed viser hen til Dalhoffs mekanisk-industrielle Evner, den sidste fik Ærinde til hans kunstneriske Begavelse. Saa dybt blev der grebet ind i hans Livsplan, at han nedlagde Guldsmedeværkstedet for helt at hellige sig Arbejdet med Thorvaldsens Kunst.

Samarbejdet med Thorvaldsen og den næsten daglige Omgang med ham fik selvsagt stor Betydning for Dalhoff, og de to, den enestaaende Billedhugger og næsten dito Haandværker, gav vort Land de skønneste Kunstværker i Eje.

Nu fik Dalhoff Brug for, hvad Kronprinsen havde forudset og derfor havde opfordret ham til at rejse til Rom og andre Steder for at studere Bronzestøbning i Stedet for at bruge Tiden paa Guldsmedeværksteder i Berlin, Wien og Paris. Man fik nu her i Landet Brug for en førsterangs Kunststøber.

Det kan man vist godt sige, Dalhoff var, og det var derfor naturligt, at Opmærksomheden blev henvendt paa ham, da Opgaven at støbe Thorvaldsens Kunst forelaa. Det vides, at Thorvaldsen med Glæde bifaldt at betro Dalhoff dette ærefulde, men vanskelige Hverv. Han havde ogsaa ved Udførelsen af Friends Svanespringvand vist, at han magtede en stor Opgave, og Thorvaldsen havde paa Forhaand Tillid til Dalhoffs Karakter og Dygtighed.

Under Dalhoffs Ophold i Rom var de to Mænd jo alt kommet i venskabelig Forbindelse, selv om Forholdet der var Mesterens til den unge, uerfarne Svend, der havde meget at lære. Nu derimod var det den modne Mand, Thorvaldsen mødte, en Mand, der allerede havde vundet sig et Navn i sit til Kunst drevne Haandværk. Som to jævnlige ser vi de to Mænd vokse sammen under Arbejdet. Dalhoff har efterladt nogle interessante Erindringer om Samlivet med den geniale

Billedhugger, og disse belyser klart begges Væsen og Karakter. De giver os et intimt Indblik i Kunstnerens sensible Sind og Haandværkerens mere haandfaste Livsindstilling.

I 1839 døde Frederik den Sjette, og Kronprins Christian blev Konge. Christian den Ottendes Kongegerning er blevet meget forskelligt bedømt; men om hans Tjenersind over for Kunst er der vist ikke delte Meninger. Prinsen havde vist Dalhoff Bevaagenhed helt fra de unge Aar af, og nu som Konge gav han ham Lejlighed til at vise sin Duelighed paa Opgaver, der kaldte alle hans Evner frem.

Efter Kongens Ønske udførte Thorvaldsen en stor Statue af Christian den Fjerde. Den skulde staa i Roskilde Domkirke. Dalhoff mente sig næsten selvskrevet til at støbe den; men Kongen fandt det nødvendigt at spørge Kunstakademiet, om man kunde betro Dalhoff saa betydeligt et Arbejde. Kongen havde jo sine Hensyn at tage. Der var andre, der var interesseret i at faa Arbejdet, og vedkommende havde indflydelsesrige Forbindelser i Akademikredse. Saa selv om Dalhoff var Lærer paa Akademiet, rejste der sig alligevel Opposition, som Dalhoff selv udtrykker det „fra mine allersødest Venner“.

Kongen — og Thorvaldsen — ønskede dog, at Dalhoff skulde udføre Støbningen, og for at han skulde være afgjort sikker i Faget, ønskede Kongen, at han skulde rejse til München for der hos en bekendt Mester at faa yderlig Uddannelse. Kongen tilbød at betale Rejseudgifterne. I Juni 1840 rejste Dalhoff. 1841 efter Hjemkomsten støbte han Statuen, og den blev i alle Maader vellykket. Umiddelbart efter udførte han et meget stort Arbejde for den katolske Menighed i København. Et nyt Kapel, som var opført i Bredgade, skulde smykes med 7 legemsstore Figurer paa Forsiden; senere udførte han til Kristiansborg Slot mægtige Arbejder.

Den store Støberivirksomhed, der her er antydnet, krævede store Lokaler, og i 1841 flytter Dalhoff til Adelgade; men derved kom han til at sidde for større Udgifter og fik vanskeligt ved at holde Balancen mellem Indtægter og Udgifter.

Helt brat skete Overgangen til alene at beskæftige sig med Statuestøbning ikke, han vedblev at drive sit egentlige Haandværk ved Siden af. For Eksempel forfærdiger han i 1839 en meget smuk Genstand i det pure Guld, en Folkegave til Professor Algreen-Ussing.

Det var en Guldpokal med Figurerne: Frihed, Retfærdighed og Sandhed, modelleret af Bissen. Dalhoff leverer Præmiebægere til det kgl. Landhusholdningsselskab, han arbejder med de mindre ædle Metaller: Malm, Zink og Jern. Den initiativrige Mand opfinder og udtager Patenter paa sine Opfindelser næsten i det uendelige — i alt 13 Patenter. En rastløs Energi præger Dalhoff, og saa mange Jern havde han i Ilden, at han ikke fik smedet dem alle.

1844 døde Thorvaldsen, og det tog Grunden bort under Dalhoff, ikke alene var de efterhaanden knyttet sammen i et varmt Venskab; men for Thorvaldsens Skyld havde han opgivet sit egentlige Haandværk, en nogenlunde solid Levevej, og kastet sig ud i et Arbejde, der var uløseligt knyttet til Thorvaldsens Person.

Pengevanskeligheder og Vanskeligheder af anden Art sled haardt paa ham. Da træder Kongen igen til, yder ham et Forskud paa bestilte Arbejder og faar den trætte Mand sendt til Gräfenberg i Schlesien, hvor en Ikke-Læge helbredte Folk ved en speciel Vandkur. 1845 drager Dalhoff derned som en næsten til Døden nedbrudt Mand. 1847 kommer han hjem som en forynget, livskraftig Mand.

Den 20. Januar 1848 dør Christian den Ottende, ogsaa dette Dødsfald griber dybt ind i hans Planer og Beregninger. Hos Kongen havde Dalhoff altid mødt baade Hjælpsomhed og Forstaaelse, faa forstod som Christian den Ottende den kunstbegavede Haandværker. Et Kapitel af Dalhoffs Liv blev afsluttet ved Kongens Død.

Han var nu en Mand paa nær det halve Hundrede; men dog saa energiladet, at han flot lagde Roret om og søgte ny Fremtidsbane. Nye Ideer fødtes og blev omsat i Handling, der kan nævnes: Fabrikation af fortinnede Kogekar, Opfindelse af „Dalhoffske Bueviser“ til Rifler og Massefabrikation af samme, Fabrikation af lakerede Bakker. Ind imellem en Rejse til Udlandet for at studere Industriens Fremgang i England og for eventuelt at finde nyt at omsætte herhjemme. 1853 søgte og fik han Bevilling som Gas- og Vandmester, og han indlagde Vand og Gas i Kunstakademiet, i Frue Kirke og mange andre Steder. Det førte med sig, at han indrettede en Del af sin Virksomhed til at fremstille Muffer, Knæ, T'er og Haner. En overordentlig stor Arbejdsstyrke efter Datidens Forhold var beskæftiget ved hans mangeartede Foretagender; men nogen svimlende stor For-

tjeneste blev der ikke til Dalhoff, og hvad der blev, bandt han i nye Maskiner, Forbedringer af Lokalerne o. l. Pengene skulde ikke lægge sig til Hvile hos ham. 1857 kom der en svær, ikke forudset Handelskrise, og den slog Dalhoff ud.

Men der var velhavende Venner, der fandt, at slig en samfundsgavnlig Virksomhed maatte ikke gaa i Stykker og en saa foretagsom Mand ikke gaa fallit. Formuen var tabt, men ikke Modet.

I Januar 1859 fik Dalhoff Patent paa et Apparat til at opvarme Huse ved varm Damp — altsaa et Centralvarmeapparat. Polyteknisk Lærestalt var den første, der fik indlagt det nye Slags Varme-anlæg, siden fulgte flere efter, navnlig Kirker baade i Danmark og Norge.

Dalhoff blev en gammel Mand, han oplevede, hvad det vil sige at sidde halvvejs glemt. De sidste tredive Aar af hans Liv var vist en næsten uafbrudt Række af Skuffelser. 1853 mister han sin gode Hustru, som havde været ham en tro Medhjælper baade i Storm og Stille. Godt et Par Aar efter indgaar han nyt Ægteskab, men dette blev hverken til Glæde eller Gavn for ham.

Gennem en Brevveksling med Børnene faar vi et Indblik i Dalhoffs Forhold i 60erne og 70erne. Pengemangel, Tilsidesættelser og personlige Sorger gaar som en Fællesnævner gennem dem alle. Han skriver f. Eks. til sin yngste Søn:

„Jeg har faaet min Afsked fra Akademiet uden Pension, alt er blevet omorganiseret, der skal for Fremtiden slet ingen Lærere være, men lutter Professorer og Assistenten; jeg mister altsaa 30 Rbd. maanedlig. Naalefabrikken holder nu op, og vi har ingen Knapper mere at gøre. Jeg maa leve. Jeg har lejet en Butik paa Hjørnet af Gothersgade, og jeg vil foruden Kogekar forfærdige Thepotter, Kander o. s. v. af Nysølv, Kobber og Messing. Mathilde skal forestaa Udsalget, Jespersen forsølver; men jeg kan ikke alene føre det igenem.“

Krigen 1864, hvor et Par af hans Sønner var med, gjorde ikke Forholdene bedre for den aldrende Mand; men med en beundringsværdig sejt Energi kæmper han for at komme gennem Vanskelighederne, haabende, at det vilde lysne, naar Krigen sluttede, og Søn-

nerne kom hjem. Men det lysnede ikke, og i 1866 maatte han opleve, at hans Ejendom i Adelgade blev solgt ved Tvangsauktion. Den seksogtresaarige Mand staa ruineret, det blev Lønnen for et arbejdsomt og samfundsgavnligt Liv. Fra alle Sider strømmede Ros og Anerkendelse ned over Dalhoff, men ingen Bestillinger, der kunde give ham Udkommet.

I 1880 skriver C. Nyrop:

„Den Mand, hvem Industriforeningens Stiftelse først og fremmest skyldes, er Hofguldsmed J. B. Dalhoff, og enhver, der blot nogenlunde kender den danske Industris Udvikling i dette Aarhundrede, vil ubetinget tilkende ham Palmen, naar der spørges om, hvilken Industridrivende, der har største Fortjeneste af den danske Kunstindustri. Fra hans Værksted er der udgaaet skøntformede Genstande i Guld, Sølv, Bronze, Zink og Jærn, kort sagt i næsten ethvert eksisterende Metal; han har støbt de store Figurer til Hovedindgangen til Christiansborg Slot, han har støbt Quadrigaen over Thorvaldsens Museum ligesom Christian d. 4. ved Rosenborg Slot, og fra hans Lerbrænderi er de store Terracottafigurer udgaaet, som danner Frontgruppen paa Christiansborg Slot. Der er snart ingen kunstindustriel Syssel her i Landet, uden at han med sit fine Øje, formende Evne og sit mekaniske Talent har støttet den; i en lang Aarrække har han været Lærer ved Kunstakademiet og det tekniske Institut. Alle rede i den Omstændighed, at denne af Danmarks Industri højtfortjente Mand er den, der maa nævnes som Industriforeningens Skaber, ligger der et Fingerpeg.“

Naar Dalhoff trods sit banebrydende Arbejde for dansk Erhvervs- liv paa sine gamle Dage maa friste den tunge Skæbne at sidde som en fattig, overset Mand, har dette vel for en stor Del sin Aarsag i, at Dalhoff altid forlangte saa lidt for sin egen Person. En driftig Fabrikant udtalte engang, at havde han blot haft een af de Ideer, som Dalhoff havde saa mange af, var han blevet en rig Mand. En Forklaring paa Dalhoffs Indstilling faar vi i, at ved Faderens Grav havde den unge Dalhoff efter Hjemkomsten fra den første Udenlandsrejse aflagt det Løfte, at han vilde være en tro Haandværker, og at

han vilde bortkaste al Hang til Penge og Ære. Han holdt dette Løfte, man kan næsten synes alt for ærligt.

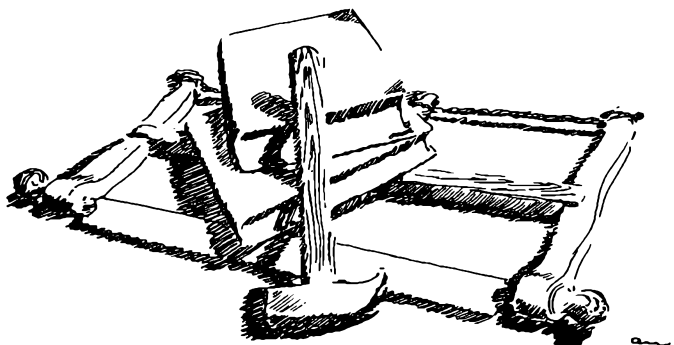
Som gammel Mand sad han endnu i sit beskedne Gavlværrelse i Adelgade og syslede med Modeller og Ciseleringer, som den dygtigste unge Fagmand vilde have svært ved at gøre ham efter. Beskedent sagde han Nej Tak, da Kongen første Gang vilde hædre ham med en Orden; men som gammel glædede han sig alligevel over, at Kongen i 1876 hædrede ham med Ridderkorset, og Industriforeningen udnævnte ham til Foreningens første Æresmedlem i 1885.

Søndag d. 2. Marts 1890 døde Dalhoff, vi kan vist føje til: mæt af Dage. Begravelsen fandt Sted fra Holmens Kirke, og et talrigt og repræsentativt Følge fulgte den gamle, veltjente Haandværker til Graven.

Dalhoffs Eftermæle er det fineste fine, alle er enige i, at han var en Pryd for Stand og Land. Hans Evner og Kundskaber slog vel ikke altid til, naar hans Ideer skulde føres ud i Praksis, det var vel heller ikke altid, han kendte sin rette Begrænsning; men han viste sin Samtid, at en Haandværker kunde være andet og mere end en stillestaaende, snæversynet Laugsmester, der intet vilde og intet kunde forstaa af det, en ny Tid bragte.

Jørgen Balthasar Dalhoffs store Betydning for dansk Haandværk ligger i hans fremragende Arbejde, naar det gjaldt Udførelse af et fint Stykke Kunsthaandværk, og i hans skelsættende Indsats i Erhvervslivets Omdannelse, der sprængte Laugshaandene og aabnede Vej for frie, driftige Haandværkere.

JOHANNES LASENIUS KRAMP

Johannes Lasenius Kramp blev født i København den 5te Maj 1808. Han var Søn af Snedkermester Frantz Sørensen Kramp og dennes Hustru. For Snedkermester Kramp var det en Selvfølge, at Sønnen skulde følge i Faderens Spor. De gamle, standsstolte Mestre ansaa det for Faneflugt, hvis deres Søner gik ind i et andet Erhverv. En god Værkstedsuddannelse var for en laugstro Mester den bedste Arv, man kunde give sine Børn. Skoleuddannelse regnede disse Haandværkere ikke for at have væsentlig Betydning i Sammenligning med at kunne sit Fag paa Værkstedet.

Omkring ved Aarhundredskiftet skete der en Forandring, hvad dette Synspunkt angaar. Efterslægtens Skole og Borgerdydsskolen var oprettede paa Initiativ af Erhvervslivets Mænd, og Undervisningen i disse Skoler skulde særlig tage Sigte paa at uddanne Eleverne med Arbejde i Handel og Haandværk for Øje. Snedkermester Frantz Kramp var lydhør over for de nye Signaler og lod derfor sin Dreng nyde god Undervisning i „Jørgensens og Reineckes Institut“, men kun til han var 13 Aar.

Da lyder Mesters Befaling til Sønnen: Nu skal du paa Værkstedet, saa der kan blive en ordentlig Haandværker ud af dig. Det lød ikke lifligt i Drengens Øren, for han havde Lyst til Bogen, og saa ung han var, havde han retningsbestemt Ønske om at komme op

over det foragtede Haandværker-Samfundslag. Gerne vilde han indrulleres i de studerendes Rækker.

Men de unges egne Interesser sad man dengang ganske overhørig, Forældrene bestemte Fremtidsvejen for Børnene uden at forhandle med dem om Lyst eller Ikke-Lyst. Det var derfor uden Begejstring, men tvunget af Nødvendigheden, „bestemt af min Faders Vilje“, Lasenius i 1821 tog Plads ved Høvlebænken.

Modstander af gode Skolekundskaber var Snedkermester F. Kramp dog ikke, saa han gjorde ikke som adskillige andre Laugsmestre, der ligefrem forbød deres Lærlinge at søge Undervisning. Lasenius fik Lov til at besøge de „Massmannske Søndagsskoler“, og han var en velbegavet, om end noget urolig Elev. Det lykkedes for ham at tage alle de Udmærkelser og Medaljer, Skolen havde at byde sine dygtigste Elever.

I Oktober 1826 blev Lasenius Kramp Svend, og han gik derefter Kunstakademiets Bygningsklasser igennem, og i 1829 havde han gennemgaaet alle de forberedende Klasser indtil Arkitekturklassen. Han fik saaledes en saa god Uddannelse, som dengang kunde opnaas af en ung Haandværker — det vil sige, vi savner en Udenlandsrejse som Led i Kramps Læreaar. Adskillige af de unge, der var jævnaldrende med ham, drog i disse Aar ud og kom hjem opfyldt af nye Tanker og Ideer, der blev omsat til Gavn for Haandværket.

Lasenius Kramp har aabenbart ikke næret nogen Interesse for at komme „paa Valsen“, vi hører i hvert Fald intet derom. Derimod stod hans Lyst stadig til Studier, han tænkte en Tid stærkt paa at blive Student, men nøjedes dog med at tage Eksamen som Officer i Borgervæbningen. Hans halvmilitære Løbebane maa ogsaa ses som et Led i hans Stræben efter at komme op over den almindelige Haandværker-Sfære.

„— — — med Hang til Poesi og Studier stræbt efter studerte Mænds Omgang“ skriver Kramp selv i Erslevs Forfatterleksikon. Hans Digterbane blev dog ikke hverken lang eller straalende. 1834 udgiver han et Bind Digte — „Digtninge“ —. I denne Samling er lidt af hvert, dog kun maadeligt med Poesi. Versene er holdt i Datidens højstemte Stil og helt godt bygget op. Som Lejlighedsdigter

indlagde han sig senere megen Fortjeneste og modtog megen Hyldest af Laugsbrødre og andre af hans store Vennekreds.

De dramatiske Selskaber spillede dengang en stor Rolle i det københavnske Borgerliv, og Lasenius Kramp var næsten som skabt til at komme frem i første Række i denne Kreds. 1830 bliver han Medlem af Selskabet „Thalia“, ikke som Snedkersvend, men som Arkitekt, det er betegnende for hans Stræben opad. I 1837 bliver han tillige Medlem af „Holbergs Minde“, og hurtigt kommer han ind i de ledendes Kreds. Han ikke alene optræder paa Scenen, han digter Viser og skriver Prologer. Venneskaren er stor, og den unge Snedker tænker ikke meget paa Høvlebænk og Høvl, saa lidt som paa Udenlandsrejse paa Faget. Hvor skulde København dog kunne undvære ham saa længe?

I Aaret 1831 aflægger han Mesterprøven, et Mahogni-Chatol og en Egetræsdør er Mesterstykket, det var ikke noget særligt fremragende Arbejde, og det blev ogsaa kun „antageligt“.

Den unge Mester, der derved meldte sig til Optagelse i Lauget, var ingen helt almindelig Haandværker; men han gjorde en flot Figur i sin pæne Løjtnantsuniform. Den unge Mester har vist mere end een Gang med Stolthed følt Mængdens Øjne rettet mod sig, naar han som den flotte Borgerofficer raslede med Sablen for at henlede Opmærksomheden paa sin Person. Alt i alt faar vi Indtrykket af en meget ærgerrig og ikke helt lidt selvoptaget ung Mand, Egenskaber, der ikke just forskønner et ungt Menneske. Dog, trods alle Kramps Ungdomsforfængeligheder var der det rette Haandværkerblod i ham, og han fik Brug for sine specielle Evner i Haandværkets Tjeneste, da han først var blevet lidt afklaret.

Det er næsten selvindlysende, at det ikke blev i det faglige Arbejde paa Værkstedet, han kom til at yde sin fortjenstfulde Indsats. Han blev aldrig nogen særlig dygtig Snedkermester. Men med hans gode Evner til at omgaas Pen og Bog faldt det naturligt, at hans Interesser samledes om at hjælpe Haandværkerne frem i Kundskaber og Dannelse. Naar Kramp kunde gennemføre sit Livsværk i Haandværkets Tjeneste paa saa udmærket en Maade, som Tilfældet blev, ligger Forklaringen i, at han var halvt Haandværker, halvt Bogens Mand. Og Oplysningsspørgsmaalet var fremme i Tiden, det ventede

blot paa den Mand, der kunde udforme det, saa det passede for Haandværkerkredse. Manden blev Johannes Lasenius Kramp.

Allerede som ganske ung Mester udgav han et lille Skrift anonymt. Det havde efter den Tids Skik en saare lang Titel: „Kjøbenhavns Snedkerlaug i dets sørgelige Tilstand ved Indgreb af Tømrere, Marchandisere og Fuskere i dets Rettigheder samt dets Indretnings Forfald.“ Det andet Skrift fra hans Haand, som fulgte snart efter, hed: „Udsigt over Snedkerlaugets Tilstand i Kjøbenhavn.“ Begge Skrifter indeholdt en stærk Beklagelse over Haandværkets Tilbagegang, men tillige en Appel til Haandværkerne om at søge denne sørgelige Tingenes Tilstand rettet. Dette kunde efter Forfatterens Mening ske ved at gøre de hensygnende Laug livskraftige igen, saa de kunde værne om Fagenes Interesser. Det maatte tages under Overvejelse, hvordan Haandværkerne kunde blive befriet for deres Underlegenhed i Borgerskabet. Vejen frem var bedre Uddannelse og navnlig bedre Kundskaber for Fagets Udøvere.

Disse Skrifter bar vel paa mange Punkter Umodenhedens Præg; men det er interessant at se, hvorledes Kramp allerede i denne første skriftlige offentlige Fremtræden viser, hvor han vil sætte ind for at hjælpe sine betrængte Kaldsbrødre. Han var som nævnt i mangt og meget en selvglad ung Mand, og ofte gav han paa uklog Vis sine Fæller Indtryk af, at han følte sig dem langt overlegen i Kundskaber og Dannelse. Dette gav Anledning til mange Sammenstød, som det havde været bedre for begge Parter at undgaa. Men paa den anden Side var Kramp saa helt Haandværkets Mand og saa i Oppudsning af Laugets Anseelse Redningen for Haandværkerstanden.

I denne Henseende adskilte han sig fra de fleste andre af de unge Haandværkere i 30erne, som kom hjem fra Udlandet, ladede med nye Ideer, og som var parate til at vælte alt det gamle over Ende. Kramps hele Indstilling var dikteret af hans Tilknytning til en laugstro Haandværkerslægt. Det gav ham baade hans Svaghed og hans Styrke.

Som Søn af en velstaaende Snedkermester var hans Ungdom forløbet uden større Besværligheder. Han havde muntret sig i gode Venners Kreds, han havde givet Rollen som den flotte, feterede Borgerløjtnant. Saa selv om han var oplært i et københavnsk Snedkerværk-

sted, kendte han kun lidt til Laugets virkelige Kaar, førend han selv blev Laugsmester. Men da han fik Indblik i Forholdene, var der saa til Gengæld meget, der baade forundrede og harmede ham.

Der var for det første, at Laugsmestrene stadig fastholdt, at Værkstedssuddannelsen var det eneste, der betød noget for en Haandværker. Mestrene holdt deres Lærlinge tilbage i Stedet for at opfordre dem til at øge deres Kundskaber. Det andet, der faldt Kramp for Brystet, var den raa og ukultiverede Tone, der herskede ved Laugsgilderne. Kort sagt, den unge Snedkermester fandt, at Haandværkerne manglede baade Kundskaber og Dannelse for at kunne blive dygtige i deres Fag og for at kunne opnaa Medborgernes Agtelse.

Det blev Lasenius Kramps Livsopgave først at vække Lysten til og dernæst skabe Muligheden for, at Haandværkerne kunde faa en bedre Uddannelse baade i faglig og kulturel Henseende. Han løste denne Opgave, og den gode Haandværkeruddannelse, vi har i Dag, er bygget op paa den Grund, Lasenius Kramp lagde.

Den unge Mester hævdede med Frimodighed, at den væsentligste Grund til Haandværkerstandens usle sociale og økonomiske Stilling maatte søges i Laugenes Mangel paa Evner til at forny sig, „vi slider paa en gammel Hæder, der trænger stærkt til at restaureres“. Ikke Laugenes Sprængning, men en Fornyelse var for Kramp at se Vejen fremad for dansk Haandværk. Men denne Fornyelse kunde efter hans Mening kun finde Sted gennem en bedre Uddannelse for de unge og ved, at Mestrene ikke gik i Staa ved det en Gang lærte. I en Indbydelse til et Møde, som Kramp indbød sine Laugsfæller til, udtrykker han sine Tanker saaledes:

„— — — fornemmeligen at virke til vore Svendes og Lærlinges bedre Dannelse i Professionens Theori ligesom ogsaa at skaffe os selv Efterretning om de nye Opfindelser, Moder og forandrede Arbejder fra alle Steder i Udlandet, der særegne er hver Snedker til Nytte.“

Lasenius Kramp arbejdede energisk for sine Planer, og den 10. September 1837 samlede han en Kreds af Fagfæller og Venner,

og over for denne Forsamling fremsatte han Forslag om at oprette en „Forening til Kundskabers Fremme i Professionens Theori“. Denne Forenings Stiftelse maa ses som et naturligt Led i Tidens Bevægelser, man var overalt optaget af at danne Foreninger; og det fik stor Betydning for Haandværkerne, at de kom med i denne nye Strømning.

Ved et indledende Møde redegjorde Kramp i store Træk for sine Planer, og i denne Redegørelse finder vi Grundtankerne for hele hans senere Virke for Haandværkerundervisningen:

„Jeg foreslaar Dem herved, mine Herrer, Oprettelsen af en Forening, med hvis Hensigt jeg allerede ved Indbydelsen har gjort Dem bekendt. Jeg føler vel hos mig selv, at skal man virke fra Grunden af i denne Retning, saa maa især vore Svendes og Drenges bedre Dannelse allerførst være Gjenstand for vor Virken, men jeg har med de Enkelte, som jeg har talt (til) om denne Gjenstand, erfaret, at man har i Almindelighed blandt os ganske andre Anskuelser. Jeg kan vel ikke nægte, at der hører ret Meget til, forinden et saadant Institut, hvis det skal have nogen stor Betydning, kan grundlægges og komme til at arbejde paa den rigtige Maade, og jeg vil derfor heller ikke for det Første urgere videre derpaa, men holde mig til det første Punkt i mit Forslag. Jeg skal dog blot, forinden jeg gaar videre, bemærke, at mit Ønske længe har været og endnu er, at denne Forening kunde blevet en teknisk Haandværkerforening for alle Professioner, hvor Tegning og matematiske Kundskaber ere nødvendige Betingelser, men adskillige Hensyn have bestemt mig at opsætte det Forehavende, hvoriblandt især det, at jeg som ung Mand ikke tør gjøre Fordring paa Erkjendelse af saa udbredte Kundskaber og Dytighed, som Stifteren af et saadant Værk maa besidde. Men kommer Tid, kommer vel Raad.“

Lasenius Kramp havde med Omtanke udvalgt de Mænd, der var med til at starte „Snedkernes Tegneforening“, som den senere kaldtes. Det var ikke tilfældigt, at de alle var gode Laugsmestre. Det var jo Kramps faste Overbevisning, at det var paa Laugsgrundlaget, Fornyelsen skulde ske. Han var i denne Henseende en Modsætning

til de Haandværkere, der paavirket af de revolutionære Ideer fra Frankrig oprettede „Læseforeningen“ og „Haandværkerdannelsesforeningen“. Kun Mestre, der var Medlemmer af Snedkerlauget, kunde optages i den af Kramp stiftede Forening. Det blev fastslaaet i Foreningens Love, men i Praksis blev det vanskeligt at gennemføre, for Laugene stod i Opløsningens Tegn, den „kinesiske Mur“ blev sprængt, og de, der stod udenfor, forlangte at komme ind.

Den nystiftede Forenings væsentligste Opgave blev Oprettelsen af en Tegneskole og Udgivelse af Tegninger for Snedkere, og paa disse to begrænsede Omraader blev Foreningens Arbejde af stor Betydning. For Kramp var dette imidlertid kun en Begyndelse, hans Kongstanke var at samle hele Haandværkerstanden i et stort Samarbejde til Højnelse af Levekaar, Dygtighed og Oplysning.

Megen Modstand mødte den unge begejstrede Mester, dels fra den Kreds, der vilde Laugenes Opløsning, dels fra de gamle Laugmestre, der havde svært ved at fatte Tillid til den unge Borgerløjtnant, Visedigter og Dilettantskuespiller. Tilsyneladende var han dem saa ulig. En respektabel Haandværker hørte til paa Værkstedet, der skulde han vise, hvad han duede til. Mon ikke den unge Snedkermester blot var ude efter at skaffe sig et Levebrød paa de arbejdende Haandværkeres Bekostning? Saadan gik Snakken; men Kramp lod sig ikke gaa paa. Han vilde kun Haandværkets Vel, selv om han ikke tænkte og handlede paa almindelig Laugsmanér, og vilde have den forældede Isolering brudt, saa Haandværkerstanden kunde tage Stilling midt i Folkelivet.

I sin Redegørelse ved Tegneforeningens Stiftelse i 1837 havde Kramp antydet, at hans Maal var at samle alle Haandværksfag til en fælles Undervisning, en Haandværkerhøjskole. Tiden fandt han ikke moden til Tankens Gennemførelse; men han havde Tid til at vente uden at tabe Maalet af Syne.

1838 stiftedes den fremskridtsvenlige „Industriforening“, Lasenius Kramp var straks optaget af at danne en konservativ Modvægt mod denne, og det lykkedes i 1840 ved Dannelsen af „Haandværkerforeningen“. Det var en Kamptid. Den enevældige Regering søgte i sine sidste Krampetrækninger at udrydde Laugsinstitutionen, som altid havde været den enevældige Hersker for mægtig. Stiftelsen af „Indu-

striforeningen“ var ogsaa en Stridshandske, der blev tilkastet Laugshaandværkerne.

Lasenius Kramp søger at samle alt, hvad der findes af Laugstilhængere i en Haandværkerforening, og her staar vi ved hans store Indsats til Gavn for dansk Haandværk: Dannelsen af „Haandværkerforeningen“ 1840 og det dertil knyttede „Teknisk Institut“ 1843.

Den i 1838 stiftede „Industriforening“ havde som en af sine Op-gaver at arbejde for „fri Næring“, „Haandværkerforeningen“ vilde Lauges Bevaring. Kramp regnede sikkert med, at han ved den Samling af Laugsmestrene, der her paa hans Initiativ havde fundet Sted, skulde blive Standens Fører ind i en ny og bedre Tid. Han var som allerede antydet tilstrækkelig ærgerrig, tilpas veltalende, han havde let ved at fremsætte sine Meninger baade med Mund og Pen. Det ansporede ogsaa den unge Mester, at saa mange af hans jævnaldrende fra andre Stænder i disse Aar ved offentlig Fremtræden vandt sig social Position og blev ombølget af Folkets Hyldest.

Det var naturligt for Kramp at tage det selskabelige med i For-ningens Arbejde, og det var for øvrigt vist en Nødvendighed, hvis man vilde samle Haandværkerne. Men det skulde ikke være Laugsdrikkegilder, den unge Mester havde det Maal i Sigte, at Foren-ingen skulde virke dannende paa Medlemmerne baade gennem alvorligt Arbejde og festlige Sammenkomster. Det lykkedes ogsaa for Kramp at arrangere Selskabelighed, der laa langt over, hvad man var vant til i de Kredse. Byens Borgere undrede sig, for de plejede fra Laugshusene at høre raa Tale og Spektakel fra berusede Mennesker. Nu dirigerede Mester Kramp, saa Punchebollen ikke tog Medlemmernes Forstand og Værdighed, og han kunde skrive en Vise, som nok satte Feststemning, men samtidig virkede opdragende. Lasenius Kramps forædlende Indflydelse paa Haandværkernes selskabelige Sammenkomster er nok værd at notere, og de mange Venner — navnlig yngre Mestre — han vandt ved sit selskabelige Talent, blev siden til stor Nytte i det kulturelle Arbejde.

Lasenius Kramp var Igangsætterten ved Haandværkerforeningens Stiftelse; men det blev ikke ham, der blev den egentlige Leder, i hvert Fald ikke Forgrundsfiguren. De gamle vilde nok have Haand i Hanke med den unge Mester Kramp, der jo trods alt nærede Planer

og Ønsker, der ikke var i Overensstemmelse med gamle Laugs-Traditioner. Gang paa Gang ser vi, at han bliver tilsidesat, og megen Uro skaber han i Foreningens indre Forhold. Naar han mødte Modstand, manglede han den Ro, der giver Balance. Det var heller ikke let for den fremadstræbende Mand at se andre den ene Gang efter den anden indtage de Pladser, han mente sig selvskreven til og egentlig ogsaa i Kraft af forberedende Arbejde havde gjort sig fortjent til.

I „Haandværkerforeningen“ — som virkelig var hans Hjertebarn — fik han saaledes ikke den Indflydelse, han havde regnet med, for øvrigt fik Foreningen heller ikke den Magt, han havde tænkt sig. Næringsfrihedsloven i 1857 var et Kæmpenederlag for den. I denne Lov blev alt det lovfæstet, som den bekæmpede. Men kunde Haandværkerforeningen saaledes ikke gennemføre det Programpunkt, der sigtede mod at give Laugene deres tabte Magt og Indflydelse tilbage, saa var der andre store Opgaver, der ventede paa deres Løsning, og som var som lagt hen til den. Kramp saa klart dette og fremsatte over for Bestyrelsen sin store af et ualmindeligt Fremsyn prægede Plan: Oprettelse af en teknisk Undervisning omfattende alle Haandværksfag. Den 10de August 1843 indgav Kramp til Haandværkerforeningen følgende:

„Der er i vor Tid udrettet Meget for blandt alle Stænder at udbrede og fremme nyttige Kundskaber; men ligesom der i denne Henseende endnu staar Betydeligt tilbage at bringe i Stand, saaledes er der navnlig for Haandværkeren, som saadan, kun sørget Lidet. — Hvad man i andre Lande søger at berede og opvække ved populære Skrifters Udgivelse, der ere beregnede paa de arbejdende Classers Tarv, har man ikke engang her begyndt paa. — En egentlig teknisk-theoretisk Undervisning har man intetsteds i Gang, ei engang i Hovedstaden. Men skal en Nation hæve sig i Kunst og Industrie, er det ogsaa uomgjængelig nødvendigt, at Individerne i saadanne Virkekredse hæve sig til en vis Grad af aandelig Cultur og Dygtighed, uden hvilket Intet er at udrette og Intet at vente, naar man, som uundgaaeligt, skal træde i Concurrence med andre Nationer.

Ved saadan Virksomhed, i saa at sige privat og indskrænket Retning, søgte jeg at forberede det Maal, hvortil jeg alt i mange Aar har stræbt, nemlig at bringe en saadan Anstalt i Live, hvor Haandværkeren kunde ydes en deels almindelig industriel Dannelse, men især en for hvert Fag specielt ordnet Underviisning, hvilken Maade jeg anseer for at være den eneste rigtige og mest frugtbringende, hvorved hensigtsmæssige og gavnlige Kræfter kunne skabes for den danske Industrie.

Denne alt i flere Aar prøvede Stræben har dog tillige overbeviist mig om, at det er vanskeligt at hæve Mængden, saaledes at den uhildet af Fordomme og indbildt Fordeel kan bringes til at indsee, at den Enkeltes rigtigt opfattede Interesse staaer i nøie Samklang med det Heles Tarv, og, at der i den Henseende eksisterer samme Betingelser som for en god Maskine: alle Hjul og Drev maae i deres Construction og Pladse [!] være saaledes beskafne og stillede, at de gjen- sidigt understøtte og samlede virke til det fastsatte Øiemeds Opnaaelse. — Naar jeg derfor her tillader mig at foreslaae en Anstalt saaledes indrettet, som den hosfødiede Plan udviser, da maa det ifølge de af mig gjorde Erfaringer ogsaa være mig om at gjøre, at ikke en Bestyrelse, sammensat af heterogene og vxlende Kræfter, kom til at lede Foretagendet, hvorved Ideen kunde forvanskes og alle saadanne forskjellige Hindringer opstaae, som forhalede Værket i dets Fuldførelse; thi det er stedse ved intetsigende, udtværende Discussionen og deraf opstaaende Meningsuligheder eller endog Stridigheder, at for Bagateller ofte glemmer den vigtigste Side af Sagen og trætter eller rent qvæler de Kræfter, der egentligen skulle forskaffe det Hele Liv og Aande. — Jeg ønsker derfor, dog efter nærmere Drøftelse af Sagen, at denne udgaaer under Foreningens Auspicier, men maa derhos sætte det som Betingelse, at jeg som Stifter har Tilladelse til fortiden at foreslaae og vælge de Mænd, jeg i Forening med mig ønsker til at styre Anstalten, uafhængig af Haandværkerforeningen, dog saaledes at denne aarligt fra os modtager en Beretning om Virksomheden.“

Haandværkerforeningens Bestyrelse stillede sig ret afvisende over for Kramps vidtgaaende Planer, maaske den væsentligste Grund til

den kølige Modtagelse, de fik, var den, at Kramp saa tydeligt havde ladet skinne igennem i sit Forslag, at han ønskede, ja forlangte at blive Skolens Leder med næsten enevældig Myndighed. Det kaldte paa ny Mistanken frem om, at det var et Levebrød, han var ude efter; og nu blot ikklædte sine Planer en højstemt Interesse for Haandværkerstanden. Det gjorde ikke Sagen bedre for Kramp, at alle vidste, at han efterhaanden var blevet en fattig Mand. Hans mange Ideer og Interesser havde lagt Beslag paa hans Tid uden at give nogen Fortjeneste, og hans Snedkerforretning var ikke blevet passet ordentlig, saa den var gaaet meget tilbage. Saa derfor var det rigtigt, at „Det tekniske Institut“s Oprettelse for ham ikke alene var Opfyldelsen af et længe næret Ønske, men tillige Spørgsmaalet om en Livsstilling.

Lasenius Kramp gav heller ikke op for lidt Modstand, den var han jo snart vant til. Da Haandværkerforeningen stillede sig sympatiserende-afventende, henvendte Kramp sig til en Kreds af betydelige Mænd, og det lykkedes ham at vinde dem for Sagen, og i 1843 stiftedes „Det tekniske Selskab“.

„ — — — Da samtlige Tilstedeværende erklærede at ville fremme denne Plans Øjemed, stiftedes Selskabet i Overensstemmelse med Proponentens Forslag og benævntes efter dette

„Det tekniske Selskab“.

Vi haaber ved dette Foretagende at have grundet en Indretning, der vil bære rige Frugter for Haandværkerstanden og være til Gavn og Hæder for hele Fædrelandet. — Saaledes passeret Dat ut supr.

A. D. Andersen,	J. Bock.	J. Lasenius-Kramp.
Fritz Meyer.	L. Nygaard.	P. C. Thymann.
C. Tilly.	J. Chr. Sørensen.	“

Samme Aar, 1843, Selskabet var stiftet, aabnedes „Teknisk Institut“, og det var en fin Begyndelse med 132 Elever, og inden det første Undervisningsaar var gaaet, var der 693. Denne Tilstrømning kan nok tages som et Bevis paa, at denne Skole trængte Haandværkerne til, der havde Kramp set rigtigt.

For Kramp tegnede Fremtiden sig nu tilsyneladende saare lys. Han var i Haandværkerforeningen en velset Festarrangør, han havde udgivet en Sangbog, der var meget paaskønnet, Sangene i den var for største Delen hans egne Produkter, og han havde formaaet at forskønne Haandværkernes Fester. Nu i hans 35te Aar var det lykkedes ham at faa den Undervisning for Haandværkerne sat i Gang, som han i adskillige Aar havde gaaet med Planer om. Alt tydede paa, at hans lidt urolige Sjæl nu skulde falde til Ro i et Arbejde, der havde hans fulde Interesse. Men saa let skulde det ikke gaa.

Det var Kramps Tanke, der havde sejret, og hans Ide, der var virkeliggjort; men Kramp selv skulde holdes i Baggrunden. Den ledende Stilling, han ønskede ved Instituttet, fik han ikke i første Omgang. Saa længe han arbejdede gratis, gik det godt nok; men da han henvendte sig til Bestyrelsen for at faa en fast Lønordning, blev Bestyrelsens Svar, at der oprettedes en lønnet Inspektør- og Sekretærstilling for en Mand uden for Bestyrelsen. Det var en bitter Pille for Kramp at sluge, han, som mente sig selvskreven til Leder.

Lasenius Kramp havde imidlertid mange Venner og Tilhængere, navnlig blandt de yngre, og det er aabenbart disse, der nu træder mæglende til, saa Bestyrelsen maa gaa, og Kramp bliver. Denne kedelige Strid bundede i, at Laugsmestrene vilde vise Kramp, at de godt kunde klare Sagerne uden ham. Det havde sat ondt Blod, at han saa tit havde ladet dem mærke sin Overlegenhed i Dannelse og Kundskaber. Vi møder de samme Stridigheder baade i „Snedkernes Tegneforening“ og i „Haandværkerforeningen“. Men var der noget Sted, Kramp havde ment at sidde fast i Sadlen, saa var det paa det tekniske Institut. Det ses blandt andet af, at han uden at forhandle med nogen havde indrettet sig i Instituttets Ejendom med sin Familie.

De første Aar er i uhyggelig Grad præget af den misundelsesbetonede Strid; men det er muligt, at disse vanskelige Begyndelsesaar opdrog og udrustede Kramp til Lederstillingen og lærte ham Samarbejdets ofte vanskelige, men nødvendige Kunst.

Kramp maatte nu træde ud af Bestyrelsen for at overtage en lønnet Stilling, han skulde jo skaffe Føden til sig og Familie. Det har sikkert pint den ærekære Mand, at hans Modstandere var i Stand til

at ramme ham, fordi han var en fattig Mand. Noget godt Forhold var der langtfra i de første Aar mellem ham og Bestyrelsen, begge Parter opvartede med Smaadrillerier, naar Lejlighed gaves. Men trods let synlige Fejl og Mangler var Kramp dog den drivende Kraft i Skolens Arbejde, og ret hurtigt arbejdede han sig ogsaa frem til at være den egentlige Leder. Følgende Udtalelse af ham i en Erklæring, som blev afgivet i en af de mange Kampsituationer, tyder heller ikke paa, at han just led af Mindreværds-Komplekser:

„Jeg styrede og ordnede Alt, foreslog og arbejdede, og følte, som jeg endnu føler, at ligesom Anstalten skylder mig sin aandelige Tilværelse, skylder den mig ogsaa hele sin Udvikling.“

Elevtallet paa Skolen steg hurtigt, og det styrkede Kramps Position baade indad og udadtil, de allerfleste Haandværkere saa nu med venlige Øjne paa Skolen og dens Arbejde. Det var uomtvisteligt, at den var en medbestemmende Aarsag til Haandværkets notoriske Fremgang i disse og følgende Aar. Derfor kom der, efter at „Børnesygdommene“ var overstaaet, en lang Række gode Arbejdsaar for Lasenius Kramp, hvor hans Stilling over for Skolen og Fagfæller blev grundfæstet og sikker. Kramp boede paa Institutet sammen med sin Hustru Christine Magdalene — født Frølick —, med hvem han var blevet gift i 1833, og de havde en stor, munter Børneskole. De levede et lykkeligt Familieliv i Ly af det Institut, han havde skabt.

Kramp faar det Lov paa sig, at han var en venlig og forstaaende Skoleleder, og den unge Haandværkerslægt, som voksede op omkring ham, holdt af ham, altid havde han et venligt og opmuntrende Ord, naar det kneb for en eller anden at følge med.

1847 trækker han sig helt tilbage fra Borgervæbningen, Arbejdet paa Skolen lagde stærkt Beslag paa hans Tid og Kræfter, han blev ved sin Udtrædelse af Korpset udnævnt til virkelig Krigsraad.

Den unge Lasenius Kramp havde vel ofte været lidt vidtløftig i sin Fremtræden og lidt pralende af Væsen; men som moden Mand viser han sig i Besiddelse af store Evner og stilfuld Fremtræden. Han var den fødte Leder og Administrator, havde Organisations-

talent parret med megen Ordenssans. Om hans skriftlige Fremstillinger er der sagt, at de vel taalte at sammenlignes med tilsvarende fra Statens dygtigste Embedsmænd. Han havde en hurtig Opfattelses-evne og fandt let og sikkert ind til Kærnen i en Sag. Alt i alt en dygtig Skoleleder.

I en Overgangstid med stærke Brydninger mellem gammelt og nyt blev han Haandværkerstanden en god Mand, der ved sit Arbejde for de unges Uddannelse og Opdragelse gav en samfundsgavnlig Indsats af Betydning, ja for selve Standen næsten uvurderlig.

„Det tekniske Selskab“s 25 Aars Jubilæum i 1868 blev en særlig Festdag for Kramp, som nu af alle blev anerkendt og hyldet som Instituttets afholdte Stifter og Inspektør. Det tekniske Selskab overrakte ham et Sølv-Kaffestel, en Vinkande af Sølv samt et Guldur med Kæde, og efter Repræsentantskabets Indstilling til Kongen udnævntes Kramp til Ridder af Dannebrog.

Alle gamle Uoverensstemmelser var glemt, Stridsøksen for bestandig begravet. Det var i Virkeligheden ogsaa et enestaaende Arbejde, Kramp hjulpet af Tidens Udvikling havde udført. Ikke alene Arbejdet ved Skolen i København var han Hovedmand for; men ogsaa ude i Provinsen havde han faaet Gang i Undervisningen for unge Haandværkere. I 1847 henvendte Køge Borger- og Haandværkerforening sig til det tekniske Selskab om Hjælp og Vejledning til Oprettelse af en teknisk Skole. Kramp tog selv til Køge og hjalp Skolen i Gang og skaffede Foreningen Understøttelse af den „Reiersenske Fond“. Paa lignende Maade fik Kramp Fart i Tingene i Aalborg i 1851, og i de følgende Aar fulgte flere Byer med, og Kramp var idelig paa Færde med Raad og Daad, hvor det kunde tiltrænges. Med Støtte fra den „Reiersenske Fond“ rejser Kramp i disse Aar rundt og inspicerer og igangsætter, overalt modtaget med aabne Arme og meget paaskønnet for sit muntre, venlige Væsen og redbonne Hjælp-somhed. Havde de første Aar af Lasenius Kramps Virksomhed som Undervisningsleder ofte været bitre, fordi han blev miskendt, tilside-sat og undervurderet, saa bødede de senere Aar af hans Lærergerning saa rigeligt herpaa. Gennem 30 Aar stod Lasenius Kramp som de tekniske Skolers Førstemand.

Omkring 1870 opstaar imidlertid Tanken om at oprette en ny

Haandværkerskole, i hvilken al Undervisning for Haandværkere i København skulde samles, og bag denne Skole skulde staa baade Repræsentanter for „Haandværkerforeningen“, „Teknisk Selskab“ og „Industriforeningen“. Denne Sammenslutning var baade naturlig og nødvendig, hvis den virkelig store Haandværkerskole for alle Fag skulde se Dagens Lys. Alle Autoriteter og Institutioner, som havde Interessesfællesskab i denne Sag, sluttede ogsaa beredvilligt op bag Tanken.

„Teknisk Selskab“s Bestyrelse stillede dog som Betingelse for at gaa ind for denne Løsning: at Krigsraad Kramp, der er „Det tekniske Selskab“s og „Det tekniske Institut“s Stifter, bevarer sin Stilling ved Instituttet eller ved mulig Fratræden ikke lider nogen Afgang i sine økonomiske Vilkaar. Denne Betingelse var man villig til at efterkomme, fra alle Sider bøjede man sig i Anerkendelse for Kramps banebrydende Arbejde for Haandværkernes Skolesag.

Lasenius Kramps svækkede Helbred tillod ham ikke at fortsætte under Nyordningen, og 1. Oktober 1876 traadte han tilbage fra sin Stilling med en aarlig Pension paa 4000 Kr., og samtidig udnævnte Kongen ham til Dannebrogsmænd. Allerede den 30. Oktober døde Lasenius Kramp.

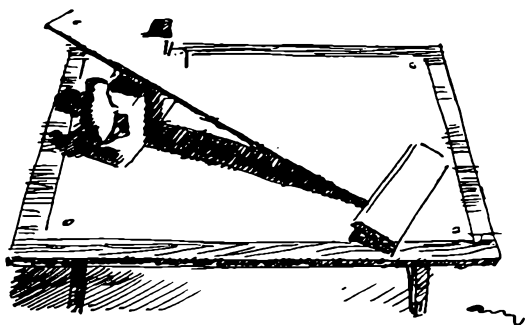
Danske Haandværkere rejste i taknemmelig Erindring en Buste paa hans Gravsted i 1878 — efter Forslag af Køge Borger- og Haandværkerforening. Københavns Haandværkerforening havde i 1875 smykket sit Lokale med en Buste af Foreningens Stifter og mangeaarige Sekretær.

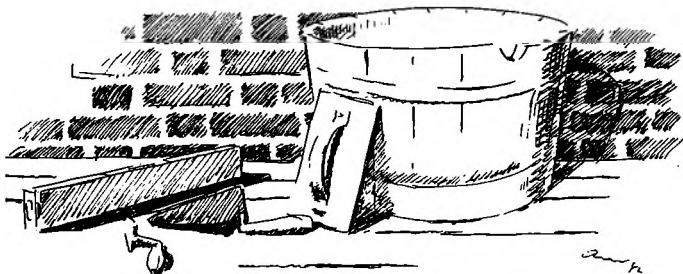
Der kom saa mange Penge ind ved Indsamlingen til Mindesmærket paa hans Grav, at der blev en Del til Rest, og denne Sum blev brugt til „Krigsraad Lasenius Kramps Legat“ paa 1000 Kr.

1908 paa Hundredaarsdagen for Lasenius Kramps Fødsel blev der paa Initiativ af „Haandværkerforeningen“ slaaget en „Lasenius Kramp Medalje“, der uddeles for særlig fortjenstfuld Gerning inden for Københavns Haandværk.

Johannes Lasenius Kramp var en af det danske Haandværks gode Sønner, med Rod i gammel Haandværkertradition søgte han at tilpasse Standens Interesser til den ny Tids Krav uden at svigte gamle, værdifulde Idealer. Det lykkedes ikke i alle Tilfælde, Tidsaanden var

ham for stærk. Derimod lykkedes i sjælden Grad hans personlig-prægede Indsats til Gavn for Haandværkerens Uddannelse. Kramps Idé om en Skole for samtlige Haandværks-Fag — der ved Fremsættelsen forekom de fleste usandsynlig — naaede han at se virkeliggjort gennem sit Arbejde, og derfor staar han med Rette for Eftertiden som den egentlige Grundlægger af den danske Haandværkerskole.

PEDER HOLDENSEN

Mange af vore gamle Bøndergaarde falder med deres smukke, enkle Stil saa naturligt ind i det danske Landskab, og disse Bygningsværker skyldes dog sjældent veluddannede, skolede Bygmestre, men er bygget af selvlærte Landsbyhaandværkere med medfødt Stilsans. En saadan Landsbymester kunde ofte præge en hel Egn med sine Bygearbejder.

Omkring Midten af det 19de Aarhundrede levede der paa Egnen Vest for Kolding en Haandværker, der gav denne Egn mange smukke Bygninger. Den, der færdes paa Vejen-Brørup-Holsted Egnen, vil endnu kunne se enkelte af denne Mands kønne Huse og Gaarde, der er en Fryd for Øjet. Disse Bygningers naturlige Skønhed træder saa tydeligt frem, fordi man uvilkaarligt drager Sammenligning mellem dem og de omliggende Stationsbyers ofte mindre heldige Arkitektur.

Denne nævnte sydjydske Egns Bygmester var i mere end en Menneskealder Peder Holdensen i Læborg. Han fremtræder som en ikke ualmindelig Type paa en jævn Landsbyhaandværker, der ikke kendte Stilarternes Historie, ej heller havde nogen teknisk Uddannelse; men mange af disse Haandværkere havde medfødt sikker Sans for Skønhed og Harmoni mellem Bygninger og Landskab.

„En saadan dygtig Landbygmester har bevaret Traditionerne en Menneskealder eller to længere end ellers. Per Hollensens Gaarde er, som mange af de gamle Bygninger, der hviler i de faste, gennem

Slægter opdyrkede Traditioner, gode at faa Forstand af. Per Hollensen var en af de allersidste i Rækken, men han var ikke en af de ringeste.“

Det er ikke meget, vi ved om disse gamle Landhaandværkeres Liv og Levned, det vilde ellers have været interessant at faa at vide, hvorfra en saadan Landsbymester havde arvet sit sikre Bygge-Instinkt. Men de syslede ikke meget med Pen og Blæk, og andre, som var fortrolige med disse Ting, tænkte ikke paa, at Efterslægten vilde kunne faa Gavn og Glæde af at høre om disse Menneskers Arbejde. Peder Holdensen var jo kun een af de mange, der byggede de smukke, danske Bøndergaarde og Landsbyhuse.

Peder Holdensen var født den 3. November 1812 i Lintrup Sogn Syd for Kongeaaen. Hans Døbenavn var: Peder Holden Hansen; men han kaldtes altid Holdensen. Hans Fader var Sønderjyde, Moderen var fra Vardeegnen. I 1817 flyttede Forældrene til Lindknud Sogn lidt Nord for Kongeaaen, og de drev en lille Landejendom, som laa tæt ved Kirken. Her voksede Peder Holdensen op; men om hans Barndomsaar ved vi intet, og det samme gælder hans Ungdomsaar. Men vi har vel Lov til at gætte os til, at hans Liv ikke har formet sig meget anderledes end de andre Drenges fra Smaakaarshjem. Det vil sige Hyrdedreng i Drengaaarene og derefter Tjenestekarl.

I 1836, da han er 24 Aar gammel, køber han en lille Ejendom i Nyby i Læborg Sogn, og samme Aar den 1ste Oktober gifter han sig med Birthe Marie Hansdatter fra Sæddinge ved Varde. Hans Forældre flyttede ind hos de to unge nygifte, men døde i Løbet af faa Aar. Der kom hurtigt en Børnesflok i Hjemmet, og Kaarene var smaa. Ejendommen var vist en Del forsømt, og der var kun et Par Køer. De to stræbsomme Mennesker arbejdede imidlertid Bedriften op, saa de kunde holde et Par Heste og en 7—8 Køer. Men nogen særlig interesseret og dygtig Landmand blev Holdensen nu aldrig. Han havde meget mere Lyst til al Slags Haandværk, og han havde naturlige Anlæg derfor.

Hvorledes Peder Holdensen egentlig blev Haandværker, foreligger

der ingen Oplysninger om; men det er vel sandsynligt, at han for at hjælpe lidt paa de smaa Landbrugsindtægter har begyndt at fuske lidt i Haandværksfagene, og dette er faldet tilfredsstillende ud for ham selv og andre. Maaske han ogsaa har hjulpet den paa den Tid ansete Bygmester i Vejen, Nis Adersen, og paa den Maade faaet nogen Erfaring i Byggefagene. Nogen regulær Læretid har der imidlertid ikke været Tale om, det forbød hans økonomiske Forhold ham simpelthen. Men en Kendsgerning er det, at han snart kom i Ry som en meget dygtig Mand til at bygge, og de efterladte Bygninger fortæller, at Rytet var velfortjent, hans Evner som Bygmester rakte vidt.

„Omkring Begyndelsen af 1840erne synes hans Virksomhed at have sat sine første Spor. Nu maa det ikke forstaaes saaledes, som om han var Opfinder af en helt ny Bygningstype, nej, han vandrede afgjort i de gamle Spor, men han træder dem ikke ud til Fladhed og Tomhed, han kultiverer dem. Ja, han ligefrem dyrker de skønne, rene Linier i de Bygninger, som kom under hans Haand.“

Efter Datidens Forhold blev Peder Holdensen hurtigt Bygmester i stor Stil og holdt undertiden 12—14 Mand i Arbejde. Han selv var lige dygtig baade som Murer, Tømrer og Snedker. Han forstod ogsaa at faa sine Folk til at bestille noget, der gaar adskillige Historier om hans ofte haandfaste Fremgangsmaade, naar Svendene ikke gjorde, som Mester havde befalet. Mester Holdensen var ogsaa Mand for selv at gaa foran og vise, hvordan en Ting skulde gøres, ingen kunde „lægge saa mange Sten som Per selv“. At han brugte sine Øjne for at lære af andre, vidner følgende lille Tildragelse om. Han havde under et Besøg i Kolding set, at man der trak Bygningstegningerne op med en Ridsefjer, straks lavede han sig en saadan, for Peder Holdensen lavede altid selv Tegning til de Bygninger, han skulde opføre — det er maaske næsten det, vi maa beundre mest hos denne selvlærte Landsbymester.

Som et Bevis paa, at han var paaskønnet som Bygmester, kan anføres, at Præsten i Malt, da Holdensen havde bygget Præstegaarden der, gav ham værdifulde Gaver som Tak for veludført Arbejde. Ligeledes fortælles der, at Holdensen engang, da han var blevet en gam-

mel Mand, kom paa Besøg i en Gaard, han havde bygget som ung. Da han gik derfra, gav Konen i Gaarden ham en Madpakke med, og i den laa der fire 10-Kronesedler og et lille Brev, hvori hun takkede den gamle Mand, fordi han i sin Tid havde bygget deres Gaard saa køn og god — det var en smuk Tak, og Pengene trængte han saamænd til, for alt hans Byggeri gjorde ham ikke til nogen velstaaende Mand.

Han stillede heller aldrig store Krav til Bygherren, hvad Dagløn angik. Mester og Mestersvend skulde have hver 3 Mark, de andre Svende 2 Mark og Haandlangerne hver 24 Skilling. 1 Mark = $33\frac{1}{3}$ Øre.

Arbejdsdagen var lang, og der blev taget godt fat, saa der blev givet meget Arbejde for Pengene. I det hele taget var Holdensen en omhyggelig Mester at have — det var vel ogsaa derfor, han blev saa efterspurgt. Det laa ham meget paa Sinde, at alle Byggematerialerne var gode. Han tog saaledes selv ind til Byen og udtog Tømmer og andre Materialer, han skulde bruge, og han var kræsen i sit Valg, det bedste var ikke for godt til hans Bygninger. Købmændene var nok ikke altid lige begejstrede for hans Besøg, for han rodede slem op i deres Beholdninger. Det fortælles, at Købmand Bastrup i Kolding sagde: Jeg er snart ligeglad enten I køber eller ej, for det spilder os en hel Dag at faa Orden i Sagerne igen, naar I er færdige.

Paa et Punkt var Bygherrerne ikke altid glade for Peder Holdensen, det var angaaende, hvad Byggearbejdet kostede at udføre. Det var som nævnt ikke, fordi han krævede den store Fortjeneste; men Arbejdet skulde være smukt og godt, og saa kunde det nok ske, at Udgifterne blev større end beregnet. Det var vist ikke Holdensens stærke Side at give detailleret Overslag med nøjagtig Prisudregning, og adskillige forbyggede sig nok, for det skulde være, som Per vilde have det.

De gamle dygtige Landsbymestre, som Peder Holdensen hørte til, havde stor Autoritet i Befolkningen; man havde ubegrænset Tillid til deres Ord og Afgørelser. Følgende illustrerer dette: Efter at Peder Holdensen var rejst fra Egnen, leverede han engang Tegning til en Bygning. Da Mesteren, som skulde udføre Arbejdet, opdagede, at Holdensen havde placeret et Værelse midt i Huset, saa det hverken

kunde faa Lys eller Luft, spurgte han Manden, som skulde have Huset, om det ikke skulde forandres. Svaret lød: Nej, naar Per har lavet det saadan, saa skal det være saadan.

En saadan Haandværker var mere end Guld værd for sin Egn. Det Arbejde, han paatog sig, blev lavet, som var det hans eget, det drejede sig om. Disse Landhaandværkere vurderede ikke Arbejdet i klingende Mønt, tænkte ikke i Penge; et veludført Arbejde bar for dem Lønnen i sig selv — de var ogsaa gerne fattige — de udrettede deres Gerning med Samfundssind. Derfor blev det, de skabte, saa lødigt og smukt, og det kan bedre end mange Ord fortælle om Manden, der stod bag Værket. De tænkte mere paa at udrette Dagens Gerning, end de higede efter Ære og Berømmelse, og denne Landsby-mester fra Midten af det 19de Aarhundrede drømte sikkert aldrig om — som det skete —, at hans Huse og Gaarde adskillige Aar efter hans Død skulde nyde den Ære, at Bygmestre og Lærere ved Haandværker- og tekniske Skoler, under Ledelse af Arkitekterne P. V. Jensen-Klint og Ivar Bentsen, brugte dem til et Opmaalingskursus.

Det var Billedhuggeren Hansen-Jacobsen fra Vejen, der havde henvendt Arkitekternes Opmærksomhed paa denne fremragende Landhaandværkers Byggeindsats paa Egnen der. Hansen-Jacobsens Fødegård i Vejen var et af Peder Holdensens Mesterværker. Over en Snes Bygninger fandt man endnu dengang — det var i 1912 — paa Vejen-Holsted Egnen, som bar det Holdensenske Særpræg.

„Per Hollensens Gaarde er somme Tider tre-, men oftest firelængede, strengt symmetrisk Anlæg; somme Tider er alle Længerne fritliggende, men som Regel er det kun Stuehuset, mens de tre Udhuse er sammenbygget.

Stuehuset har ofte baade til Gaard og Have en Dør paa Midten med en lav Gavlfronton over, der kun ligesom løfter det bløde Straatags Tagkæg lidt. Under Frontonen er to eller fire murede Pilastre; paa de senere har Pilastrene indmurede joniske Kapitæler, udskåret i Egetræ, somme forsigtigt korrekt, andre mere frit oversatte. Det lave, elipsebuede Vindue i Frontonen er altid omgivet af en kraftigt profileret, muret Indfatning og forsynet med rigt og fortrinligt udskårne Ornamentsprosser i en Karakter, som er kendt fra Chr. d. 8.’

Stil; disse Vinduer er mesterligt gjorde og mesterligt placerede. De rektangulære Vinduer over Dørene og Glasdørene til Haven er tidt forsynede med lignende Ornamentsprosser. Døre og Dørindfatninger inde er ofte rigt og smukt profilerede, ja, endog udstukne i Stadsstuen.“

Ovenstaaende Ord af Arkitekt Ivar Bentsen i Bladet „Architekten“ giver et godt Rids af Peder Holdensens Bygningsstil, og Arkitekten skriver videre om den gamle Landsbymester, som man ellers skulde tro stod en akademisk Arkitekt saa fjernt:

„At Per Hollensen har arbejdet overmaade bevidst, og at han har haft Længsel efter den store Stil, fremgaar af hans Huse; men det fremgaar ogsaa af en Udtalelse, som Hansen-Jacobsen har bevaret fra ham som halvfjerdsaarig Mand og gengav saa smukt paa Jysk: A ville saa gjarn ha' vaaren Architect, men nu er'et val for sien.

Den gamle hæderkronede Bygmester vidste ikke, at han dyrkede Bygningskunsten fuldt saa ideelt som manges udlært Architect.“

Peder Holdensen var en saare arbejdsom Mand. Ofte brugte han Natten til at gaa fra det ene Arbejdssted til det andet, og altid var han først paa Pletten om Morgenen. Sin Fritid brugte han ofte til at snitte de smukke Billedskærerarbejder, der skulde pryde hans Bygninger. Frontonen over Thorvaldsens Kristus i Bække Kirke er ogsaa et af Holdensens kønne Billedskærerarbejder.

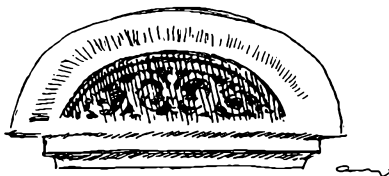
Fra 1860erne var Peder Holdensen Kirkesynsmand i Malt, Andst og Slavs Herreders Provsti, et Hverv han røgtede med megen Omhu og Interesse. Brandforsikringsselskaberne brugte ham ogsaa til Vurderingsmand paa Egnen.

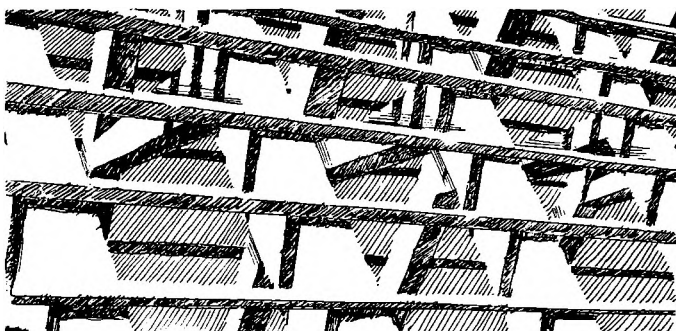
I over en Menneskealder var Peder Holdensen saa afgjort Egnens dygtigste og mest ansete Bygmester, og hans mange Bygningsværker vidner om hans store Flid, de skriver sig alle fra ca. 1840 til ca. 1874. Paa dette Tidspunkt solgte han sin Ejendom i Læborg og flyttede til Tistrup Sogn ved Varde, hvor han købte et lille Hus. Dette Hus ombyggede han og smykkede det med sin fine Haandværker-Kunst. Det var vist det sidste Byggearbejde, han udførte.

Han var nu en gammel træet Mand, og han brugte Tiden til at gaa og pusle lidt med at lave Gravmonumenter af Cement; men de var nok ikke særlig heldige. Selv om han var flyttet til en anden Egn, beholdt han Hvervet som Kirkesynsmand i sit gamle Provsti og holdt ud i denne Bestilling lige til sit allersidste Leveaar. Hans Hænder rystede da saa stærkt, at han maatte sætte sit Navn i Synsprotokollen med et Navnestempel; men han vilde saa nødigt give op.

Kort før sin Død flyttede han til en gift Datter i Gjødvang, her døde han efter veludført Dagværk den 24. Oktober 1886, og han blev begravet paa Tistrup Kirkegaard.

Peder Holdensen staar som en dygtig og sympatisk Repræsentant for de mange solide og trofaste Bærere af de gode Traditioner i dansk Landbygningskunst, der klædte vort Land saa smukt, mens Tiderne skiftede. De fleste af disse Landsbyhaandværkere gik navnløse bort; men deres Værker stod i Aarene efter dem og bar Bud til efterfølgende Slægter om god dansk Haandværkerkultur.

HARALD HARTVIG KAYSER

I den sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede indvandrede her til Landet en tysk Sadelmager, Johan Frederik Kayser, og han slog sig ned med Kone og Børn i København. Sønnen, Carl Christian Kayser, fulgte efter den Tids Skik og Brug Faderen i hans Haandværk. Umiddelbart efter Urotiderne i København i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede træffer vi ham i Møntergade Nr. 24 som en slittig og ret velstaaende Sadelmager. Han giftede sig med Jomfru Johanne Cartrine Hertz, og i deres Hjem fødtes den 6te Marts 1817 Harald Hartvig Kayser.

Sadelmagerhjemmet i Møntergade havde, da Drengen blev født, begyndt at mærke Tidens haarde Tryk, fremkaldt af de ulykkelige Krigskaar med den paafølgende Statsbankerot. Det virkede ind paa Familiens økonomiske Stilling og prægede Familielivet. Faderen, som var en tung, indesluttet Natur, tog sig de økonomisk forringede Vilkaar meget nær, og et kraftigt Sygdomsanfald i samme Periode knækkede næsten helt hans Livsmod. Dog forbød hans Ærekærhed ham at give op, og med sejt Energi strider han sig gennem de trange Tider, maaske for en Del holdt oppe af Ansaret for Børnene, som han gerne vilde sætte godt i Vej. Derfor befattede han sig paa at give Børnene Lejlighed til en god Uddannelse. Den ældste Søn fik Lov at gaa Universitetsvejen; naar Harald, som den næste i Rækken,

valgte Haandværket, findes Forklaringen til dette vistnok i Hjemmets forandrede økonomiske Forhold. De nødvendiggjorde, at Drengen valgte en Fremtidsvej, hvor han snarest muligt kunde klare sig selv. Men Faderen stiledede stadig imod, at hans Børn fik bedre Uddannelse, end det var Skik i de Kredse, Sadelmagerhjemmet tilhørte.

Faderens mørke og tunge Livssyn, som Tiderne ikke gjorde blidere, kunde vel undertiden lægge et Tryk paa Hjemlivet; men paa den anden Side elskede Børnene deres alvorlige Fader og saa op til ham. Paa sin Vis søgte han ogsaa at give dem en god Barndom. Der kunde selvfølgelig ikke blive Tale om Ekstravagance i nogen Retning; men Faderen havde en ikke almindelig Form for Fritidssysse. Sammen med Børnene foretog han lange Fodture i Københavns Omegn, ja, en enkelt Gang gik Turen helt til Sorø og Køge. Paa disse Vandringer aabnede hans lukkede Sind sig, og hans levende Natursans meddelte sig til Drengene. Den til daglig tavse Sadelmager kom i fortrolig Samtale med sine Sønner og fik stor Indflydelse paa deres Karakterdannelse og Livsopfattelse. Selv efter at Sønnerne var blevet voksne og sad paa fremtrædende og betroede Pladser i Samfundet, bevarede Faderen denne stille Myndighed og Autoritet over dem.

Men ogsaa Moderen fik Lejlighed til at præge Børnene med sit muntre, livlige Gemyt. Naar de mørke Skyer rigtig trak sammen om Hjemmet i Møntergade, var det nok hende, der med sit lyse Sind, sin urokkelige Arbejdsomhed og gennemførte Sparsommelighed spredte dem igen.

Haralds Barndom var i det store og hele lykkelig. Han havde arvet Moderens muntre Sind og den dermed forbundne Evne til at tage alle Vanskeligheder uden at give op. Naar dette Temperament blev parret med den fra Faderen nedarvede Sans for Arbejdets Værdi og for aldrig at sætte sig Maalet højere, end Virkeligheden rakte, og ikke lade sig Livet diktere af Hang til Magt og Ære, maatte der komme noget godt ud af det.

Med denne Slægtsarv og en god Opdragelse i Eje drog Drengen i 1831 ud fra Møntergade 24 for at give sig i Tømmerlære hos Tømmermester Mads Holm. Allerede i de sidste Skoleaar havde han med dette for Øje modtaget forberedende Tegneundervisning paa Kunstakademiet; men et er Haandværkets Teori, et andet Praksis. Han

var kun meget lille af Vækst, da han kom i Lære, og han fik Brug for al sin Udholdenhed for ikke at give tabt i den første vanskelige Tid. Om sin første Læredag og de Skuffelser, den bragte, fortæller Kayser selv i nogle efterladte Papirer:

„Jeg havde kun været en lille halv Time i Lære, da der skulde bæres et Stykke Tømmer hen til en Svend, der arbejdede et Sted i Byen. „Naar du endda kunde bære det,“ sagde en af Svendene, jeg løftede paa det og sagde, at jeg kunde det; men man sagde Nej; men jeg fastholdt, at jeg kunde det, og man lod mig faa min Vilje. Jeg var imidlertid kun kommet et godt Stykke ned ad Gaden, da det var mig umuligt at bære det længere; ved Hjælp af den lille Sum, der var givet mig til Ølpenge for Ugen, fik jeg en stor Dreng til at bære det hen til Bestemmelsesstedet; men foruden at maatte af med mine Penge fik jeg Skænd, fordi jeg var vigtig og vilde lade, som jeg kunde mere, end jeg virkelig var i Stand til. Jeg var nedslaaet over Skændene, som jeg ikke syntes, jeg havde fortjent, og over Tabet af mine Ølpenge. Da jeg kom tilbage til Pladsen, fik jeg det Ærinde at bringe et større Stykke Værktøj, en Strygehøvl, hen til et Arbejdssted. Da jeg kom derhen, raabte en Svend ud af et Vindue paa anden Sal, at jeg skulde bringe det op til ham. Da jeg spurgte om, hvor Trappen var, viste han paa en høj Stige, hvorved han stod. Jeg gik da trøstigt op ad Stigen med Høvlen; men da jeg naaede op til et af de sidste Trin, vilde jeg ved at fortsætte Stigningen ikke længere have noget at holde mig ved og turde derfor ikke, hvilket jeg forklarede Svenden, som jeg nu var kommen temmelig nær. „Et Trin endnu,“ sagde han, „og ræk mig saa Høvlen.“ Jeg følte mig overbevist om, at da jeg for at udføre dette nødvendigvis maatte slippe det Tag, jeg havde i Stigen med min Haand, og paa ingen Maade kunde staa der uden at holde mig fast, allermindst naar jeg tillige skulde række den store Høvl op over mit Hoved, saa vilde jeg ved blot at prøve derpaa styrte ned, og for ikke at fristes til at gøre noget saadant, gik jeg uden at svare paa Opfordringen ned ad Stigen igen, og først da jeg atter stod paa sikker Grund, raabte jeg op til Svenden, at jeg ikke havde været i Stand til at gøre, hvad han forlangte. — — — Jeg var saaledes den første Dag blevet prøvet

paa to Maader og havde lidt fuldstændigt Nederlag begge Gangene, og Svendene havde sagt til Mesteren, at jeg kun kunde bruges til at hente Øl og Brændevin, og deres Sprog mod mig og deres Tale i det hele var mig saa uvant og saa utaaleligt, at jeg lagde mig temmelig forknytt til Hvile efter en Dag, der saa lidt havde svaret til mine Forhaabninger, men tillige med det faste Forsæt at gøre min Pligt og efter Evne overvinde alle disse Vanskeligheder.“

De 14 Lærlinge- og Svendear, der blev indledet med dette ikke enestaaende Drengenederlag, danner Basis for H. H. Kaysers Liv og Arbejde som Tømrer. Vi faar Indtrykket af, at den unge Mand fra første Færd har været besjælet af Følelsen af, at selv om han stod i andres Tjeneste, var det dog for sin egen Dygtighed, for sin Fremtid, han arbejdede. Arbejdsdagen var lang dengang; men alligevel tog han fat efter Fyraften og forberedte sig teoretisk. Kundskaberne fra Barndomstiden var smaa, derfor gjaldt det om at faa dem suppleret mest muligt, særlig i Matematik, Mekanik og al Slags Tegning.

Han læste meget paa egen Haand, men fik dog ogsaa Raad til lidt Privatundervisning. Efter fire Læreaar i Tømrerfaget, som var præget af Nøjsomhed og Flid, havde han samlet tilstrækkeligt baade af Penge og faglig Dygtighed sammen til, at han kunde aflægge Svendestykke i 1835.

Kayser blev en dygtig, livlig og munter Tømrersvend, han hørte til dem, de andre Svende gerne tog Akkorder sammen med, og de brugte ham ogsaa gerne, naar det gjaldt Forhandling med Mesteren. Kayser gav allerede i sine Svendear Bevis paa den Forhandlings-evne, der senere i Livet bragte ham saa mange Sejre. Svendene kunde nok være tjent med at have ham til Tillidsmand, han naaede næsten altid et for dem positivt Resultat.

Den unge Tømrer havde i sine Læreaar flittigt besøgt Kunstakademiets Undervisning for unge Haandværkere, og i de første Svendear fik han Privatundervisning hos en ung Polytekniker, B. S. Jørgensen, som senere blev Professor. Hos Jørgensen var det særlig Matematikken, der blev gennemgaaet og lært, og i Efteraaret 1837, efter at han tillige havde faaet Ekstratimer i Historie og fremmede Sprog, tog han Adgangsksamen til Polyteknisk Lærestalt.

Det var vist egentlig ikke Kaysers Mening at studere videre paa Polyteknisk Lærestalt; men stærke Opfordringer fra Faderen, B. S. Jørgensen og andre til at tage fat paa polytekniske Studier bevægede ham omsider dertil. Han var selv ganske klar over, at han manglede baade reelle Forkundskaber og almen Dannelse for at være paa Højde med de andre studerende, og det var ikke mærkeligt, at han stod tilbage for dem, efter at han i syv Aar havde arbejdet som Tømrer. Der havde ikke været megen Tid til boglig Sysse.

Studieaarene paa Polyteknisk Lærestalt fik overmaade stor Betydning for den unge, velbegavede Mand, ikke alene ved selve Kundskabstilegnelsen, men lige saa meget ved Samlivet med den Kreds af unge, han kom i Berøring med paa Lærestalten. Det gav ham et Plus i Dannelse og udvidede hele hans aandelige Synskreds op over det almindelige Svendeniveau. Fremragende Lærere som H. C. Ørsted og Forchhammer prægede deres Elever ikke alene i Skoleaarene, men for Livet.

Nogen stor polyteknisk Eksamen fik Kayser ikke, og det var ham en stor Skuffelse; men han havde ingen Grund til Selvbebrejdelser, for det daarlige Eksamensresultat skyldtes ikke manglende Flid. Det stod i Forbindelse med den alt for ringe Foruddannelse, der havde voldt ham Vanskeligheder i alle Studieaarene og hindret ham i helt at blive Herre over Stoffet.

Der er Tegn, der tyder paa, at Kayser tog sig Eksamensnederlaget saa nær, at han tænkte paa at udvandre for at skjule sig i det fremmede. Hans Ven, Henrik Nebelong, som var Lærer ved Kunstskolen i Kristiania (Oslo) anmoder ham om at komme derop for at vikariere i Lærerstillingen, og den Tanke var ikke Kayser fremmed, at saa kunde der maaske blive Udvej for en varig Stilling i Norge. Tømrerhaandværket tænker han aabenbart ikke paa i denne mørke Periode, og hans lille polytekniske Eksamen gav jo ikke Udsigt til nogen straalende Fremtidsvej. I Norge fik han Lejlighed til at komme i sjælelig Ligevægt igen, og det klares for ham, at det er Haandværkervejen, han skal gaa. Tømrer er han, og Tømrer vil han vedblive at være. Dette Standpunkt fastholdt han Livet igennem.

Da denne Afklaring havde fundet Sted, og Vikariatet var udløbet, vendte han tilbage til København, og der udførte han sit Manddoms-

virke. Det var sikkert en Lykke for ham, at det blev saaledes. Kayser var hjemstavnsbunden som faa, hele Livet følte han sig knyttet til sit Fødested i Hjertet af den gamle By, og han blev København en god Borger.

Harald Hartvig Kayser blev den første, der blev antaget til Lærer ved det nyoprettede „Teknisk Institut“, hans Fag blev Tegning og Matematik. I en lang Række af Aar var Kayser en afholdt Lærer for de unge Haandværkere baade paa „Teknisk Institut“ og paa „Kunstakademiet“, hvor han i 1853 blev ansat som Docent i Matematik og Konstruktion. Det var en Stilling, der blev oprettet for at række Haanden ud til Haandværkerne, og det var næsten givet, at Kayser maatte blive den foretrukne. I 1847 blev han Medlem af det af „Teknisk Selskab“ nedsatte Udvalg, der skulde planlægge og forestaa nogle Søndagsmøder for unge Haandværkere for at søge at give de unge Oplysning og Almendannelse gennem Foredrag.

H. H. Kayser var en fremragende dygtig Lærer. Han var godt hjemme i sit Fag — han udgav saaledes ogsaa to Lærebøger i Matematik 1844 og 1847. Han var i Besiddelse af udprægede Lærerevner og underviste dygtigt og klart, livligt og sikkert, og som Baggrund for al hans Skolegerning laa en aldrig svigtende Interesse for Haandværkets Sag og Haandværkerungdommens Fremtid. Han var Ungdommens gode Ven, der ikke blot saa med faglige Øjne paa Undervisningen; thi han havde Erfaring for, at selv den mest fremragende Dygtighed er intet værd, hvis den ikke som Ballast har en fin menneskelig Karakter.

Men det var ikke Lærergerningen, der skulde være hans Hovederhverv, han havde jo sluttet Kontrakt med sig selv om, at han vilde være Haandværker, Tømrermester.

Der var nu gaaet 14 Aar fra Kayser kom i Lære, en Del af denne Tid havde imidlertid været optaget af Studier, saa en ganske almindelig Tømrersvend var han ikke. Han mente derfor heller ikke, at han behøvede at gaa den sædvanlige Vej for at blive Mester; men denne Opfattelse deltes ikke af Lauget. Man forlangte fra Laugets Side, at han skulde aflægge den ordinære Mesterprøve, og den Strid,

der opstod om denne Sag, gav Anledning til et større Opgør, som gav Genlyd i vide Kredse, og man kan vist godt sige, at den blev en medvirkende Aarsag til Næringsloven i 1857.

Som bekendt skulde den Haandværker, der vilde nedsætte sig som Mester, være Medlem af Lauget, og for at blive det krævedes Indmeldelsespenge, Borgerskab og andet, der kostede Penge; men først og fremmest forlangtes Mesterstykket. Det var et baade langvarigt og bekosteligt Arbejde, og i den Tid, det stod paa, maatte Svenden undvære sin Arbejdsindtægt. Det voldte ogsaa mange Besvær at skaffe Kontanterne, der skulde til, og endelig kunde Oldermænd og „Skuemestrene“ lægge mange Hindringer i Vejen, hvis det passede i deres Kram at holde en eller anden ude fra Mesterkredsen.

Lauges Eneret blev først endeligt afskaffet ved Næringsloven af 1857; men Regeringen havde dog før den Tid aabnet et Par Bagdøre, saa man under visse Forhold kunde smutte forbi Oldermænd og det andet Laugstilbehør. Havde man for Eksempel vundet Kunstakademiets store Guldmedalje, maatte man nyde Laugsrettigheder uden at udføre Mesterstykke. Polyteknisk Lærestanstalt havde søgt om Fritagelse for sine Kandidater for denne Skærsild som Gennemgang til at maatte drive Næring, og Anstalten havde — ved kgl. Resolution 1830 — opnaaet Tilladelsen med Forbehold, som bestod i, at Kandidaterne skulde aflægge en Prøve paa Haandfærdighed. Der var indtil 1843 ingen polytekniske Kandidater, der havde benyttet denne Tilladelse, som egentlig heller ikke var meget værd i Praxis.

Det vakte derfor saa stort et Røre, da H. H. Kayser i 1843 ansøgte om at blive Mester uden Mesterstykke. Kayser henviste dog ikke i sin Ansøgning til den kgl. Resolution, men ønskede at blive anerkendt som Mester alene paa sin Lære- og Svendetid og sin polytekniske Eksamen. Lærestanstalten støttede ham kraftigt i dette Forlangende ved at give Ansøgningen en god anbefaling, underskrevet bl. a. af H. C. Ørsted og Forchhammer. Kancelliet stod famlende over for dette usædvanlige Krav og sendte Andragendet til Magistraten, der heller ikke vidste, hvad der skulde gøres i dette ekstraordinære Tilfælde. Til sidst endte Sagen hos Tømrerlauget, og her var ingen Vaklen. Laugsoldermænd Balsløv bemærker: at det tilraadeligste var, at Kayser aflæggede de anordnede Prøver paa sin Duelighed.

Kayser blev nu klar over, at hans Ansøgning om at blive Mester uden Prøve ikke vilde blive bevilget, han sadler derfor om i stor Hast og henviser til den kgl. Resolution og tilbyder at underkaste sig den ikke-laugsmæssige Prøve, den omtalte Prøve i Haandfærdighed. Magistraten og Kancelliet blev enige om, at det var en god Løsning; men Lauget var ikke til Sinds at give op. Vi maa huske, at for Laugsmesteren stod Mesterstykket som det eneste Værn til at holde Fuskere ude. Der blev Tovtrækkeri frem og tilbage; fra Laugets Side nægtede man simpelthen at yde Bistand ved Prøvens Antagelse, og det var en Forudsætning for, at Sagen kunde gaa i Orden.

Hele denne Strid giver det bedste Bevis paa Laugets Magt; men til sidst blev der dog fra Myndighederne bragt en Ordning i Stand, saa Kayser kunde begynde; der blev stillet ham følgende Opgave:

„Man forlanger Konstruktion af et fritbærende Valmtag til en Reisestald, hvis Grundplan er et Rectangel af 40 Alens Længde og 24 Alens Bredde. Tagets Højde fra Overkant af Bjælken til Overkant af Kippen er 10 Alen. Taget construeres med udvexlende Bjelker og muligst oconomisk Anvendelse af Tømmermaterialet. Den ene Valm med de nærmest liggende Bindere udføres i Model efter en Maalestok = $\frac{1}{24}$ Deel. Iøvrigt Tegning og Overslag.“

Oldermanden var ikke taget med paa Raad ved Udarbejdelsen; men da han fik den forevist, var han ikke tilfreds, og han indsendte Klage til Kancelliet —: „at den mig af Candidat Kayser foreviste Tegning til hans Mesterprøve er af en saa simpel Opgave, saa den maa kunne ansees for et Lærestykke for en Begynder i Modellering og ikke for en Mesterprøve“. — Inden Oldermandens Skrivelse naaede frem, var den stillede Opgave godkendt af Myndighederne, og Kayser kunde efter den lange Ventetid, som de mange Forhandlinger havde givet, den 5. Juli 1844 tage fat paa Udførelsen af Prøven. Den udførtes i et af Lærestaltens Lokaler, og den 11. Februar 1845 forelaa der Attest for, at den var antaget, og endelig den 22. Februar 1845 faar H. H. Kayser Borgerskab „som Tømmermester i Lauget“.

Det siger sig selv, at Kayser ikke just blev venligere stemt over for

Lauget ved de Genvordigheder, han mødte, og den Tid, det tog. Han benyttede Ventetiden til et Opgør med Laugsinstitutionen i et lille anonymt Skrift, udgivet i 1844: Om de nuværende Laugsprøver ved Haandværkerlaugene. Som Motto satte han følgende Ord af A. S. Ørsted:

„Det kan ikke nægtes, at Duelighed i en Profession eller i det mindste en Gren af samme kan erhverves af Mangen, som ikke kan gøre det befalede Mesterstykke, eller som i alt Fald afskrækkes eller hindres ved det med samme Forfærdigelse forbundne Ophold, Bekostning og mulige Chicane.“

Den Betragtning, som Ørsted i ovenstaaende havde givet Udtryk for, forsvarede og uddybede Kayser, og han gjorde det med megen Dygtighed, hjulpet af sin betydelige Viden og sit store Kendskab til de praktiske Forhold.

Navnlig angreb han Mesterprøvernes specielle Opgaver, der ikke havde nogen Forbindelse med praktisk Haandværk:

„— — — udfordrer en Færdighed, der ligger aldeles uden for Professionen, „at Mestrene i det“ kun have et værdiløst Vidne om, hvad de maatte gennemgaa, en Trofæ, der ophængt i deres Værksted kun kan gjøre deres Læredrenge ydmyge, hænge Bly paa deres Forhaaabninger og faa deres Ønsker til at tie.“

Det var den almindelige Mening, at disse spidsfindige Prøver var opfundet af Lauget for at besværliggøre Tilgangen. Hovedangrebet paa Mesterprøven rettede Kayser mod de med Prøven forbundne Udgifter, der var af en saadan Størrelse, at det hindrede mange i at kunne aflægge Mesterprøven.

Kayser redegjorde for det økonomiske Spørgsmaal i alle Enkeltheder. Han oplyste for Eksempel, at for Murerlauget beløb Omkostningerne sig til 471 Rdl., for Tømrere, Gørtlere, Karetmagere, Sejl-, Flag- og Kompasmagere var Udgiften omtrent det samme. Urmagerens Mesterstykke kostede 250 Rdl., men de var som Regel i Stand til at faa ca. 70 Rdl. ind igen ved at sælge det færdige Mesterstykke. Saaledes gennemgik Kayser grundigt de forskellige Fag og

paaviste, at de krævede Summer var uoverkommelige for de allerfleste Haandværkssvende. Derfor var der saa faa, der blev selvstændige Mestre. I Tømrerfaget var der i 1839 kun 22 Mestre, men 427 Svende.

Skriftet sluttede med et Angreb paa hele Laugsinstitutionen, og Kayser hævdede, at Mesterprøven var Laugets Hovednerve, fordi den regulerede Tilgangen til Faget og derved gav Lauget uindskrænket Magt.

Dette Spørgsmaal er omtalt saa udførligt, fordi det fik saa afgørende Betydning for Kaysers senere Stilling til Laugsvæsenet. Da Næringsloven i 1857 var til Behandling, havde Kaysers Ord i denne Sag umaadelig Vægt, ja maaske afgørende. Han var egentlig af Natur konservativ; naar han i denne Sag saa afgjort stiller sig paa de liberale Frihedsmænds Side, findes en Del af Forklaringen herpaa i hans Strid med Lauget og i, at han ved den Lejlighed havde faaet Øjnene op for, at Laugsskrankerne hindrede mangan en dygtig Ungersvend i at komme i Mesterrækken.

Nu var H. H. Kayser imidlertid Mester i Staden København, og foreløbig lagde han alt andet til Side for helt at samle Evner og Kræfter om Mesterhvervet, for et var at lave „Mesterstykke“, et ganske andet at faa Arbejde at udføre. Han havde ganske vist sin Lærer-virksomhed at støtte sig til; men hans Stræben gik ud paa at faa oparbejdet en Tømrerforretning, og det lykkedes i fuldt Maal. Stadig fik den unge Mester større og bedre Arbejder, og hans økonomiske Stilling blev samtidig grundfæstet. I 1850 var han naaet saa vidt, at han kunde købe en Ejendom i det „rigtige Tømremester Kvarter“, og Kayser kunde dermed sætte Foden under eget Bord. Samme Aar giftede han sig med Birgitte Alette Elisabeth Arctander. Et langt, arbejdsdygtigt Liv begyndte hin 28. Maj 1850 for de to Mennesker.

Tømremester H. H. Kayser blev hurtigt en baade kendt og anerkendt Mand i vide Kredse, hertil bidrog ikke alene hans store praktiske Dygtighed, men lige saa meget hans vederhæftige og taktfulde Optræden, og hans helstøbte Personlighed maatte uvilkaarlig vække Tillid hos Medborgerne.

Aaret 1848 betegner det store Vendepunkt i Kaysers Manddoms-

liv. I dette for Danmark saa skæbnetunge Aar træder Kayser ind i det saakaldte „offentlige Liv“, ikke drevet af Tanken om at albu sig frem til Magt og Ære; men fordi der blev kaldt paa ham, og han mente ikke, at han havde Lov til at sidde dette Kald overhørig.

H. H. Kayser var næsten som født til at repræsentere det københavnske Borgerskab i en urolig Overgangstid fra Enevælde til Folkestyre. Han var tilpas frisindet, men dog realitetsbundet med konservativt Islæt, han var mere kundskabsrig end de fleste jævne Borgere, han var rolig og ligevægtig. Kayser var ikke nogen Førernatur; men han var et Samlingsmærke, og det havde man Brug for, og han fulgte Kaldet, fordi han følte sig som eet med det hele Borgerskab.

I Februar 1848 valgtes Kayser ind i Københavns Borgerrepræsentation, og i denne Forsamling skulde han faa Lov til at lægge et livsvarigt Arbejde. Man kan vist godt sige, at det blev Borgerrepræsentant-Hvervet, der blev Kaysers egentlige Livsværk. Det er ganske enestaaende, at en Mand gennem et halvt Aarhundrede indtager en saa fremskudt Plads. I Aarene 1853—63 var han Borgerrepræsentationens Formand, og han ledede dens Møder med baade Takt og Myndighed, og i Forhandlingerne gjorde han sig stærkt gældende ved sin Indsigt i mange praktiske Forhold, navnlig hvad angik Byggelovene, som var til Behandling i 1856, 1871 og 1889.

Gennem den lange Række af Aar ydede han en næsten ubegrænset Indflydelse paa det kommunale Arbejde. Kaysers Vilje var næsten enegyldig, og det var paa mange Maader til Gavn for Byen i denne kraftige Vækstperiode. Kayser styrede Byens Sager med Omtanke og Soliditet, han vovede sig aldrig ud paa gyngende Grund, men stod altid med begge Fødder fast paa Jorden. Maaske det nok derved skete, at han bremsede vel haardt op for Tidens Tempo; men han konsoliderede Udviklingen. H. H. Kayser deltog, som der er sagt om ham, i de fleste betydelige Afgørelser „siden den Tid København sov ved Tranlygteskær og Vægtervagten“.

. — — — han har været et dygtigt og virksomt Medlem af Københavns Borgerrepræsentation, og han har mere end de fleste andre

Æren af de i det hele sunde og gode Forhold, hvorunder Byens Udvikling er skredet frem. I mange Aar paa Hæderspladsen som Borgerrepræsentationens Formand og fyldte denne Plads med Ære, og det vakte Beklagelse, da han frivilligt fratraadte Hæderspladsen.“

Kayser var atter Formand for Borgerrepræsentationen i en kort Periode 1884—85, og han var Næstformand fra 1875 til 1894, og i al den Tid han var Borgerrepræsentant, var han Medlem af Bygningskommissionen og et Utal af andre betydningsfulde Udvalg. Ved Kayser's Død i 1895 udtalte Formanden for Borgerrepræsentationen følgende smukke Mindeord:

„Forinden vi gaar over til Dagsordenen, maa jeg fremdrage Mindet om det fremragende Medlem af vor Forsamling, som er blevet kaldt bort siden vort sidste Møde. Med Tømremester Kayser's Død er et Arbejdsliv blevet afsluttet, som har haft Betydning paa adskillige Omraader, men vel næppe nogensteds større end for vor Kommune og for dens Styrelse. Da Kayser i 1848 som 31-aarig Mand traadte ind i denne Forsamling, var Forholdene jo i overordentlig mange Henseender vidt forskellige fra, hvad de er nu til Dags. Kjøbenhavn var dengang en meget mindre By, og den stærke Udvikling, som nu i en Række af Aar har fundet Sted, var da begyndt. En saa stor Udvikling som den, Kjøbenhavn har undergaaet i disse Aar, stiller store Krav til Kommunens Bestyrelse — — —

Jeg tror ikke, at Almenheden har nogen klar Forestilling om, hvilke store og vanskelige Opgaver der stilles en Kommunes Bestyrelse under saadanne Forhold, og det er mig ogsaa bekendt, at denne Bys Styrelse ofte har været Genstand for Kritik; men jeg har den Tro, at en Granskning af disse Aars kommunale Historie vil komme til det Resultat, at der har været langt mere at anerkende end at dadle, og Kayser, som har indtaget en saa fremskudt Plads, har deri haft sin rigelige Andel. Ogsaa vor Forsamlings Stilling var i Begyndelsen af Kayser's Virksomhed helt anderledes, end den senere er blevet.

— — — Der er næppe nogen, der mere end han har bidraget til at udforme den kommunale Skik, hvorunder vi nu lever, og medens

han altid var ivrig for at bevare det gode Forhold mellem Kommunalbestyrelsens to Afdelinger, som er en Forudsætning for, at vor Kommunes Anliggender kunde trives godt, tør jeg sige, at ingen mere end han har været en Vogter af vor Forsamlings Ret og Værdighed paa ethvert Punkt.

— — — hvilken overordentlig Tillid han har nydt i denne Forsamling, en Tillid, der har bevaret sig gennem en lang Aarrække og været vel grundet, og som har været næret lige saa vel til hans Karakter som til hans Evner og Dygtighed. Han var i Besiddelse af Indsigt paa mange Omraader og Kendskab til Kommunens Anliggender i en Grad, som faa har været det, og han besad en sjælden Arbejdsdygtighed i Forbindelse med et sundt Blik, som ofte gjorde hans Betragtninger af de Forhold, der forelaa, slaaende rigtige for dem, han meddelte sig til, saa meget mere som hans Dømmekraft var ledsaget af et Snille og en Skarphed i Tanken, der tillod ham at begrunde sin Mening med vægtige Argumenter og at lægge dem frem paa en saadan Maade, at de maatte gøre Indtryk paa enhver, der hørte dem, hvad enten man delte hans Opfattelse eller ej.

Hans noble Personlighed aabenbarede sig i et Væsen, der forenede Jævnhed og Ligeformhed med Værdighed. Man sporede derigennem, forekommer det mig, hans Trofasthed og Stolthed ved sit Kald som Haandværker, men samtidig Følelsen af den betydelige Stilling, han ubestrideligt indtog i vort Samfund.

I vort ny Raadhus vil det fortrinlige Billede, vi lod male af ham, da han i 40 Aar havde været Medlem af vor Forsamling, genkalde i vor Erindring og ogsaa for senere Slægter fremstille hans kloge og venlige Træk. Derved vil Mindet om, hvorledes han saa ud, blive bevaret, men hos os og mange andre vil leve Mindet om det udmærkede Arbejde, han udførte i Kommunens Tjeneste, Mindet om, hvad denne brave og dygtige Haandværker var for en god og fremragende Borger.“

Men Kaysers kommunale Arbejde var kun een Side af hans meget paaskønnede offentlige Virksomhed. Ved Valget til den grundlovgivende Rigsdag 5. Oktober 1848 valgtes Kayser ind i denne. Han stillede sig som Nationalliberal, men fik Støtte fra Demokratiet, hvad

der var ganske enestaaende og afgiver tydeligt Bevis paa Kayser's samlede Evne. Han kunde sikkert med Lethed have opnaaet Valg til Rigsdagen, hvis han havde stillet sig; men det gjorde han ikke. Kayser interesserede sig afgjort ikke for „Politik“, men derimod for sagligt Arbejde i Folkets Raad. Da han i 1854 blev opfordret til at stille sig som Folketingskandidat for 9de Kreds, indvilligede han heri, da han mente, der var Brug for hans Arbejde. I de følgende 10 Aar repræsenterede han paa udmærket Maade Kristianshavn paa Rigsdagen; næsten valgt hver Gang ved Kaaring uden Modkandidat. 1871 nød han den Ære at blive kongevalgt Landstingsmand. I omtrent al den Tid, han deltog i det politiske Arbejde, var han Medlem af Finansudvalget og fra 1879 Medlem af Rigsretten.

H. H. Kayser følte sig vist egentlig aldrig rigtig hjemme paa Rigsdagen, og det skyldes vel navnlig hans minimale Interesse for „det politiske“. Nogen fremragende Taler var Kayser heller ikke, naar han stod over for en stor Forsamling, maaske det var Grunden til, at han saa sjældent tog Ordet. Det er karakteristisk for ham, at da Næringsloven i 1857 var til Debat i Rigsdagen, og Medlemmerne talte den ene Spalte efter den anden fuld i „Rigsdagstidende“, tog Kayser kun Ordet en enkelt Gang, og Næringsloven var dog et Spørgsmaal, der i høj Grad berørte hans eget Fag. Efter hele hans Stilling til Laugsvæsenet maatte han stemme for Loven, der gav „fri Næring“ og derved brød Lauges Magt. Naar Forhandlingerne paa Rigsdagen drejede sig om Byggelove eller andre Spørgsmaal, der laa ham nær, tog han almindeligvis Ordet, men altid roligt og sagligt. Kayser's Indflydelse paa Rigsdagen viste sig ikke i Tingsalen, men prægede Udvalgsarbejdet.

N-n har i „Skizzer fra Folketingets Medlemmer“ givet følgende Samtids-Billede af Kayser:

H. H. Kayser, cand. polyt. og Tømmermester, er høj, mager, noget foroverbøjet, har mørkt Haar, et langagtigt, dog ikke magert Ansigt, en høj Pande, blide Øjne og et tænkende Ydre. Kayser tilkaldtes tidligere af Finansudvalget som bygningskyndigt Medlem — nu vælges han af Tinget — og yder som det eneste Medlem med speciel Kendskab til dette Fag stor Nytte. Han er den af Finansudvalget, der

i Thinget stedse forsvare de gjorte Indstillinger, naar disse angaar Byggefagene, med Klarhed, Dygtighed og Styrke.“

Som Supplement til denne Karakteristik af Kayser som Rigsdagsmand kan anføres nedenstaaende af H. Wulff i hans Bog om Rigsdagsmedlemmerne:

„I Folketinget spillede han vel ikke nogen fremtrædende Rolle, men var dog et meget anset og indflydelsesrigt Medlem. Han tilhørte det dengang mægtige nationalliberale Parti og sattes af dette ind i vigtige Udvalg. Under Drøftelsen af Næringsloven og lignende Love tog han megen Del i Forhandlingerne [i Udvalgene!], og man lyttede gerne til den erfarne, dygtige og besindige Mands Raad. Han stod Datidens Ledere personligt nær og deltog ofte i de snævrere Raad, hvor de vigtigste Beslutninger fattedes.

— — —

— — — Særlig bemærket har han imidlertid aldrig gjort sig; men han er et flittigt Medlem og øver nærmest Indflydelse gennem stille Virksomhed. Kun sjældent hører man ham tale og da kun om særlige Fagspørgsmaal. Det er altid meget dygtige og værdifulde Bidrag, han giver til Diskussionen; men de bæres rigtignok frem i en lidet tiltalende Form. Han er slet ikke Taler; Stemmen er hæs og svag samt har en læspende Bilyd, og Foredraget er i det hele uheldigt. Det generer ham øjensynligt i høj Grad at tale, og han har stor Vanskelighed ved at finde de Ord, han vil bruge; men som sagt Indholdet er godt og sundt, og man læser altid med Fornøjelse, hvad han har sagt.“

Som nævnt var H. H. Kaysers Indflydelse paa den saakaldte „Storpolitik“ lig Nul; men desto større Agtelse nød han i faglige, saglige Spørgsmaal. Da han fik Sæde i Landstinget, var Striden om Tingenes indbyrdes Stilling det, der optog Sindene mest; det var en mager Periode for positivt Lovgivningsarbejde. I de 24 Aar, Kayser sad i Landstinget, gjorde han sig ikke særlig bemærket. Han drev i disse Aar politisk over mod Højre, selv om han vist aldrig blev nogen Beundrer af Estrups provisoriske Regeringshandling; det var

en ganske naturlig Udvikling for Kayser, hele hans Livssyn var præget af Maadehold og Bevaring af det nedarvede. Hans Stilling til Laugsvæsenet danner en Undtagelse, dikteret som den var af hans personlige Erfaringer for, hvorledes det kunde virke dræbende paa al sund Foretagsomhed.

Kayser vurderer selv i sine efterladte Papirer sit Arbejde i det offentlige Tjeneste paa følgende Maade:

„Det er i Sandhed ikke, fordi jeg tror, at de offentlige Forhold i nogen væsentlig Henseende har vundet ved min Deltagelse i dem; men denne Deltagelse har tvunget mig til meget alsidigt Arbejde og derved givet mig en Udvikling, som min private Virksomhed ikke havde kunnet give mig. Det er dog vist den første og største Opgave her i Livet, at gøre det bedst mulige ud af sine Evner, at uddanne sit Hjerte og sin Forstand, og jeg tror, at jeg har valgt den bedste Vej dertil ved altid at være stærkt optaget af Arbejde, der lagde Beslag paa begge Dele. Jeg er ikke alene bleven en anden Person, end jeg vilde have været, naar jeg havde været henvist til min private Virksomhed; men jeg tror ogsaa, at jeg er bleven dygtigere til at skønne og handle i de vanskelige Forhold, som man Livet igennem føres ind i, og som det gælder om at slippe vel ud af paa en god Maade. Det er ikke alene Arbejdets Omfang og Beskaffenhed, der har haft denne Indflydelse paa mig; men jeg er i den offentlige Virksomhed, der begyndte for mig, inden jeg var 30 Aar, kommen i nær Berøring med en Række af udmærkede og dygtige Mænd, af hvis Omgang, som jeg tog mig til Nytte, jeg har vundet meget. Jeg synes ogsaa at have kunnet se, at jeg stadig og jevnt er vokset, og naar jeg har set tilbage paa mig selv i tidligere Tid, er det altid forekommet mig, at jeg saa tilbage paa en ringere Mand.“

Foruden i det kommunalpolitiske Arbejde og i Rigsdagsarbejdet fik H. H. Kayser afgørende Betydning i mange andre Forsamlinger og Institutioner. Nogen udpræget Partimand blev han aldrig, dertil havde han for megen Sans for Realiteter og samfundsgavnlig Resultater, og derfor kunde man saa godt bruge ham, hvor det gjaldt om at føje delte Meninger sammen. Ikke mindst i Haandværkerforsamlinger var Kayser ofte den rette Mand til at bøje de stridende

Opfattelser mod hinanden og derved opnaa anerkendelsesværdige Resultater til Gavn for Standen.

I det for Kaysers Liv saa bemærkelsesværdige Aar 1848 blev han ogsaa valgt til Formand for Industriforeningen. Paa denne Plads giver hans Arbejde ligeledes Vidne om hans rolige, men uafbrudte frugtbringende Virke. I Kaysers Formandstid fik Foreningen nye Love, egen Ejendom, og paa Industriforeningens Initiativ deltog Danmark for første Gang i en Verdensudstilling. Kaysers udprægede Forhandlings- og Samlingsevner kom ogsaa Haandværkerundervisningen til gode. Han var jo selv i en Aarrække en afholdt Lærer for unge Haandværkere, og det var for ham den naturligste Ting i Verden, at Haandværkerundervisningen blev samlet paa een Skole for alle Fag. Det skyldtes for en stor Del Kaysers mæglende Indsats, at „Haandværkerforeningen“, „Industriforeningen“ og „Teknisk Selskab“ enedes om at løfte i Flok og skabe en virkelig god Haandværkerskole i 1876.

Der kunde nævnes et meget stort Tal paa Udvalg, som Kayser i sit virksomme Liv var Medlem af; dette gælder især saadanne, der beskæftigede sig med tekniske eller bygningstekniske Spørgsmaal, og i disse Udvalg kunde hans Sagkundsab og Erfaring rigtig komme til sin Ret.

Men ogsaa i det kulturelle Arbejde, der tog Sigte paa almindelig Folkeoplysning, tog Kayser gerne Del. I denne Forbindelse kan for Eksempel nævnes hans Arbejde som Bestyrelsesmedlem for „Efterslægts Skole“. Det var et Hverv, som den ellers travlt optagne Mand røgtede meget samvittighedsfuldt, det gjaldt jo den unge Slægts Oplæring og Opdragelse, og Kayser havde et klart og sikkert Blik for Betydningen af dette Spørgsmaals heldigste Løsning.

Smukt mindedes „Efterslægts Skole“ ham derfor ogsaa ved Stiftelsesfesten den 4. Marts 1896, hvor Skolens Inspektør, Johan Ottesen, i sin Tale fremkom med følgende Mindeord om ham:

— — — Til disse Navne vil vi føje endnu eet. Det er Navnet paa en Mand, der ligeledes har været knyttet nøje til „Efterslægten“, idet han i mange Aar har haft Sæde i Skolens Bestyrelse.

Da Direktionen for lidt siden traadte ind ad Døren derhenne, har

sikkert mange af Eleverne mellem de indtrædende savnet en Skikkelse, vi var vant til at se her den 4. Marts: en høj, alvorlig, men mild gammel Mand. Det var Tømmermester Kayser, som sidste Efteraar blev taget fra os ved Døden.

Rimeligvis ved mange af jer, at han var en overordentlig dygtig Mand, en fremragende Fører i Københavns Borgeres Raad og et anset Medlem af Rigsdagen. Læg da Mærke til, at denne Mand i hele sit Liv hellere end at modtage udmærkede Titler foretrak at være og hedde „Tømmermester“ Kayser. Dette vidner baade om fordringsløs Beskedenhed og om Agtelse for det dygtige Arbejdes Betydning, som vi bør ønske, at alle „Efterslægten“s Disciple vil stræbe at ligne ham i. — —

— — —
 — — — Maaske kan I ikke faa udrettet saa meget som han; men I kan holde lige saa ærligt af vort Land som han — og bryde jer lige saa lidt om, at noget Menneske faar det at vide.“

Ogsaa i det „nationale Arbejde“ var H. H. Kayser at træffe. Som den fædrelandssindede Mand han var, fulgte han med levende Interesse det slesvigske Spørgsmaal i alle dets Forgreninger. Da de politiske Førere efter Nederlaget trak sig mismodige og raadville tilbage, flygtende fra Ansvar, stod Kayser rolig og fast paa sin Plads. Han havde aldrig ladet sig forlede til at tale de højtstemte Ord, der nu lød som tomme Fraser i den barske Virkelighed i Nederlagets Time.

Men Kayser havde altid og paa alle Steder tilkendegivet sit nationale Sindelag, og det var ikke hans Skik at løbe fra en Gang talte Ord eller gjort Gerning. Den kendte Historiker, A. D. Jørgensen, skriver følgende smukke og træffende Ord om H. H. Kayser og det slesvigske Spørgsmaal:

„Det skal mindes til hans Ære, at han dengang i Stedet for at gaa i Rette med dem, der kunde siges at have mere eller mindre Skyld i Ulykken, tænkte paa at afværge dens værste Følger. Hvad der i en Aarrække blev gjort for at vedligeholde dansk Undervisning og Op-

lysning af enhver Art i Nordslesvig fandt en sikker Støtte i Kayser og gennem ham hos mange Venner og Meningsfæller, og han trættes ikke i denne Gerning af en Menneskealders ensformige Gang fra Nederlag til Nederlag overfor en hensynsløs Fjende af alt dansk Aandsliv. Og mangfoldige er de Sønderjyder, som i Aarenes Løb fandt en personlig Støtte hos Kayser, naar Forholdene i Hjemmet uforskyldt bragte dem i Bryderier eller kastede dem ind i nye og vanskelige Forhold. Hans Tro paa, at disse Prøvelser en Gang vilde faa Ende, var urokkelig og paa det nøjeste sammenvokset med hele hans Livsanskuelse; han ansaa det for umuligt, at den raa fysiske Overmagt for bestandig skulde kunne træde Folkenes og Menneskenes naturlige Ret under Fødder og kue Udviklingen af det Aandsliv, som har sin Rod i Modersmaalet og alle Folkets Fortidsminder. Og det var ham en Trøst før sin Død at lægge Mærke til, at Kampen for disse Livets største Goder, saa langt fra at mattes, tog et nyt Opsving og fik ny Næring hos de unge.

Hans Minde skal være os dyrebart, hans Navn skal bestandig nævnes blandt dem, der i trange Tider aldrig mistvivlede om Fædrelandets Fremtid.“

H. H. Kayser fik ganske naturligt gennem sin førende Stilling i Samfundslivet en vidtforgrenet Indflydelse og megen Magt; men han misbrugte vist aldrig sin stærke Position; det forbød hans Retfærdighedssans ham. For personlige Fordele rørte han aldrig en Finger. Han ønskede at være Tømrermester Kayser og at tjene sit Folk. Da man tilbød ham Etatsraadtitlen, afslog han den, et tilbudt Borgmesterembede gik det ligesaa med. Han ønskede ikke en Magtstilling, med et klart Blik for egne Evner vidste han, at Mæglerrollen laa bedst for ham, der kunde han i Kraft af sin Forhandlingsevne virkelig udrette noget, som andre ikke kunde gøre saa godt. Det er betegnende for Kaysers offentlige Arbejde, at han aldrig paatog sig noget, han ikke vidste, han var Herre over, og han klæbede ikke ved „Taburetten“, men var parat til at gaa, naar han havde gjort sin Pligt.

Den fremragende Stilling, Kayser indtog i Samfundslivet, maatte uvilkaarlig virke tilbage paa hans private Forretning, han kom jo i

personlig Forbindelse med saa mange, og hans Tømmerforretning voksede ogsaa til et efterhaanden meget anseligt Foretagende. Og selv om Kayser var stærkt optaget af kommunale Sager og andre betydelige offentlige Hverv, glemte han ikke at ordne det hjemlige. Han havde ikke nogen Stedfortræder som Leder af det daglige Arbejde i Forretningen, det laa til Kaysers Natur, at han selv skulde vide Besked med alle Enkeltheder og selv træffe de afgørende Beslutninger. Han naaede dette overvældende store Arbejde ude og hjemme ved at staa tidligt op og arbejde længe om Aftenen. Som han selv sagde: at hans Liv var en stille, lykkelig Udvikling, en rolig og arbejdsom Tilværelse, hvis højeste Glæde det var at være optaget. Han har utvivlsomt været i Besiddelse af en fænomenal Arbejdskraft, og han oparbejdede gennem de mange Aar ved Tømmerfaget stor Færdighed i at foretage Beregninger og Konstruktioner, saa han hurtigt og sikkert kunde overse et Byggearbejde og foretage de fornødne Beregninger over Arbejdets Udførelse og det økonomiske Grundlag for dette.

Sine Folk stod Kayser altid paa den bedste Fod med. Der var mellem ham og hans Svende det patriarkalske Forhold, som kendetegnede det gamle Haandværk. Svendene saa op til „Mester“, og de vidste, at de i ham havde en reel Arbejdsgiver, ja mere end det, en Husfader, de med Tillid kunde henvende sig til i Sorg og Glæde, og de havde Erfaring for, at de aldrig gik forgæves. Kayser var i det hele taget Smaafolk en god Mand. Svendene blev gerne gamle i Gaarde hos Kayser, han yndede ikke at skifte Medhjælper, selv om der skulde være en imellem, der knap mere kunde tjene sin Dagløn, naar han ellers i sin Tid, da han var ung og stærk, havde været tro og paalidelig, beholdt Kayser ham i sit Brød. Han følte personligt Ansvar for de Mennesker, der hørte hans Hus til.

Men i Kaysers Tid skete det store Skred i Forholdet mellem Mestre og Svendene. Det personlige-patriarkalske afløstes af det moderne: Arbejdsgiver og Arbejder. Hvor før Mester og Svend talte sig til Rette om Løn og Arbejde, blev det nu Fagorganisationerne, der tog Ordet og dikterede Lønsatser og Arbejdstid. Denne Tingenes Udvikling tiltalte ikke Kayser, han maatte opleve, at hans gamle Svende gik ud i Strejke i 1883, og baade Mester og Svende var vist

lige kede af det; men som de sagde til ham: Det kan nu en Gang ikke være anderledes, Mester. Selv om Forholdene i den nye Tid formede sig anderledes, end Kayser kunde ønske, afholdt det ham dog ikke fra at støtte gamle Svende. To Gange sendte han saaledes Hus-tømmerforeningen 20.000 Kr. til Oprettelse af Legater for veltjente Tømrersvende. 1888 overlader Kayser Tømmerforretningen til Sønnen, cand. polyt. Olaf Kayser, der førte den videre under de Forhold, som Tiden bød, men som gamle Tømrermester Kayser ikke kunde forlige sig med.

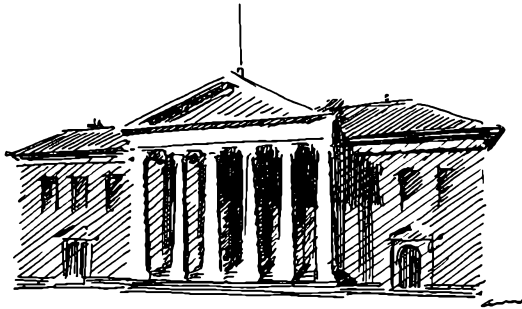
Harald Hartvig Kayser kunde ogsaa da se tilbage paa et langt Livs fortjenstfulde Gerning baade hjemme og ude, og han havde den Alderdomsglæde, at alle i det store og hele bøjede sig for hans Indsats i Ærbødighed og Taknemmelighed. Det kunde vel ikke undgaas, at en Mand i hans fremskudte Stilling havde mødt Kritik; men alle maatte anerkende hans Samvittighedsfuldhed og uegennyttige Arbejde for Stand og Folk. Derfor kunde han ogsaa opnaa den Tilfredsstillelse i sin høje Alder, at alle samledes om ham med Tak og Hyldest. Kayser havde Livet igennem saa vidt muligt holdt sig fra synlige offentlige Udmærkelser; men helt kunde han naturligvis ikke undgaa Hæderstegn. De faldt saaledes: 1862 Ridder af Dannebrog, 1867 Dannebrogsmænd, 1885 Kommandør af 2den Grad, 1892 Kommandør af 1ste Grad. Men den Udmærkelse, der vist glædede den gamle „Tømmermester“ mest, var Udnævnelsen til Æresmedlem af „Københavns Tømmerlaug“ ved hans 50 Aars Borgerjubilæum. Det var jo det Laug, der i hans unge Dage saa nødtigt vilde optage ham.

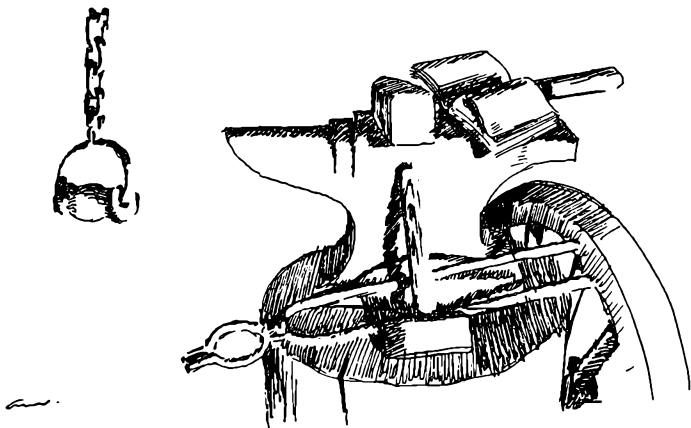
Den 10. Oktober 1895 døde Kayser i sin Ejendom paa Nørregade, den samme Bolig han havde benyttet siden 1850, da han som ung, nygift Mester lagde Grunden til det Livsværk, der blev saa solidt og godt i alle Maader.

De Mindeord, der lød ved hans Død, og det var selvsagt mange, samler sig i dette: Han var Typen paa den gode Haandværker, der med sin Person staar inde for det Arbejde, han paatager sig. Han var et beskedent, arbejdsomt Menneske, der ikke ønskede at blive udstafferet med laante Fjer, men altid at være sig selv. Han var den

gode Samfundsborger, der gav sin Arbejdskraft helt og fuldt for at tjene Land og Folk. Og ikke mindst var han Ungdommens forstaaende Ven og Vejleder, navnlig Haandværkerungdommen staar i stor Taknemmelighedsgæld til ham.

Tømrermester Harald Hartvig Kayser staar indskrevet i det danske Haandværks Historie som en sympatisk, helstøbt Personlighed, der ud fra sin humane Tænkemaade og bramfri Paalidelighed gav en værdifuld Arbejdsindsats til Gavn for meget af, hvad der var værd at arbejde for i vort Land.

JOHANNES VEDEL

Den danske Landhaandværker har i mangt og meget maattet dele Kaar med Bondestanden; dette bevirkede, at Landsbyens Haandværkere og Købstadens ofte havde svært ved at komme paa Talefod. I lange Tider indtog Landhaandværkeren en underordnet Stilling i Haandværkersamfundet. I Chr. d. 5tes Danske Lov var fastslaet: Ingen Haandværkere maa bo paa Landet undtagen: Grovsmede, Tømrere, Bødkere, Teglbrændere, Hjulmænd og Skræddere, som syr Vadmel, og Skomagere, som syr Bondesko. Det vil sige, det groveste og mest uundværlige Haandværk maatte drives paa Landet, og de, der udførte det, maatte nøjes med at blive regnet for andenklassens Haandværkere af By-Mestrene.

Een Haandværker var der dog paa Landet, som fra Oldtiden og under skiftende Forhold nød baade Anerkendelse og Respekt, det var Landsbysmeden. Landsbyens Smedie var fra ældgammel Tid Befolkningens Samlingssted og blev derved Arnested for Folkets sunde Sans og muntre Vid. At Smeden ofte øvede stor Indflydelse i Sognet er almindelig kendt; at enkelte af Standen formaaede at naa ud i større Kredse, er Johannes Vedel, „Smeden i Høve“, et godt Eksempel paa.

Johannes Vedel blev født den 18. August 1841 i Smedehjemmet i Hyllested ved Skelskør. Hans Forældre nedstammede begge fra gamle sjællandske Slægter. Faderen kunde føre sine Aner tilbage til den bekendte Anders Sørensen Vedel; Moderen nedstammede fra en Bondeslægt. Den lille Smededreng fik saaledes i Vuggegave det nedarvede sjællandske Grundpræg med dets Fejl og dets Dyder.

Han har selv fortalt om Slægten i „Mine Minders Verden“, og naar man læser denne Skildring træder det klart frem, at Slægtsarv er en væsentlig Bestanddel af et Menneskes Væsen og Væren. Vi møder hos Johannes Vedel de samme Karaktertræk, som han selv har skildret i Fortællingen om Slægtens Medlemmer, og naar „Smeden fra Høve“ fik saa stor Indflydelse i de vestsjællandske Egne, har det sikkert sin Forklaring i, at han selv var saa rodfæstet i sjællandsk Folkeliv.

Smedefolkene, som fik den lille Dreng i 1841, levede et Liv i „stor Nøjsomhed og Guds frygt“. Derfor er det naturligt, at disse to Begreber tidligt fæstnede sig i Drengens Sind og egentlig blev Grundakkorderne i hans Liv. Endnu før Drengen havde nogen klar Forestilling om, hvem og hvad Gud var, var Gudsbegrebet af Forældrene spundet ind i Drengens Livsopfattelse.

„Derimod er noget af det allerførste, jeg erindrer, hvordan min Fader lærte mig Fadervor. Det gik til paa den Maade, at han om Aftenen, naar vi var kommet i Seng — jeg laa i den store Seng hos ham — sagde Ordene for, et eller to ad Gangen, og saa sagde jeg dem bagefter. Hvortil det egentlig skulde tjene, havde jeg ingen klar Forestilling om, det stod nærmest for mig som en Slags Hoveriarbejde, Gud skulde have for at passe os.

— — —

Den faderlige Side hos Gud fik jeg ikke fat i. Det var den strenge, retfærdige, vældige Dommer og Regent, der dannede mit Gudsbegreb. Men naar vi var artige og gjorde, hvad vi skulde, deri indbefattet at læse Fadervor, før vi sov, da havde vi Lov til at bede ham om Hjælp i alskens Nød og Fare. At Fadervor var en Bøn, havde jeg ingen Mening om.“

Dette i den spæde Barndom indpodede Gudsbegreb danner Grundvolden i Johannes Vedels Livsanskuelse, der saa afgørende hviler paa Tro. Den anden Ting, Forældrene opdrog ham til, var Arbejdsomhed. I Drengesaarene kom han ud og hjalp Faderen i Smedeværkstedet. Som Barn lavede han Træskobeslag af gammelt Jern og solgte dem til Naboerne. Det gav ham tidligt Begreb om, at Arbejde og Fortjeneste hørte nøje sammen, og at de Penge, han tjente ved eget Arbejde, havde en Personlighedsværdi, som de, han fik som Gave, ikke havde.

Den lille Smededreng skulde jo imidlertid ogsaa have Forbindelse med boglige Kundskaber. Forældrene var, som Bønderfolk flest dengang, ikke særlig godt hjemme i det Kapitel; men de ønskede nok, at deres Børn fik en bedre Lærdom. Moderen forsøgte, som Skik var, at give Drengen de første vage Begreber om Alfabetets Hemmeligheder. men uden større Held. Anderledes gode Fremskridt forekom, da Sognets Lærer tog fat. Adolf Jacobsen, som Stedets Lærerehed, fik snart Drengen interesseret i at læse og lære, saa han vandt frem til at blive en af Skolens flinkeste Elever.

Den unge energiske Lærer Jacobsen hørte til den Kreds af Lærere, der i det 19de Aarhundrede indførte en ny Aand og Tone i Folkeskolen. De gamle Degne havde gjort Dagens Gerning efter Pryglesystemet; den nye Lærergeneration havde paa Seminariet faaet et helt andet Syn paa Børneopdragelse, og det praktiserede de i Skolestuen og uden for denne. Johannes Vedel fik under Lærer Jacobsens Vejledning Øjnene aabnet for Naturens Liv og Skønhed paa lange Fodture, som Læreren foretog sammen med Børnene, han skærpede ogsaa Børnenes Sans for det danske Sprog og indførte dem i Poesiens Verden. En saadan Skolegang maatte præge en Natur som Johannes Vedel for hele Livet. Han siger selv om denne Barndoms-lærer:

„Han har hjulpet mig frem mere end nogen anden enkelt Mand og, maaske ubevidst, grebet dybt ind i min Livsførelse og paa mange Maader og det med fuld Bevidsthed bidraget til i meget væsentlig Grad at give mit Liv Indhold.“

Ved Foraarstid 1856 afsluttedes Johannes Vedels Skolegang, og Konfirmationen satte det for Landsbybørn traditionelle Skel mellem Barndoms- og Ungdomstiden. I hans Skudsmaalsbog, som dengang var det synlige Bevis paa, at man skulde til at være voksen, fik han følgende Paategnelse af Stedets Præst:

„Ved Efteraarseksamen i Hyllested Skole i Oktober 1855 udskreven til Konfirmationsundervisning med en Fremgang i Kundskaber, der gaar meget langt ud over det, som fordres. Hans Opførelse har været meget god.“

Baade Præst og Lærer var af den Mening, at den velbegavede Dreng burde holdes til Bogen, saa han kunde blive Lærer. Men Faderen satte sig imod disse Planer, vist navnlig fordi Præsten, da de drøftede Sagen, fik talt nedsættende om at være Haandværker. Præsten sagde: at det var baade Synd og Skam, om der ikke skulde blive andet ud af den Dreng end en simpel Landsbysmed. Hvortil Smeden svarede: om Præsten ikke mente, at det kunde blive en lige saa god og agtet Stilling at være en dygtig Smed som en forsulten Degn. — — — Da Seminarielvejen saaledes var spærret, forsøgte Præsten at faa Drengen ind paa Ankersmed Caspersens Værksted i København; han mente velsagtens, at det vilde lægge Fremtidskaarene bedre til Rette for den unge Smedesøn end ved at gaa hjemme i Hyllested. Men ogsaa dette mødte Faderens Modstand og Afslag. Drengen skulde foreløbig blive hos ham og lære at bestille noget, og saadan blev det.

Johannes Vedel havde jo tidlig deltaget i Arbejdet i Smedien, og selv om han havde megen Læselyst, tiltalte det raske Haandværkerliv ham dog ogsaa, særlig det Smedearbejde, der tangerede det mekaniske og det kunstneriske, havde hans Interesse. Saa selv nærede han ikke paa dette Tidspunkt noget bestemt Ønske om, enten det skulde være Seminariet eller Smedien, der skulde være hans Oplæringssted. Den raske Knægt glemte snart Skolearbejdet og de Interesser, der var knyttet sammen med dette, og tog med Overgangsalderens Livsbegær Del i Landsbyungdommens Fritidsfornøjelser.

Den Tids unge havde ikke den moralske Støtte, der kan ligge i det

Skolearbejde, som i saa rigt Maal tilbydes Nutidens Ungdom. Derfor ser vi ogsaa, at denne begavede Smededreng af Mangel paa bedre Interesser at dyrke henfalder til Kortspil og anden tidsspildende Fritidssyssel, simpelthen fordi han savnede Afløb for Overskud af Kræfter. Johannes Vedels Ungdomsliv afgiver et soleklart Bevis paa, at naar Overgangsalderens unge saa ofte driver planløst af Sted, er Skylden ofte alene manglende Styrmand.

Til stor Lykke for Johannes Vedel fik Præsten i Hyllested en ung Kapellan, der rakte ham en hjælpende Haand i det rette Øjeblik. Den unge Smed og den unge Præst forstod hinanden, og førstnævnte lagde snart Kortspillet og anden Tidsfordriv paa Hylden. Han havde faaet aabnet Sindet, saa det var modtageligt for god Læsning og aandelig Paavirkning, og nu stod det ham klart, at Livet er for værdifuldt at sløse bort.

Som rene fine Sølvtraade slynger sig ogsaa gennem den raske Smeds Ungdomsliv hans Kærlighedsforhold til den unge Pige, der senere blev hans Hustru. Helt fra Barneaarene havde de to holdt sammen, og i Ungdomsaarene tager deres Følelser for hinanden bestemt Form; men den unge Piges Fader, som var en bondestolt, sjællandsk Gaardmand, ønskede ikke at give sin Datter til en fattig Landsbysmed. De to unge Menneskers Kamp for at faa hinanden er baade præget af Taalmod og Stejlhed, og for Johannes Vedel fik dette Forhold afgørende Betydning i mangt og meget.

Da Johannes Vedel havde arbejdet paa Faderens Værksted en 4—5 Aar og kunde kalde sig Svend, længtes han naturligt nok efter at se noget af den Verden, der laa uden for Sognegrænsen. Tillige voldte hans Kærlighedsforhold ham netop i dette Tidsrum mange Kvaler; han snørede derfor sin Randsel og drog ud i den vide Verden. Han naaede dog kun til Slagelse, der fik han Arbejde, og under dette Ophold kom han for første Gang i Forbindelse med grundtvigske Kredse og modtog her blivende Indtryk af, hvad denne Bevægelse betød for mange jævne Mennesker. Slagelseopholdet blev ret pludseligt afbrudt, da han fik „sin Seddel“ af Mesteren, fordi han ikke vilde arbejde om Søndagen, som det dengang var Skik. Han arbejdede derefter forskellige Steder paa Vestsjælland; men i Foraaret 1862 vendte han hjem til Smedien i Hyllested for at hjælpe sin gigt-

svage Fader. Johannes Vedel var efterhaanden blevet en dygtig Smed, og han var straks efter Hjemkomsten optaget af at konstruere en Svenskharve med Hjul, saa den kunde dybdeindstilles. Eksperimentet lykkedes over al Forventning, og paa Industriudstillingen i Slagelse samme Efteraar fik han tilkendt Bronzemedalje „for Duelighed og Snille“. Den unge Smedesvend følte næsten en Alen lagt til sin Vækst, da Amtmanden egenhændigt overrakte ham Medaljen med nogle anerkendende Ord om, at han med sit Arbejde paa en smuk Maade havde repræsenteret Landhaandværkerne. Noget pekuniært Udbytte fik Vedel ikke af Opfindelsen.

Som et ikke helt velkomment Afbræk i Smederiet kom Soldater-tjenesten. Han aftjente sin Værnepligt som Marinesoldat og begyndte Tjenesten paa Logiskibet „Dronning Marie“ i København. Under dette Ophold fik han Lejlighed til at høre Grundtvig, hvad han længe havde ønsket. Det blev dog en Skuffelse for ham som for saa mange andre, fordi Forventningen var spændt saa højt, at Virkeligheden ikke kunde svare dertil.

Efter endt Militæruddannelse kom Johannes Vedel atter hjem til Hyllested; men et Par Maaneder efter blev han indkaldt paa ny. Kong Frederik d. 7des Død i en kritisk politisk Tid gav Anledning til Krigen med Tyskland 1864. Den kvikke Smedesvend blev Under-officer og deltog som saadan i Krigen — dog uden at komme i Slag. Den 18. August 1864 paa sin 23-aarige Fødselsdag blev han hjemsendt, og hans militære Løbebane var forbi.

Med friske Kræfter tog han fat paa Smederiet hjemme i Hyllested opfyldt af Tanken om at vise sin Svigerfader, at han nok var hans Datter værdig. Sognefoged og Gaardejer Chr. Andersen i Hyllested havde nemlig maattet opgive at holde de to unge fra hinanden, og han havde da — om end ikke med Begejstring — givet sit Minde til deres Forlovelse.

Den unge Smed viste snart, at han var en ualmindelig dygtig Mand til sit Haandværk, og det skete oftere og oftere, at der kom Folk fra andre Byer til den unge Smed i Hyllested, naar de havde et vanskeligt Stykke Smedearbejde, de skulde have udført. Han var ogsaa en Mester til at smede Leer og andre skærende Redskaber, og det gav god Fortjeneste.

Ved Foraarstid kom Vandrelysten imidlertid op i ham som i andre Haandværkssvende, og han gik „paa Valsen“. Han naaede dog heller ikke denne Gang længere end til Slagelse, hvor han fandt godt Arbejde og befandt sig vel mellem grundtvigske Venner fra hans forrige Slagelseophold. Opholdet blev dog ogsaa denne Gang af ganske kort Varighed. Johannes Vedel fik Lyst til at tage speciel Uddannelse i at beslaa Heste. Landbohøjskolen reklamerede med et saadant Kursus for unge Smede, der vilde lære Beslagkunsten fra Grunden af, og Vedel søgte om at komme paa dette Kursus og fik sin Ansøgning bevilget.

Den unge Smedesvend var en interesseret og flittig Elev, og han bestod med en fin Førstekarakter ved den afsluttende Eksamen, og Lederen af Kursuset opfordrede ham til at søge videre Uddannelse ved Landbohøjskolen og tage Dyrslægeeksamen. Det havde Johannes Vedel imidlertid ikke Lyst til; men derimod brød det stærkt i den unge Haandværker i dette Tidsrum, der meldte sig stærke Længsler efter at komme ind i et aandeligt Arbejde. Præstevejen tiltalte ham mest; men den var spærret af økonomiske Grunde. Han syslede lidt med Tanken om at gaa ud som Missionær blandt Hedningerne. Disse flygtige Ungdomsdrømme, som de fleste vel kommer ud for under en eller anden Form, forblev dog paa Drømmestadiet, og han tog tilbage til Hyllested.

Som eksamineret Beslagsmed fik han nu nok at gøre. Man kom langvejs fra med vanskelige Heste, som af Egnens Dyrslæger var beordret hen til ham for at blive beslaaet. Ogsaa teoretisk beskæftigede han sig med Beslagspørgsmaalet i en velskrevet Artikel i „Dansk Landbotidende“. Det var Johannes Vedels første offentlige, skriftlige Bidrag; senere skulde han blive en flittig og dygtig Skribent.

Det er forstaaeligt, at den unge Smed længtes efter at begynde selvstændig Virksomhed. Han havde nu god Uddannelse i Faget og havde været forlovet i adskillige Aar, og de to unge vilde gerne have eget Hjem. Han skriver selv om dette: Jeg gjorde flere Forsøg, men hver Gang strandede det paa et eller andet, der var som vinket af og sat Bom af en usynlig Haand. Da faldt jeg sammen, min Kraft var brudt. Saa en Dag i Aaret 1868 slaar den Tanke ned i Johannes Vedel, at han vilde tage over til den bekendte Højskoleforstander

Kristen Kold i Dalum paa Fyn, og der var ikke langt fra Tanke til Handling. Den unge Smedesvend var i sjælelig Nød, da han kom til Dalum, men han rejste derfra som en frimodig, sjælekarsk Ungersvend. Dette Højskoleophold bliver af afgørende Betydning for hele hans Liv. Kold havde som bekendt en sjælden Evne til at rette Folk op og faa dem til at finde sig selv.

„Men Lyspunktet i Dagens Gerning var dog Kolds Tale. Aldrig havde jeg hørt nogen tale med en Myndighed og Mildhed om Guds Kærlighed som han. Den sikre Tro, hvormed Ordene lød, var mig til Sjælebod, jeg fik atter Hvile i mit Gudsforhold. Og det var ikke blot i Skolestuen, jeg fængsledes af hans Ord. Naar han gik sin daglige Tur i Marken, vilde han gerne have mig til Følgesvend, hvor Lejlighed gaves, og uden jeg anede det, skulde det nok slaa til, at Samtalen drejede ind og faldt saaledes, at det, han sagde, netop fik Tag i mig der, hvor jeg trængte mest til det.“

Efter at Dalumopholdet var sluttet, faldt Forholdene saadan i Lave for Johannes Vedel, at han fik Arbejde paa Sydfyn hos en dygtig Landsbysmed, Lars Madsen, Rødme. Af stor Virkning paa hans senere Liv blev ogsaa dette Ophold i en Egn med grødefuldt, grundtvigsk Aandsliv. Han modtog Paavirkning baade fra Pastor Birkedal i Ryslinge, Højskolemanden Mads Hansen, Ollerup, og Folkedigteren Peder Rasmus Møller. Denne korte Ungdomstid i det dejlige Sydfyn kom til at staa for Johannes Vedel som en af de solbeskinnede Pletter paa hans Livsvej.

Opbrudet derfra skete hastigt og uforberedt fremkaldt af et Brev fra hans Kæreste, hvori hun meddelte ham, at hendes Fader havde købt Smedien i Høve til dem, saa nu kunde de gifte sig og faa deres eget Hjem. Det var nu ikke helt efter den fribaarne Smeds Hoved at komme i selvstændig Virksomhed paa denne Maade:

„At dette Budskab kom bag paa mig, er let at forstaa, vanskeligere er det maaske at sætte sig ind i den Sindsstemning, som jeg blev magtet af.

Hvis det havde været paa et tidligere Tidspunkt, blot inden jeg rejste til Fyn, saa vilde jeg ganske sikkert have jublet ved at se

Vejen pludselig banet til mine Ønskers Maal, jeg vilde have takket Sognefoged Chr. Andersen, saa godt jeg formaaede, for hans Eftergivenhed og redebønne Hjælp. Men nu var det mig ikke muligt at tage Sagen paa den Maade.

Nu havde jeg endelig, efter mange og lange Kampe, vundet Fred i Sjælen, saa jeg følte mig lykkelig ved Tilværelsen. Først nu var det gaaet op for mig, hvad det vil sige at være ung og fri for alle Sorger og Bekymringer for Nutid og Fremtid og lade hver Dag og Time have nok i sin Plage eller rettere holde alle Plager ude ved at leve hvert Øjeblik med fuld Kraft i alt godt, som Sjæl og Sind og Krop befandt sig vel ved.

Hvad der havde naget mig ved Tanken om mit Forhold til Chr. Andersen, at han ikke regnede mig for god nok til hans Datter, fordi jeg manglede Gaard og Gods, det var jeg nu for saa vidt kommet over, som jeg følte mig dygtig nok til at kunne hamle op baade med den og den Gaardsmandssøn, der havde været tiltænkt Marie som Mand. At vise dette var blevet min kære, stadige Tanke — og nu kom saa Smedjekøbet i Høve og ødelagde mine stolte Planer.“

Smedesvenden bøjede dog sin stolte Nakke for Maries kønne, milde Øjnes Skyld, og fordi han indsaa det fornuftige i at lade gammelt Nag være glemmt. Den 2. April 1869 holdt Sognefoged Chr. Andersen et festligt Bryllup for Datteren Marie og Smed Johannes Vedel, begge af Hyllested.

Som alt nævnt i Indledningen til denne Skildring er Landsbyhaandværkeren bundet til Landsbyens Skikke og Levevilkaar og maa paa bedste Maade søge at indrette sig derefter. Den nygifte Smedemester Johannes Vedel i Høve fik svære Begyndervanskeligheder, fordi han vilde være en fri og selvstændig Mand i sin Smedie. Der gik ikke lang Tid, førend han stod i det første Modsætningsforhold til de Høve-Bønder, og det var jo ikke saa heldigt, naar han skulde leve og arbejde mellem dem og for dem.

Det første Sammenstød mellem Smed og Bønder havde sit Udspring i den gamle hævdevundne Skik, at Bønderne for almindeligt

Smedearbejde saasom: Hestebeslag, Plovjern o. l. betalte med Korn i Stedet for rede Penge. Brændsel og Materialer skaffede Kunderne selv, og en Mand fra Gaarden mødte i Smedien og gik Smeden til Haande, trak Blæsebælg o. s. v. En god Madkurv var det en Æressag for Husmoderen at sende med, naar der var „Smedetur“. Johannes Vedel kendte nok denne Skik hjemme fra Hyllested; men der var den dog afskaffet for adskillige Aar siden uden større Gnidninger. Slet saa let gik det ikke i Høve, og den unge Smed hørte ikke til dem, der kunde fare med Lempe og i Mag. Han leverede imidlertid godt Arbejde, og saa fandt man sig i, at han var en Urostifter i Landsbydyllen, der brød gammel Sæd og Skik. De rykkede ud med de kære Kontanter.

Men næppe var denne Betalingsstrid ophørt, før de bevægede politiske Kampe kom og tændte Ufredens Baal i Landsbyerne over det ganske Land. De fleste Gaardmænd i Høve var Højremænd, og Johannes Vedel var ivrig Venstremænd, og Slaget stod. Vi maa erindre os hine Dages lidenskabelige politiske Fanatisme for at forstaa, at det kunde trænge ind i noget saa upolitisk som Smedehaandværket. Den unge Smedemester i Høve lagde ikke Skjul paa sin Mening og dæmpede ikke sine Ord, naar der var Lejlighed til politisk Ordskitte.

„En Henstilling fra min Svigerfader — der ogsaa var gammel Højremænd — om, at jeg burde tænke paa min vanskelige Stilling blandt Kunderne, saa jeg lod Politiken passe sig selv, gød kun ny Olie paa min Begejstrings Ild.

At nogen vilde byde mig eller blot tilraade, at jeg skulde slaa om eller slaa af paa min Overbevisning for at tækkes Kunderne, nej, det var dog for galt.

Denne Brydningstid skal jeg dog ikke opholde mig videre ved, men blot berette, at de Høve Bønder heller ikke var tilsinds at give Køb. De blev hurtig enige om, en Del af dem, at noget maatte der gøres, og saa byggede de selv en Smedje lige over for min, paa den anden Side Gaden, og antog her en Svend til at smede for sig.

Det kunde jo se truende nok ud, men det forknyttede mig alligevel ikke. Det var sædvanlig saadan med mig fra min tidligste Ungdom af, at Medgang havde jeg vanskeligt ved at taale, den virkede

let i Retning af LigeGYldighed og Overmod. Men saasart der var noget at brydes med, noget, som skulde overvindes — og det har der heldigvis jævnlig været — saa vaagnede de dvasker Livsaander. At tabe Modet og raadvildt lade sig gaa paa af Hindringer, det hørte ikke min Natur til, tværtimod, saa syntes jeg først, der kom Vind i Sejlene.

Og saaledes gik det ogsaa nu ved denne Lejlighed. Jeg nedlagde det gamle Smederi, byggede et nyt Værksted, hvor der var Plads til at røre sig, og slog saa ind paa at lave Maskiner.“

Den viljestærke Smed fik Medvind i sit nye Foretagende, det var i 70erne, da det danske Landbrug var i stærk og frodig Udvikling frem mod mere intensiv Dyrkning af Jorden, og dertil krævedes bedre Markredskaber, end man var vant til at bruge. Smederiet „Frejr“ i Høve kom derfor til Verden i det rette Øjeblik, og Johannes Vedel led langt fra noget Tab i økonomisk Henseende ved, at Bønderne byggede deres egen Smedie. For øvrigt gled Forholdene snart i Lave, for Vedel var egentlig en vennesæl Mand, og snart mødtes de to stridende Parter i al Venlighed. Men det almindelige Smedearbejde tog han ikke op igen, han var nærmest glad for at være blevet befriet derfor. Den nye Virksomhed passede meget bedre til hans Evner og Interesser.

Johannes Vedel oparbejdede saaledes i Løbet af ganske kort Tid en stor og blomstrende Virksomhed, der beskæftigede mange Mennesker, og herved blev hans Opmærksomhed henledt paa de unge Haandværkeres Uddannelse og Oplæring. Fra sin egen Ungdomstid erindrede han, at han saa ofte manglede Vejledning og Støtte, og den Tanke trængte frem hos ham:

„Der maa være en anden og bedre Maade at behandle Læredrengene paa i Haandværkerfagene end den, der sædvanlig bruges.“

Han havde haft rig Lejlighed til at se paa de forskellige Værksteder, hvor han havde arbejdet, at Lærlingenes Kaar ikke var blide. Disse Drengene i „Lømmelalderen“ blev ofte misforstaaede og derfor hundsede og forkuede, og det førte til Sløvhed og daarlig Arbejds-

ydelse. Johannes Vedel forstod, at det gjaldt om at komme disse unge til Hjælp baade fagligt og menneskeligt.

Ud fra disse Tanker oprettede Vedel en praktisk Skole og Lærested for Smedelærlinge i Høve. I 1877 byggede han et nyt Hus, hvori der var Skolestue, og denne nye Virksomhed blev indviet ved en Festlighed, hvor bl. a. Højskoleforstander Ernst Trier, Vallekilde, talte.

Smedeskolen i Høve blev et søgt Lærested, for det rygtedes snart viden om, at „Smeden i Høve“ var en god Opdrager for unge i den ofte vanskelige Overgangsalder. Han rettede adskillige blege, slappe Fyre op, saa de blev stærke Mandfolk. Det var hans bærende Idé, at Frivillighed og Glæde skulde være Drivkraften i det daglige Arbejde, og i de fleste Tilfælde lykkedes det ham vistnok at føre denne Tanke igennem til Sejr selv over for de vanskeligste Elever.

Da han i en halv Snes Aar havde praktiseret sine Opdragelses-tanker i Smederiet i Høve, begyndte han at fremsætte sine Tanker offentlig i „Højskolebladet“ og andre Blade. Der er ingen Tvivl om, at han baade ved sit grundlæggende praktiske Arbejde og senere ved sine Artikler har vakt Opmærksomhed om dette betydningsfulde Spørgsmaal og fordrevet den fejlagtige Opfattelse, at Overgangsalderen, „Lømmelalderen“, er særlig præget af Ondskab, Dovenskab eller andre Udyder. Men det er en legemlig og sjælelig Overgangstid, der kræver Forstaaelse og karakterfast Vejledning fra de ældre, som skal oplære disse unge.

„Men ligesom der i Naturen er en Overgang fra den grønne Spire til Blomsterfloret, en kold Maj mellem det frembrydende Foraar og den smilende Skærsommer, saaledes er der ogsaa et Tidsrum mellem Barndom og Ungdom, der vel runder sig af til begge Sider, men staar dog med sit eget Særpræg og har et bestemt Arbejde i Udviklingen og skal have udført, der hverken kan slaas sammen med Barndommen eller Ungdommen.

Dette Tidsrum er Overgangsalderen, og det Arbejde, som her særlig ligger for og maa haves for Øje af Opdrageren, er Viljens Udvikling.

For at bidrage til at klare dette og vise, i hvad Retning der maa

gaas, om Maalet skal naas, skal jeg i Korthed fremsætte mine Tanker derom. Dog maa jeg paa Forhaand sige, at disse Tanker er jeg mindre kommet til ad Tænkingens end ad Erfaringens Vej, den Vej, hvor man altid har det længste Stykke foran sig.

— — —

Naar jeg fremsætter den Mening, at Kravet om og Lysten til legemlig Virksomhed er stærkt oppe i Overgangsalderen, vil det maa-ske for mange lyde som en dristig Paastand, og de vil udbryde: havde du endda nævnt Barnealderen, saa kunde vi finde det rimeligt; men det er jo netop det, saadanne store Drengene allermindst vil, tage sig noget nyttigt for, og de gør ikke mere Gavn, end de lige skal drives til — da er det netop Ulykken: man vil drive dem til det. Begge Aldre er for Opdrageren løbet ud i et uden anden Forskel end den, at Baandene strammes haardere og haardere, efterhaanden som den unge begynder at rykke i dem, og Arbejdet er bleven brugt som en Spændetrøje, Knægten skulde have paa for ikke at slaa for galt ud. Man har spændt ham i den stærkeste Sele, hvad enten det nu blev som Læsehest til Skolebænken eller som Slæbehest for Arbejds-kærren.

Men hvor skulde det under saadanne Forhold kunne blive med Lyst og Mod og „med Øjet, som det skabtes himmelvendt, lysvaagent for alt skønt og stort hernelen“, at den unge Mand kunde gøre sit Arbejde? Det var dog ikke noget af alt det, som gør Livet jævnt og muntert og virksomt, der hver Dag ildnede hans Mod, og endnu mindre kastede Forklarelsens Glans over hans Fremtid.

Nej, det var Madstræbet, Levebrødet, der stod som det store Maal langt ude paa Vejen.

— — —

Der er kun et Baand, som Friheden kan taale at bære, det er Tillid, men det er ogsaa det allerkæreste. Ligesom der næppe er noget mere saarende for et Menneske end at mærke sig vogtet af Mistillid — og denne Mistillid afføder da Utroskab og meget andet ondt — saaledes er der heller intet, der hjælper Selvfølelsen og alt det bedste frem i en Menneskesjæl saadan som dette at føle sig baaret af Tillid.

— — —

Lad en og anden kun gaa over Stregen i Begyndelsen, har man blot Mod og Tro til at holde ud, da vil Vedkommende, drevet af den onde Samvittighed, selv komme tilbage og er da grundigt helbredet for sin Daarlighed med det samme. At der gives Undtagelser følger af sig selv, vanskelige Naturer, som alt fra Smaabørn af har faaet mere Gift end almindelig i Sjælen, men selv saadanne har bedst af at blive mødt med Aabenhed og Tillid.

— — —

Følelsen af at eje Tillid er den bedste Grænsevogter paa Frihedens Mark; thi da kaldes Ansvarsfølelsen frem. Men vise Tillid til Mennesker det kan kun Kærligheden til disse lære os.“

De Opdragelsestanker, Johannes Vedel i Skrift og Tale gjorde sig til Talsmand for, vandt navnlig Genklang i skoleinteresserede, grundtvigske Kredse. For Eksempel blev Askov Højskoles Forstander, Ludvig Schrøder, meget optaget af Smedens Virksomhed i Høve, han fandt, at Vedel her havde skabt den „Drengeskole i gode Borgeres Huse“, som Grundtvig havde lyst efter, og Schrøder sendte en af sine egne Sønner til Høve. Ligeledes benyttede Schrøder ofte Lejligheden til i sine Foredrag at omtale og anbefale de Principper, denne ejendommelige Drengeskole var rejst paa.

„Smeden fra Høve“, som Johannes Vedels Kendingsnavn var i grundtvigske Kredse, blev efterhaanden en kendt og agtet Mand — særlig i det vestsjællandske Folke-, Kirke- og Skoleliv tog han livlig Del.

Den velbegavede og selvstændigt tænkende Haandværker fik sikkert større Indflydelse, end han vilde have faaet, hvis han var blevet Præst. At en almindelig Haandværker traadte saa stærkt offentlig frem, var jo ikke en Hverdagsbegivenhed, og det var ikke tomme Ord eller løs Eftersnak, Johannes Vedel førte i Marken. Han staar som et tiltalende Eksempel paa, hvad et Menneske kan naa ved Selvstudium. Ikke alene den lærde Askovforstander vekslede gerne Ord og Breve med „Smeden fra Høve“, adskillige fremtrædende Mænd paa andre Omraader lyttede ogsaa gerne til, hvad denne Folkets Mand havde at sige om Tidens brændende Spørgsmaal. Ved Siden

af at passe sit Haandværk fik han Tid til at læse meget og fik der- ved Indsigt i mange Spørgsmaal og stort Kendskab til dansk Litteratur. Det var ikke et Fond af døde Kundskaber, han erhvervede, de blev omsat i et frodigt Medvirken i det vestsjællandske Folkeliv.

Kampen for Folkestyret optog Sindene stærkt i hele Johannes Vedels Manddomstid, og det er næsten selvindlysende, at vi træffer „Smeden fra Høve“ forrest i Ildlinien, naar det gjaldt et saa betydeligt Spørgsmaal. I dette politiske Arbejde kom han i nær Forbindelse med den fremragende Venstrepolitiker Christen Berg.

C. Berg kom til at sætte megen Pris paa den sundt tænkende Haandværker, og de vekslede adskillige Breve, og Johannes Vedel var ogsaa en velkommen Gæst i Bergs Hjem. Af et Brev, Fru Berg skrev til Smeden, ser vi, at hun ogsaa lagde stor Vægt paa hans Dømmekraft.

„Herthadalen“ ved Lejre er indskrevet i Folkefrihedens Historie som det Sted, hvor de sjællandske Venstremænd samledes til store Protestmøder mod det provisoriske Estrup-Styre. Johannes Vedel var en af Hovedmændene for disse politiske Møder, levende optaget som han var af at værne Folkets grundlovmæssige Ret. Sammen med Berg, Hørup, Holstein-Ledreborg og mange andre manede „Smeden fra Høve“ til Samling om Folkefrihed og Folkestyre.

Ved et Møde hos Grev Holstein-Ledreborg 1883 for Valgkredsens Repræsentanter traf Johannes Vedel Digteren Holger Drachmann. De to iltre Mænd kom omgaaende i en livlig Diskussion, der sluttede med et varmt Venskab. Drachmann var netop i den Periode i stærk Strid med sig selv og derfor ulykkelig og usikker, og det er ejendommeligt at læse om, hvordan „Smeden fra Høve“ bliver Skjalden til Hjælp og Afklaring ved at citere Brudstykker af Digterens egne Arbejder for ham. Johannes Vedel kunde store Stykker af „Prinsessen og det halve Kongerige“ udenad, han havde været meget optaget af Smedesvenden i dette Eventyrspil.

Holger Drachmann fik gennem sin Tankeudveksling med den jævne Haandværker Interesse for at lære de Tanker nøjere at kende, som bar det grundtvigske Folke- og Højskoleliv. Smedens Arbejde med Drengene hjemme i Høve optog ogsaa Digteren i høj Grad. I Drachmanns Digtning i disse Aar spores tydeligt Paavirkningen fra „Sme-

den i Høve“. Dels i nogle grundtvigskprægede Digte, men navnlig i Digtene om at sætte det legemlige Arbejde i Højsædet som Opdragelsesmiddel.

„Kast dine Bøger, Dreng, paa Ilden fluks,
og svar mig ej, at de blev anbefalet af Mænd,
som just ej selv har skrevet Juks!
Jeg giver dig, drakonisk, den Instruks:
brænd dem, før selv din unge Sjæl de brænder,
jeg toer ej, som Pilatus, mine Hænder.

Lad vore Sønner tage Skovl i Haanden,
lad Kvinderne kaste bort Korsettets Baand,
saa kan hun endnu blive Bedstemoder;
lad hende række Hest i Stald sit Foder,
lad hende gaa i Køkken og i Boder:
Det er den sunde Prosas Poesi.
Vi dur kun halvt: vi ved, at vore Poder
skal staa Naturen mere nær end vi.

Bliv sund, bliv stærk, ryd Krattets stive Tjerne,
tærsk, pløj, kærn — og dermed Gud befalet.“

En Digter er som Bien, der søger Blomsten, saa længe den giver Saft, derefter til den næste. Mødet mellem Smeden og Digteren minder om dette. Da Drachmann havde modtaget Haandværkerens Inspiration, søgte han til den næste Inspirationskilde. Hvem af de to, der modtog mest i dette Venskab, er ikke nemt at rede ud; men Johannes Vedel var i hvert Fald klar over, at det befrugtede hans Liv at mødes med denne uroligt flagrende Digtersjæl.

Det største Arbejde og de fleste Tanker samlede Johannes Vedel dog om Gerningen hjemme i Høve, og den stillede store Krav til sin Mand. De mange unge Mennesker var ikke altid lette at lede paa Værkstedet, og endnu vanskeligere var det at faa formet Hjemlivet, saa det svarede til det Ideal, der havde foresvævet ham, da han tog fat paa Arbejdet. I 1832 brød Johannes Vedel sammen af Overanstrengelse. Det store Arbejde og de mange Skuffelser var mere, end han kunde byde sig selv.

„Der laa jeg saa som et søndret Vrag. Den mindste Lyd forskrækkede mig og for mig gennem Krop og Sjæl med ulidelig Pine. Der var ikke Tale om, at jeg kunde have det unge Mandskab længer, jeg maatte lade dem rejse alle.“ —

Han var saa syg, at han egentlig blot ventede paa Døden som en Befrier fra den Sjælesyge, der plagede ham. Men da der blev Ro i Huset, efter at alle Smededrengene var rejst, faldt hans oprørte Nerver ogsaa til Ro. Samtidig med Foraarets Komme kom der ogsaa friske Kræfter til ham, og han fik nyt Mod paa Livet.

Smederiet havde jo antaget en anden Skikkelse under hans alvorlige Sygdom, og han vovede ikke at tage fat paa at bringe det tilbage til den gamle Form, dertil var Kræfterne endnu for smaa. Dertil kom, at mens han var bundet til Sygesengen, var Ungdomstankerne om en Forkyndergerning vaagnet til nyt Liv. Men var disse Tanker vanskelige at realisere i de unge Aar, saa var det ikke blevet lettere nu. Han var en Mand paa over de fyrre, havde stor Familie, ingen Formue og savnede de nødvendige reelle Kundskaber. Selv om han var dygtig til at bruge baade Mund og Pen ved Siden af Haandværket, saa laa Sagen jo ganske anderledes, hvis det skulde være hans egentlige Kald at forkynde Ordet.

Han henvendte sig til Forstander Schrøder i Askov og forelagde ham sine Planer, og det var sikkert heldigt, at det blev hos denne realitetsbundne Mand, han søgte Raad og Vejledning. Schrøder anerkendte Smedens sjældne Evner, men fraraadede ham at forlade Haandværket. Han skriver blandt andet:

„— — — at jeg i dit sted vilde have store betæneligheder ved at forlade min stilling uden et bestemt ydre kald, men at jeg paa den anden side kan billige det, at du vil søge en udvidelse af dine kundskaber, som kan være dig til nytte, om kaldet kommer til dig, men som du ogsaa vil have gavn og glæde af i den stilling, hvori du har vundet dine sporer.“

I det følgende Efteraar rejste Johan Vedel saa til Askov Højskole for at deltage i Undervisningen der. Det var et højst opsigtsvækkende Skridt, at en ikke helt ung Haandværker forlod Hus og

Hjem for at sætte sig paa Skolebænken — men „Smeden fra Høve“ var heller ikke et Dusinmenneske. En paalidelig Svend styrede Bedriften hjemme i Høve, og det samme gentog sig næste Aar.

Under disse Askovophold modnedes den Tanke hos ham, at han vilde oprette en Pige højskole i Høve. Han byggede derfor til dette Formaal en Bygning med Skolestuer og Elevværelser, og Skolen kom i Gang. Men Johannes Vedel vilde ikke ansøge Højreregeringen om Statstilskud til Skolen, og Tilgangen af Elever var for lille til, at den kunde svare Regning uden dette. Tre Aar holdt han Skolen gaaende, da maatte han holde op, dels af økonomiske Grunde, dels fordi han ikke selv syntes, han magtede Opgaven. — — — „De aandelige Kilder og Kræfter formaaede ikke at fyldestgøre Kravene, jeg stillede til dem. Jeg maatte standse Skolen“. Det var en tung Afgørelse for Vedel, og det lammede hans Virkelyst i den nærmest følgende Tid; men saa faldt han til igen i sit eget Haandværk, der, hvor han rettelig hørte hjemme.

„Men heldigvis havde jeg endnu Bondens arbejdsvante Hænder paa Skaftet, og da Hammeren aldrig var bleven lagt helt til Side, men Bedriften stadig holdtes gaaende ogsaa under Pigeskolen, tog jeg nu trøstigt fat paa min gamle Haandtering. Og den gav baade Sundhed og Brød. Her var ingen Vanskeligheder at overvinde, snart gik det fremad igen baade med Arbejde og Tilbud om Lærlinge.

Men nu var jeg bleven forsigtigere og klog af Skade. Jeg tog ikke flere ind ad Gangen, end jeg kunde magte.“

Naar det ikke gik bedre med Vedels Skole, end det gjorde, skal Forklaringen maaske for en Del søges i, at „han mere havde Ideens Gave end Virkeliggørelsens“. Skoleforsøget var et Fejlgreb; men Mennesker, der i den Grad er levende, som Johannes Vedel var det, maa vist altid, naar de skuer tilbage, se Vejen, de gik, overstrøet med bristede Illusioner.

Der kom efter de urolige Højskoleaar nogle stabile Arbejdsaar for Johannes Vedel ved Smederiet i Høve. 1894 holdt han 25 Aars Jubilæum som Mester i Byen og samtidig Sølvbryllup med Marie, og fra mange Sider lød der Lovord om Smedens Virke baade paa Værkstedet og uden for dette.

Men straks efter disse Mærkedage kom der en ny Urobølge til Smeden i Høve. Forstanderen paa Flakkebjerg Institut døde 1894, og Johannes Vedel blev fra forskellige Sider opfordret til at søge Pladsen som Forstander. Hans praktiske Arbejde med Drengene i Overgangsalderen og hans skriftlige Indlæg om dette Spørgsmaal pegede jo ogsaa unægtelig paa, at han havde Evner til at udføre dette Arbejde blandt vanskelige Drengene. Han søgte ogsaa Stillingen; men Valget faldt paa en anden. Johannes Vedel tog sig ikke denne Afgørelse videre nær, „med godt Humør og lyst Haab til Fremtiden kunde jeg fremdeles fortsætte min vante Virksomhed“.

Johannes Vedels urofyldte Ungdomstid, der hos ham var af betydelig længere Varighed end hos de fleste, ebbede nu ud i et ligevægtigt dagligt Arbejde i Smedien. Men hans ualmindelige aandelige Livskraft hindrede ham dog i at sløves af Dagliglivets Smaating. Han deltog saaledes i Højskolelærernes Universitetskursus i 1898, og i det folkelige Arbejde paa Egnen deltager han med aldrig svigtende Interesse. Det kan i denne Forbindelse nævnes, at han var et virksomt Medlem af Høve Frimenighed. I det hele taget havde den frie Skole og Kirke i ham en af sine bedste Talsmænd, selv om hans levende Aand ofte fandt, at det frie Menigheds- og Skoleliv ikke havde den erobrende Kraft, han kunde ønske.

Nogen almindelig Gennemsnits-Haandværker var og blev Johannes Vedel aldrig, men naar en Skildring af hans Liv og Arbejde alligevel hører med mellem betydelige Haandværkere, har han sikret sig denne Plads ved i Gerning at vise, at en Landsbyhaandværker kunde give værdifuld Indsats i Faget og med megen Dygtighed lede Fagets Ungdom ad solide Baner frem til at blive gode Haandværkere samtidig med, at han kunde indpode denne Ungdom, at den maatte holde Livets Kilder aabne, selv om den travle Hverdag truede med at stoppe dem. Johannes Vedel gjorde imidlertid ikke sine unge til aandelige Svømmere, men til solide Haandværkere, der paa heldigste Maade forenede dygtigt Arbejde paa Værkstedet med sund Sans for Samfundslivet og Respekt for Aandsliv.

Smeden i Høve og hans Hustru havde ogsaa den Lykke at se en

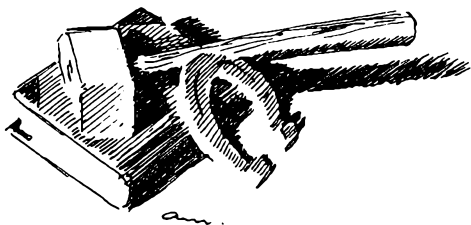
Flok flinke og flittige Børn vokse op i Smedehjemmet og siden som voksne fylde deres Plads i Samfundstjenesten, og med kærlig Omhu hjalp de Forældrene over Alderdommens Vanskeligheder.

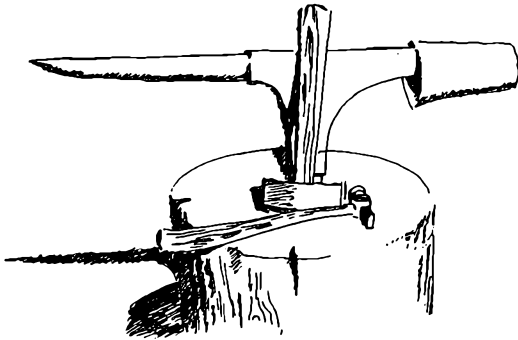
Den gamle Smed havde i et langt, indholdsrigt Liv erhvervet sig megen Livserfaring og Livsvisdom og kunde i sit Livs Aften alene ved sin Færd være et Vidnesbyrd for den unge Slægt om, at Aand er Magt. De sidste Aar af hans Liv var viet et indgaaende Studium af Grundtvigs Salmer. Han vilde gerne frugtbargøre denne Sangskat for det brede Lag, og det var sikkert hans Livs festligste Stund, da han med Biskop Ludwigs Hjælp fik udgivet denne Efterhøst af Grundtvigs Salmer, som der er sagt: „dette vil og bør blive staaende efter ham.“

Lad os slutte denne lille Levnedsskildring af „Smeden fra Høve“ med en lille Efterskrift til nævnte Salmebog, som saa smukt vidner om den gamle Mands Tanker og Følelser ved Livets Fyraften.

„Hermed maa jeg lade det være godt for denne Gang; thi min Dag gaar paa Held. Alt mens jeg samler og binder de sidste Neg, ser jeg Solen gaa ned bag Skoven, og fra Hjembyens Kirketaarn oppe paa Bakken hører jeg Aftenklokkerne ringe Smaaabørnene i Seng. Det er da paa Tide, at jeg binder Læsset til og faar det bjerget i Hus, inden Mørket falder paa, og Natten bryder frem — den Nat, hvor ingen kan arbejde.“

Johannes Vedel døde den 19. Maj 1923 og blev fulgt til Jorden paa Høve Kirkegaard den 25. Maj af et meget stort Følge.

GEORG JENSEN

Georg Jensens Forældre boede i Raadvad, og her fødtes han den 31te August 1866. Faderen, Gørtler Jørgen Jensen, var ansat paa den derværende Fabrik for Isenkramvarer — ogsaa kaldet Fileværket. Drengens Opvækst blev præget af to Ting: Hjemmets smaa Kaar og Egnens Naturskønhed.

Den smukke, skovrige Egn, hvor han levede sine Barneaar, maatte uvilkaarlig meddele sig til et følsomt Sind som Georg Jensens. Naar han senere ofte prydede sine Sølvarbejder med Motiver fra Planteverdenen, staar det sikkert i nær Forbindelse med de naturskønne Omgivelser, han færdedes i som Dreng. Egnen omkring Raadvad hvilede dengang endnu i landlig Uberørthed med stille Idyl ved Mølleaaen og frodig Vegetation i Skov og Krat. Den intime Samleven med Naturen, som her var saa rig Lejlighed til, gav gode Betingelser for et Kunstnersinds frie Udfoldelse.

Det ligger nær at tænke sig, at Georg Jensen allerede i Barneaarene har udvist kunstneriske Anlæg; men hans jævne, borgerlige Forældre, som af Erfaring vidste, hvad Penge var værd, har sikkert ønsket at holde ham ved Jorden og forlangt, at han skulde lære et almindeligt Haandværk, der kunde sikre sin Mand det daglige Udkomme. Derfor blev han sat i Guldsmedelære, og i 1884 var han udlært som Svend.

I Læreaarene havde det været svært for ham at holde „Kunstne-

ren“ i Ro. For at supplere det praktiske Arbejde med Fagets Teori, havde han besøgt Teknisk Skole, og derefter var han kommet paa Kunstakademiet for at dyrke og udvikle sine kunstneriske Talenter. 1892 tog han Afgang fra Akademiet som Billedhugger.

Den unge Kunstner debuterede som Udstiller paa Charlottenborg i 1892 med „En Høstkarl“. Det var et Billedhuggerarbejde, som vakte en Del Opmærksomhed, fordi det gav Udtryk for en sikkert opfattende Virkelighedssans. Det lykkedes dog ikke Georg Jensen at faa Arbejdet solgt, saa han maatte nøjes med Æren — lidt klingende Mønt vilde vist ellers have været velkommen. Han fortsætter imidlertid uførtrodet og sikrer yderligere sin Position som Kunstner med „Bueskytte fra Urtiden“ 1894 og „Foraaret“ 1897, dette sidste Arbejde blev dog kasseret paa Charlottenborg; men saa lykkedes det ham at faa det frem paa den „Fri Udstilling“.

I indflydelsesrige Kredse var man imidlertid blevet opmærksom paa den unge Billedhugger, og han fik tildelt Akademiets store Rejsestipendium, der satte ham i Stand til at foretage sin første Udenlandsrejse. At Italien var hans Længslers Maal, siger næsten sig selv, dog øvede ogsaa Frankrig stærk Tiltrækning paa ham, og derfor gik Rejsen over dette Land. Han besøgte blandt andet med stort Udbytte den fine Kunstsamling i Louvre. Med stigende Interesse fordybede han sig i Fortidens Kunsthåndværk, og denne Fordybelse i de gamle, smukke Haandens Arbejder aabnede hans Blik for, at man godt kan arbejde i et Haandværk som Kunstner uden at sætte noget af sin kunstneriske Personlighed til. De gamle Mestres, hvis efterladte Arbejder han med Begejstring studerede, havde vist det. De havde lagt deres skabende Kunst ind i Haandværket og derved hævet dette op i et højere Plan.

Det kan vist godt forsvares at sige, at denne for ham nye Opfattelse af Kunstnerens Forhold til Haandværk var Georg Jensens største Udbytte af Rejsen, i hvert Fald det, der fik størst Betydning udadtil. Selv om man selvfølgelig ikke maa underkende hele den almindelige Indflydelse en saadan Rejse altid vil have paa et ungt Menneske. Folk, der stod Georg Jensen nær, fortæller, at han i en sjælden Grad høstede Udbytte af at møde nye Indtryk og evnede at omsætte dem i sit Arbejde. For Eksempel var han en meget flit-

tig og forstandig Besøger af Museer og Samlinger, og det var en Oplevelse at vandre slige Steder sammen med ham. Han var altid levende optaget af, hvad han saa, og „altid parat til Debat om Tid og Stil.“

Paa hans første Udenlandsrejse vaagnede som sagt Haandværkeren paa ny i ham, vækket ved Synet af de skønne Arbejder i ædle Metaller fra svundne Tider. Denne Opvaagnen gav sig til Kende i, at han straks efter Hjemkomsten sagde Farvel til det skulpturelle Arbejde, hvormed han jo ellers havde vundet en vis Anerkendelse.

Det blev dog ikke i første Omgang Sølvsmederiet, han tog fat paa. Dette har maaske sin Forklaring i, at Vilkaarene for Faget var alt andet end lyse, og han kendte jo endnu ikke de nyskabende Kræfter, der laa slumrende hos ham, og som en Dag skulde udfolde sig og ganske omskabe eller, om man vil, forny Faget.

Det var Keramikken, som fangede ham ind. Der var netop i disse Aar en Kreds af betydelige Kunstnere — Bindsbøll, Willumsen, Skovgaard — der beskæftigede sig med Keramik, og der syntes at være gode Muligheder for, at der fra dansk Side kunde ydes en værdifuld Indsats paa dette Felt.

For Georg Jensen var Springet ikke langt, han og Leret var gode, gamle Kendinge. Sammen med Vennen fra Akademitiden, Maleren Joachim Petersen, begyndte han sine keramiske Forsøg i en Baggaard paa Nørrebro.

De to unge Mænd maatte imidlertid for at klare Dagen og Vejen tage lønnet Arbejde om Dagen paa „Alumina“ og hos Bronzestøber Rasmussen, saa det var kun Aftenerne og Nætterne, der var deres egne; men de var betaget af en brændende Iver, sled bravt i det og naaede anerkendelsesværdige Resultater. Paa Verdensudstillingen var Georg Jensen repræsenteret ved flere keramiske Arbejder.

„Mens Talen er om hans Keramik, er der Grund til at fremhæve et Stykke Porcelænsskulptur, udført hos Bing og Grøndal, en lille Kanin, der lyttende er krøbet sammen med rejste Øren, til hvilket Arbejde Maleren Joachim Petersen ligeledes skal have ydet sin Bistand, samt en Statuette udført saavel i Bronze som i Porcelæn, forestillende Olaf Poulsen som Falsmaal i „Gulddaasen“.

Georg Jensen drog ved Aarhundredskiftet atter ud paa en længere Udenlandsrejse. Efter at denne var sluttet, bosatte han sig i Birkerød og arbejdede videre med Keramikken. Han syntes dog ikke, at det vilde lykkes ham at naa det helt rigtige, som fuldt ud kunde tilfredsstille de Krav, han stillede til et første Klasses Keramikarbejde. Derfor begyndte han saa smaat at sysle med sit gamle Haandværk, som han havde lært fra Grunden af. I Birkerød smedede han sine første særprægede Smykker, og selv om de stod en Del tilbage for det, han senere frembragte, vakte de dog Kenderes Opmærksomhed og Beundring. Det kan anføres, at Kunstindustrimuseet erhvervede nogle af disse første Georg Jensenske Arbejder, og det ansporede ham selvsagt til yderligere Indsats som Sølvsmed.

I Aaret 1904 etablerede han sig i et Portrum i Bredgade i København, og det var nu hans Agt helt at hellige sig Arbejdet med Sølv. Han antog en Lærling, og denne beskedne Begyndelse i Portrummet var den spæde Kim til Georg Jensens verdenskendte Etablissement faa Aar senere.

Nu havde Georg Jensen fundet sin egen Stil for Sølvsmedearbejder, og nogle originale Smykker i Sølv og med Anvendelse af Rav — en enkelt Gang ædle Stene — udarbejdede efter egne Tegninger vakte Opsigt mellem Folk, der havde Kendskab til Faget. Det almene Publikums Interesse tiltrak han ved at udstille sine Arbejder i et lille Udhængsskab i Porten. Han solgte sine Frembringelser for en beskednen Pris, og derved vandt han sig hurtigt en borgerlig Kundekreds.

1904 er saaledes et Mærkeaar i Georg Jensens Liv, og det skulde snart vise sig, at han var kommet ind paa sit rette Omraade. Han udstillede sine Arbejder første Gang paa Kunstindustrimuseet i København; men allerede i 1905 skabte han Opmærksomhed om sit Navn i Udlandet ved en Udstilling i Tyskland, og derefter gik det Slag i Slag fra den ene Sejr til den anden: 1908 i Salonen i Paris, 1910 Verdensudstillingen i Bryssel, hvor han faar tilkendt Guldmedalje, og hans Navn som Sølvsmed var slaaet fast i toneangivende Kredse. Fra dette Aar, 1910, stammer Georg Jensens europæiske Berømmelse. Han hvilede ikke paa Laurbærrene, men arbejdede energisk videre og udstillede rundt om i Verden og repræsenterede paa den smukkeste Maade dansk Kunsthaandværk. Hans videre Sejrsbane formede sig

saaledes: 1911 i Gent, 1912 Berlin, 1913 Malmø, 1914—15 San Francisco. Dette sidste Sted fik han tilkendt grand prix for sine Sølvarbejder, og han blev paa samme Tid Medlem af „Salon d'automne“ i Paris.

Denne lange Række Navne og Aarstal for Georg Jensens Udstillinger viser tydeligere end mange Ord, med hvilken Energi han gik op i sit Arbejde, og tillige hvor højt skattet den danske Sølvmed efterhaanden var i alle europæiske Lande, ja ogsaa paa den anden Side Atlanterhavet. Han oplevede den sjældne Ære, at selve den højforne Louvre-Samling sikrede sig nogle af hans bedste Arbejder. De kunstforstaaende Franskmand var i det hele taget begejstrede for det Georg Jensenske Sølv. Følgende ildfulde Ord af den kendte franske Kunstanmelder Louis Vauxelles giver en lille Antydning.

„Vi har i de sidste tyve Aar ikke haft en fransk Kunstsmed, som kunde udføre en virkelig smagfuldt Gaffel eller Ske, Gallerey har ligesom Brindeau de Jarny forsøgt det. Men et Service? En hel Serie? Paa dette Punkt har det altsaa været nødvendigt, at en Skandinav blev Foregangsmand. Georg Jensens Arbejder er pragtfulde — blændende forarbejdet og af storslaet Stilfuldhed.“

Herhjemme har blandt andre Ivan Munk Olsen givet en faglig Karakteristik af Georg Jensen som Nyskaberer inden for dansk Sølvmedekunst.

„Mange af vore nulevende Sølvsmedes Navne vil sikkert ogsaa en Gang forekomme som en tom Klang, skønt deres Arbejder lever. At dette ikke vil blive Tilfældet med Georg Jensen, tror jeg nok, man tør hævde, eftersom han er mere end den dygtige Haandværker, nemlig Skaberer af en ny Stil, hvilket i denne Forbindelse vil sige, at han har formaaet helt og fuldt at paatrykke Sølvets sin kunstneriske Personligheds Cachet [o: Præg]. Naar dertil kommer, at han som den første har evnet at trænge ind i Materialets Væsen og vidst at bringe dets Ressourcer af Skønhed for Dagen gennem den mest formaalstjellige Behandling af Stoffet, forstaar man, at hans Verdensberømmelse

ikke er et Lune af Tilfældet, og at hans Ry ikke staar tilbage for en François Germain eller en Jacques Koetiers.

Sølvet er et tungt Metal; Georg Jensen har derfor ikke ladet det udhamre saa tyndt, som man tidligere var tilbøjelig til, dernæst har han anerkendt, at Sølvet vel er blankt og lyst, hvad der allerede ligger i selve Ordet Sølv i dets latinske Form argentum, der nedstammer fra det græske argos, som betyder skinnende hvidt, men hvidt som Maanelys, hvorfor ogsaa Sølvet hos Alchymisterne identificeredes med Luna eller Diana. Gennem en diskret Behandling med Hammer, der borttager det alt for glatte reflekterende i Overfladen, en Behandling, der ikke maa forveksles med den gængse smagløse Udhamring, der skal bibringe den naive Betragter en falsk Forestilling om „Haandarbejde“, og ved at overtrække Sølvet med en Hinde af Platin samt ved en omhyggelig Afpudsning med pulveriseret Pimpsten er det lykkedes at aflukke Sølvet hele dets karakteristiske Skønhed. Yderligere er de forarbejdede Genstande saaledes formede, at denne Skønhed overalt kommer til sin Ret.“

Georg Jensen udførte selv Tegningerne til de fleste af sine Arbejder, og ved Udførelsen af disse fik han god Lejlighed til at bruge de kunstneriske Evner, han i saa rigt Maal var i Besiddelse af. Men efterhaanden som Virksomheden voksede, blev det ham dog umuligt at overkomme selv at give Tegning til blot tilnærmelsesvis alle Sølvgenstandene, der udgik fra hans Værksted. Men han forstod ogsaa den Kunst at finde egnede Medarbejdere. Som andre særprægede Mestre ønskede han egentlig helst selv at uddanne de Folk, der skulde arbejde paa hans Værksted. Saaledes oprettede han i dette Øjemed en Ciselørskole, der fik Lokale i hans første Værksted, og dette blev flyttet til en Sidebygning. Han saa ogsaa gerne, at de Folk, han uddannede, blev knyttet til hans Virksomhed, og det lykkedes ogsaa i de fleste Tilfælde. Derfor var hele hans Arbejderstab saa nøje sammenstemt i de mindste Enkeltheder, alle fra den yngste Dreng til de betroede kunstnerisk ansvarshavende vidste, hvad der krævedes af et „Georg Jensen“-Arbejde.

Men ogsaa frugtbart Samarbejde af mere periodisk Art havde Georg Jensen med betydelige Kunstnere. Som et af de resultatrigeste

kan nævnes Samarbejdet med Maleren Johan Rohde. Denne Kunstner havde „en ualmindelig kultiveret og følsom Fornemmelse over for Sølvets som Materiale“, og de to Mænd i Forening skabte en Række Arbejder af stort Format. Johan Rohde blev knyttet til Georg Jensens Værksted i 1916, og med heldig Haand forstod han at give Tegning til Sølvgenstandene ud fra sin egen kunstneriske Opfattelse, men holdt i den Georg Jensenske Stil.

„Hvor intimt dette Samarbejde har været, ses af den skønne Skaal, af hvilken Metropolitanmuseet i New York ejer en Replik [o: Gentagelse]. Aanden er typisk Georg Jensensk, den enkle, glatte Skaal, der ligesom hviler i sig selv, som bares den oppe af et stille Vand lig en Blomsterkalk, løftet op paa sin tynde Stilk omkranset af let bøjede Blade; kun i Fodens præcise Modellering mærker man Johan Rohdes Haand.“

De beskedne smaa Lokaler i Bredgade slog efterhaanden ikke til, og i 1912 flyttedes Virksomheden til Knippelsbrogade. Saa kom Verdenskrigen 1914—18, og for en Forretning som Georg Jensens, der for en stor Del var baseret paa Salg i Udlandet og derfor nødvendigvis maatte præsentere sine Varer paa Udstillinger, voldte Krigen et slemt Afbræk. De ustabile Forhold var sikkert en stærkt medvirkende Aarsag til, at Georg Jensen i 1916 omdannede sin Virksomhed til et Aktieselskab under Firmanavnet „Georg Jensens Sølvsmedie“. For de fleste kom denne Forandring vist meget overraskende, og man havde svært ved at forstaa, at en Virksomhed, der i den Grad, som Tilfældet var med Georg Jensens, hvilede paa en enkelt Mands personligprægede Indsats, at den skulde føres videre som Aktieselskab. Følgende Ord i et af de store københavnske Dagblade gav et godt Udtryk for manges Tanker:

„Det er med en vis Bevægelse, at man læser, at Georg Jensen er sat paa Aktier, der er noget deri, der strider mod den sunde Fornuft. Skovgaard eller Zartmann sat paa Aktier? kunde det tænkes, eller Ring eller Kaj Nielsen? Maaske det bliver lidt mere industrielt, mere forretningsmæssigt, end Kunstneren Georg Jensen; nu kan han jo prøve med Bestyrelse og saa videre.“

Trods denne Udvikling mod mere udpræget Stordrift lykkedes det dog i det store og hele at bevare Værkstedsaanden, som dannede Basis for et heldigt Resultat. Det blev ikke Maskinerne, der blev Herrer, men derimod lydige Tjenere, der supplerede Haandens skabende Arbejde. Sølvsmiden havde fortsat Fremgang, og i 1919 flyttedes Etablissementet til Haraldsgade i en nyopført Bygning, og ca. 150 Mennesker fandt nu Arbejde i Virksomheden.

Det er saaledes mange Hænder og megen fremmed Kapital, der har bidraget til det, vi forstaaer ved „Georg Jensens Sølvsmide“, men det er altsammen bygget op paa denne ene Mands Kunstner-evne og frodige Begavelse.

Men hvordan befandt „Mesteren“ sig selv under denne rivende Fart og Udvikling? Han følte vist ingen Lykke ved Begivenhedernes Stormgang, han var og vedblev at være en ægte Kunstnersjæl, for hvem det at blive Fabrikant læa uendelig fjernt. Denne brændende og higende Idealist maatte føle sig som i Bur, da han blev anbragt i Direktørstolen, og naturlige Anlæg for Bestyrelsesforhandlinger kunde man ikke vente at møde hos ham. I 1924 op-sagde han sin Direktørstilling paa Grund af Uoverensstemmelser med Bestyrelsen, og han rejste til Paris, hvor han oprettede en lille Sølvsmide. Han fik ogsaa snart en god Kundekreds, navnlig var Amerikanerne ivrige efter at faa fat i „Georg Jensens Sølv“. Men hans urolige Kunstnersjæl kunde ikke rigtig finde Balancen i det fremmede, han havde for stærke Rødder i dansk Natur og Sindelag. Alle-rede i Aaret 1926 vender han derfor hjem igen og bliver kunstnerisk Konsulent for Aktieselskabet „Georg Jensens Sølvsmide“. Han kunde ikke undvære sin gamle Virksomhed, og den havde sikkert ogsaa savnet ham.

Georg Jensen som Menneske skildres af Venner i smukke og varmtføjte Ord. Han var en ejendommelig sammensat Natur; der er sagt: blød til Sentimentalitet og haard til Stejlnhed. Hans stemningsbevægede Sind svingede let fra den ene Yderlighed til den anden. Det hændte, at han forbandede sig selv, fordi han ikke mere var en fri Kunstner; men naar han saa ombølgedes af international Hæder, følte han sig som en fri Kunstner af Guds Naade. Modgang og Mangel paa Forstaaelse hos Medmennesker kunde slaa hans

Humør ned under Nulpunktet; men mødte han saa en forstaaende Ven, der gav ham et djærvt Haandtryk og et Par beroligende Ord, saa var hans Haab og Tillid fornyet. Man har sammenlignet Georg Jensen og Digteren H. C. Andersen, og de to kunstbegavede Mænd havde ogsaa utvivlsomt meget tilfælles. Begge havde et sensibelt Sind og stor Naturbegavelse. H. C. Andersen digtede sine Eventyr i Bøger, Georg Jensen sine i Sølvgenstande.

I Familiekreedsens muntre Samliv med Børnene udfoldede nogle af Georg Jensens smukkeste Egenskaber sig i fuld Blomst. Hans Kærlighed til Børn var stor og ægte, og det var noget af hans kæreste Arbejde at forme og udføre kønne Ting til Børn enten til praktisk Brug eller til Leg. Han mente, at den opdragende Værdi, der laa i virkelig smukke Ting, skærpede Børnenes Sans for ærligt Arbejde, og dette kunde ikke ske paa for tidligt et Alderstrin. Derfor de mange „Georg Jensener“ til Barnekammeret, som har frydet baade Børn og Forældre.

Georg Jensen var en i god Forstand selvbevidst Kunsthaandværker, han var stolt af sin Kunnen. Det blev hans Styrke, at han paa saa fremragende Vis forenede Kunstneren og Haandværkeren i sin Person, og hans nordisk prægede Arbejder passede saa godt til Folks Fordringer ved Aarhundredskiftet. Han brød saa helt med den gamle Juveler-Form og indførte i Stedet et gammelnordisk Islæt i sine Sølvsmykker, saa de kom til at virke baade „tungt, gedigent og festligt“.

Gennem en 30-aarig Virksomhed som Sølvsmed udførte Georg Jensen selvsagt mange Arbejder, og det er selvindlysende, at de ikke alle var af en saadan Beskaffenhed, at de kunde staa for en nøjere Prøvelse og Kritik; men hans sikre Sans for de rene Liniers Skønhed gjorde ham til Mesteren, „der ryddede op i „Klunketiden“s Rædsler og viste Vej frem til den sande Kunst“ frembragt ved det rette Forhold mellem Materialer, Form og Brug.

Hans Verdensry som Skaber af det „Georg Jensenske Sølv“ var i hans sidste Leveaar uomtvisteligt. Han hædredes med grand prix paa Verdensudstillingen i Paris 1925 og i Barcelona 1929, han var Medlem af „Salon des Beaux-Arts“ og „Salon national des Beaux-Arts“ i Paris og „Artiste Decorateur“. Han var repræsenteret ved Værker

i europæiske, amerikanske og japanske Museer. I de hjemlige Kredse var han ogsaa fuldt paaskønnet, Firmaet havde Prædiketet af „Kgl. dansk Hofleverandør“ og „Kgl. svensk Sølvsmed“.

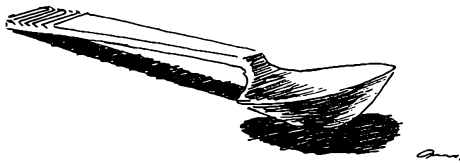
Ved sin Død den 2. Oktober 1933 stod han ubestridt som Sølvets danske Mester.

Paa trekvart Hundredaarsdagen for Georg Jensens Fødsel lod en snæver Kreds af hans nærmeste Venner opsætte en Bronzeplade paa hans Barndomshjem ved Raadvad Fabrikker.

Talrige Venner og Medarbejdere samt Georg Jensens Familie overværede Afsløringen af Mindetavlen den 1. September 1941. Direktør Dyhr, Georg Jensens Sølvsmedies berlinske Afdeling, holdt en smuk Mindetale. Direktøren dvælede navnlig ved den Indflydelse Raadvad-egnens frodige Natur havde haft paa Georg Jensens Kunstnersind og sluttede med at citere L. C. Nielsens Digt om Georg Jensen, hvori han benævnes: „Vor Mester med en Verdens Mesterskab“.

Mindetavlen er en enkel, stilfuld Bronzeplade og bærer følgende Indskrift:

Georg Jensen.
Født i Raadvad 31. August 1866.
Boede her i sin Barndom.

LITTERATURFORTEGNELSE

Claus Berg, Billedskærer. Født ca. 1450 — død ca. 1536.

Litteratur: „Danske Magazin“ I, 1745. — Solberg-Nielsen, C.: Nord. Ugebl. f. katolske Kristne. 1899. — Thorlacius-Ussing, V.: Billedskæreren Claus Berg. 1922. — „Kunstmuseets Aarsskrift“ 1926—30. — Beckett, Francis: Renaissancen og Kunstens Historie i Danmark. 1897.

Diderik Fyring, Guldsmed. Født ? — død 1604.

Litteratur: Bering-Liisberg, H. C.: Chr. d. IV og hans Guldsmede. 1929. — Nyrop, C.: Dansk Guldsmedekunst. 1885. — „Tidsskrift f. Kunstindustri“. 1890.

Caspar Fincke, Kunstsmed. Født ca. 1584 — død i Februar Maaned 1655.

Litteratur: Bricka og Fridericia: „Chr. IV's egenh. Breve“. 1878—91. — Personalh. Tidsskr. IV. 1883. — Pedersen, Laurits: „Haandværksskik i helsingørse Lav“. 1918. — „Danmarks Haandværk og Industri“. 1926. — Kaas, Fr.: „Bidrag til Helsingør Byes Historie“. 1909. — „Aarbog for Odense og Assens Amter“. 1914.

Urban Brunn Jürgensen, Hofurmager. Født den 5. August 1776 — død den 14. Maj 1830.

Litteratur: Biografisk Leksikon. — Selvbiografi i Ursin „Mag. for Kunstnere og Haandværkere“. 1829. — Pedersen, G.: „Urmageriet i vor Tid“. 1894. — Nyrop, C.: „Tidsskrift for Industri“. 1905. — Bering-Liisberg: „Urmagerlaugets Historie“. 1908. — „For Industri og Haandværk“. 1915. — Berg, Rasmus: „Haandværkerliv i Hellig og Søgn“.

Jørgen Balthasar Dalhoff, Hofguldsmed. Født den 11. November 1800 — død den 2. Marts 1890.

Litteratur: Biografisk Leksikon. — Dalhoff, N.: „Jørgen Balthazar Dalhoff“. 1915—16. — „Tidsskrift for Kunstindustri“. 1888. — „Tidsskrift for Industri“. 1900. — Artikler i Ugeblade o. l. — Berg, Rasmus: „Haandværkerliv i Hellig og Søgn“.

Johannes Lasenius Kramp, Snedkermester. Født den 5. Maj 1808 — død den 30. Oktober 1876.

Litteratur: Biografisk Leksikon. — Bauer, A.: Snedkernes Tegneforening.

1887. — „Haandværkerforeningen i København“. 1940. — Ette: Om Stiftelsen af Alderstøst. 1881—89. — Nyrop, C.: „Bidrag til Haandværkerundervisningens Historie“. 1893. — Hendriksen, F.: Mennesker og Oplevelser. 1910. — „Det tekniske Selskab 1843—1918“. — Berg, Rasmus: „Haandværkerliv i Hellig og Søgn“. — Artikler i Ugeblade o. l.

Peder Holdensen, Bygmester. Født den 3. November 1812 — død den 24. Oktober 1886.

Litteratur: „Fra Ribe Amt“. 1915—16. — „Architekten“. 1912—13.

Harald Hartvig Kayser, Tømrermester. Født den 6. Marts 1817 — død den 10. Oktober 1895.

Litteratur: Biografisk Leksikon. — „Tidsskrift for Industri“. 1917. — Barfod, Fr.: „Dansk Rigsdagskalender“. 1856. — N—n: „Skizzer af Folketingets Medlemmer“. 1863. — Nyrop, C.: „Københavns Tømmerlaug“. 1887. — Christensen, Vilh.: „Hist. Meddelelser om Købh.“. 1910. — Efterslægtens Skoles Program. 1895—96. — Sprogforeningens Almanak 1897. — Artikler i Dag- og Ugeblade.

Johannes Vedel, Smedemester. Født den 18. August 1841 — død den 19. Maj 1923.

Litteratur: Vedel, Johannes: „Fra mine Minders Verden“. 1910—11. — Begtrup, Holger: „Højskolebladet“ 1911. — Artikler i Dag- og Ugeblade.

Georg Jensen, Sølvsmid. Født den 31. August 1866 — død den 2. Oktober 1933.

Litteratur: Nielsen, L. C.: Georg Jensen. 1920. — „Skønvirke“ 1926. — „Samleren“ 1926. — „Nyt Tidsskrift for Kunstindustri“ 1935. — Artikler i Dag- og Ugeblade.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Indledning	7
Claus Berg, Billedskærer	13
Diderik Fyring, Guldsmed	22
Caspar Fincke, Smed	27
Urban Brunn Jürgensen, Hofurmager	36
Jørgen Balthasar Dalhoff, Hofguldsmed	54
Johannes Lasenius Kramp, Snedkermester	73
Peder Holdensen, Bygmester	89
Harald Hartvig Kayser, Tømrermester	96
Johannes Vedel, Smedemester	118
Georg Jensen, Sølvsmed	138
Litteraturfortegnelse	148

*Hvad Haanden former, er Aandens Spor.
Med Flint har Oldbonden tømret, kriget.
Hver Spaan, du finder i Danmarks Jord,
er Sjæl af dem, der har bygget Riget.*

Johannes V. Jensen.

I Forordet til sin Bog om fremstaaende danske Haandværkere siger Lærer Valdemar Stenkilde, at det er forbavsende lidt Litteratur, der findes om de Haandens Arbejdere, der opførte vore Bygninger, skabte vore Redskaber og smykkede vore Hjem.

For at bøde paa dette Savn har han skrevet sin Bog. I en Indledning skildres Haandværkerstandens og Laugsvæsenets Opkomst og Udvikling, men ellers bestaar Indholdet af korte Biografier af fremstaaende Navne i dansk Haandværks Historie: Den berømte Billedskærer Claus Berg, som arbejdede for Kong Hans' Dronning, og hvis Værker havde Ry over hele Europa — Diderik Fyring, Guldsmeden, der var saa anset, at Kongen søgte ham og ikke han Kongen — Caspar Fincke, den helsingørske Smed, hvis Gitter foran Christian IVs Gravkapel i Roskilde Domkirke er en af Kirkens største Seværdigheder — Urban Brunn Jürgensen, Urmageren, der for sine videnskabelige Fortjenesters Skyld blev Medlem af Videnskabernes Selskab — Jørgen Bathasar Dalhoff — Johannes Lasenius Kramp — Peder Holdensen — Harald Hartvig Kayser m. fl.

Den smukt skrevne og smukt udstyrede Bog vil glæde enhver med Sans for godt Haandværk og for godt og ærligt Arbejde i det hele. Den er en ypperlig Gave til alle Unge, hvem den kan lære at sætte sig høje Maal i Livet og at naa dem.

GYLDENDAL